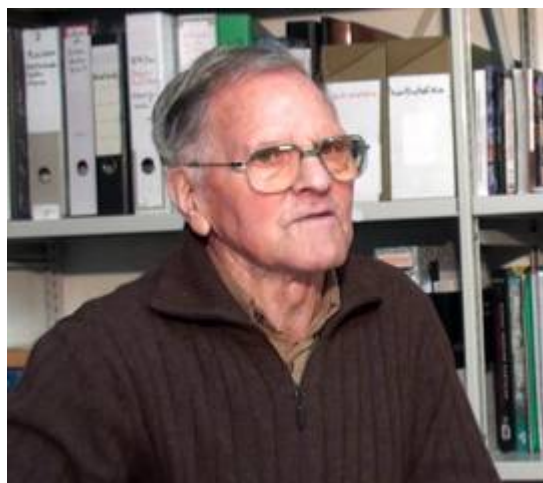

Euskal Herriko Ahotsak
ahotsak.com

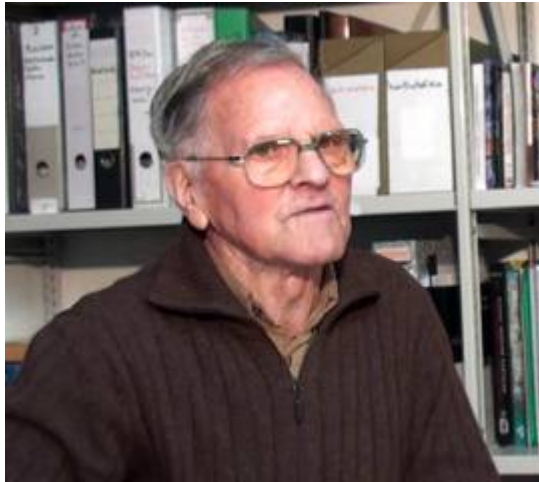
Patxi Etxaburu Ajarrista

*Ondarroa,
Bizkaia
(1929-2022)*

Aurkibidea

Biografia

Erribera kalean jaio zen sei neba-arrebako famili batean. Gurasoak ere ondarrotarrak zituen. Hiru urterekin hasi zen mojen ikastetxean eta gerora kofradia zaharrean eta eskola berrian ibilitakoa da. 15 urterekin itsasora joan zen lanean: hasieran, baxuran aritu zen eta gerora, beti, arrastrean makinista moduan. Antzinako kontuez eta Ondarroako historiaz interes berezia izan du eta bilketa lan handia egin du Ondarroako garai bateko bizimoduaz. "Ondarroako Historia Zaleak" elkarteko kide eta presidente ere izan da eta "Ondarroa" urtekarian ere hainbat artikulu kaleratu izan ditu. Hitz egiteko orduan hizkera "jasotzeko" joera dauka (euskara batuko, gipuzkerako edo bizkaiera literarioko formak erabilita), baina oro har Ondarroako hizkera natural eta bizi-bizi darabil. Bere lagun [Jesus Artetxe](#)rekin batera egin zitzaizkion zenbait grabaketa.

Zintak

OND-011

- **Proiektua:** Lea-Artibaiko ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k):** Goiria Mendiola, Nerea
- **Data:** 2011-02-23
- **Iraupena:** 62 min
- **Euskarria:** Bideo digitala
- **Kodifikatzailea:** Elexpuru, Juan Martin
- **Transkribatzailea(k):** Elexpuru, Juan Martin - Rico Azpiazu, Aitor

OND-012

- **Proiektua:** Lea-Artibaiko ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k):** Goiria Mendiola, Nerea
- **Data:** 2011-02-23
- **Iraupena:** 63 min
- **Euskarria:** Bideo digitala
- **Kodifikatzailea:** Oruesagasti, Ainitze

OND-013

- **Proiektua:** Lea-Artibaiko ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k):** Goiria Mendiolea, Nerea
- **Data:** 2011-02-23
- **Iraupena:** 66 min
- **Euskarria:** Bideo digitala

OND-016

- **Proiektua:** Lea-Artibaiko ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k):** Sarasua Aranberri, Asier
- **Data:** 2011-03-25
- **Iraupena:** 93 min
- **Euskarria:** Bideo digitala

OND-017

- **Proiektua:** Lea-Artibaiko ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k):** Sarasua Aranberri, Asier
- **Data:** 2011-03-25
- **Iraupena:** 81 min
- **Euskarria:** Bideo digitala
- **Kodifikatzailea:** Elexpuru, Juan Martin
- **Transkribatzailea(k):** Elexpuru, Juan Martin - Gisasola, Karmen

Pasarteak

1. Francoren denboran Ondarroako kale-izenak aldatu egin zituzten

- **Erref:** OND-011/003
- **Iraupena:** 0:01:28. **Hasi:** 00:03:40. **Bukatu:** 00:05:08
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Gerratik itzulera
- Herria, azpiegitura » Herri-antolaketa » Kaleak, plazak
- Politika » Euskara eta politika
- Politika » Jarrera politikoak » Falangistak

Laburpena:

<p>Erribera kalean jaio zen. Baina Francoren denboran "Jose Cruz Allo" jarri zioten, erreketen baten izena. Franco hil geroztik berreskuratu zuen kaleak izena. Beste kale askorekin ere gauza bera gertatu zen, gerra denborako "arrain zatar" guztiak alde egin arte ez ez zuten berriz hartu izen zaharra. Gaur 31 urte Tejero Madrilgo Parlamentuan sartu zela.</p>

Transkripzioa

- Gerra aurria zan hori eta gerra aurrian Erribera eukan izena harek. Eta gero gerra denpora pasata [...] pasata barriro kaliek euskeratuta daz eta Erribera [daka], lenaoko kalien izena.
- Lehenago zer izen euki eban ba?
- Gerra urrin, gerra denporan? Ba José Cruz Allo. Hori zan reketen bat ofiziala, gerran hil zana. Hemen bera ondarrutarra izatez, militarra; haretxen ixena ipiñi etsen hil zalako. Hemen danak euezen, General Mola

ta Generalísimo Franco ta horrek gizonok. Comandante Velarde ta Jefe Requeté del Cantábrico ta, [General Tutor] ta. Horretxek zien kaliek gerra denporan. Urtietan egon zien.

- Requetés del Cantábrico ta.
- Holako ixenak.
- Gero berreskuratu zien.
- Bai-bai. Urte pilla bat pasata gero. Handik zenbat... Hoge bat urte pasata gero. Bai, harek fatxa guztiak alde ein ebenin, gerra denporako "arrain zatar" guztiak alde ein ebenin, hamen gure bizitzatik, orduntxe.
- Arrain zatarrak.
- Franco hil ostian aldatu zien izenak ala Francogaz?
- Ez, gero, gero, ostien, ostien. Horrek danok bukatute gero.
- Ointsu?
- Bai, ointsu.
- Gaur 31 urte ha pistolerue urten ebala be. Teniente Coronel. Haren lagun asko daz ondiokan hor bueltaka. Bandido asko.

2. Eskola barik urte eta erdian gerragatik

- **Erref:** OND-011/005
- **Iraupena:** 0:01:54. **Hasi:** 00:07:00. **Bukatu:** 00:08:54
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939)
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola

Laburpena:

<p>Patxi, lehenengo, mojan eskolan ibili zen. Gerora, biak "Eskola Nazionala" ibili ziren, zazpi urterekin, Kofradia gainean. Don Pedro izan zuten lehenengo maisua. Gerra hasi zenean, errepublikazaleek kuartela ipini zuten eskolan. Frankistak herrira sartu zirenean, italiarrek gauza bera egin zuten. Urte eta erdian eskola barik egon ziren.</p>

Transkripzioa

- Eskolako lelengo akorduek edo lelengo gomutaten dozuena zer da halan eskola sasoikoa?
- Patxi: Don Pedro zein zan hori hamenguoi?
- Jesus: Zer?
- P.: Hamenguoi, Kofraixa gaiñin bixi giñana, ibili giñana gu.
- J.: A eeeeeee Don Pedro.
- P.: Don pedro.
- J.: Bai.
- E.: Kofradixa ganien egon zan eskolie?
- J.: Bai, Kofrai Zaharra bada hamen ba?
- E.: Bai.
- P.: Hantxe.
- J.: Ba hor lelengo solairu bi eukazen: lelengo solairu zan arraiñan salmenti eitten zana, benti arraiñana, eta bigarrena zan, eskoli zan. Ta hori zan gerra aurrin. Han, ba, 7 urte ein arte ni ibili nitxan, parbulutan ibili nitxan umetatik. Guri, 3 urte neukala, aitte hil ein gaskun, ta ama geatu zan 6 umekin, 10 urtetik eta urte 1ea. Ta, ordun, urte bateko arrebi mojeta eskola sartu eban ta ni parbuluta, mojeta. Parbulutan ibiltten zin mutillak 7 urteraiño. Gero 7 urte einddakun, ba, "nazionala" esaten dan herriko eskoleta sartzen giñan. Ta ni hantxe bixi nitxan, ta han hurrin bixi giñanak

hantxe gebizen, hortxe, honek esan daben eskolan ibili giñan.

- P.: Batea.

- J.: Ta gerrik urten ebanin 36xan, ba, errepublikanu zan bera ixatez, kanpotarra. Ordun maixo guztik kanpotarrak zin. Eta ein eban, ba, frenti hamen geatute egon zan 7 hillabetin, ta frentik hamendik alde ein ebenin, Francon indarrak ona ailla zinin, harek be alde en eiban /eiban/. Hortxe arte ibili giñan, hillabete batzuk ibili giñan hor eskolan. Gero hamen eskolaik ez zan eon. Hamen frenti 7 hillabetin eon zan ta eskolak hamen daozenak horretan eon zin italianuk. Eta Frenconak sartu aurrin, gerri urten ebanin, hor eon zin errepublikanuk, gorrixan aldekkuk. Errepublikazalik eon zin hor kuartela eurana. Ta ordurako eskolaik ez euan hamen, gerri hasi zanin.

- P.: Frenti hamentxe egon zan.

- J.: Eta gero urtebeten edo urte ta erdixin-edo eskolaik ez zan eon. Ta gero, hori denporioi pasa zanin, eskolak zabaldu zin hamen; ha gehixa ez zan zabaldu Kofraixe eskola, ez zan ixan.

- E.: Ta hamen nun diñozu?

- J.: Hamen.

- P.: Hamen, eskolan, bertan, hamentxe.

- A, bale.

- J.: Eskola nazionala [...], hamen patixu, errekreu esaten gakona.

3. Bi ikastola Ondarroan: "Sindiosku" eta "Kondiosku"

- **Erref:** OND-011/007
- **Iraupena:** 0:00:43. **Hasi:** 00:10:32. **Bukatu:** 00:11:15
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Ikastolak

Laburpena:

Ondarroan, gerra ostean, hasieran ikastola bakarra ireki zen, baina gerora bitan zatitu zen: "Sindiosku" (sin dios), laikoa, eta "Kondiosku" (con dios), konfesionala.

Transkripzioa

-Ondarru ixango da bi ikastola dazenak, umenak. Bata da "Sindiosku" ta bestia "Kondiosku". Zuk ez dakixu hori?

-Ez, ez.

-Esaizu.

-Bueno.

-Bata "con dios" ta bestia "sin dios".

-Bueno. Eskola barrixak hamen hasieran... Ikastolie bat lelengo hasi zan. Baiñe gero denporiaz ikusten eben ba laikua ixan biher zala, erlijiñorik ez ebela emon biher, eta hori behartzie dala jenti eta bakotxak berak eukeratu biher dabela eta. Hortik zatiketa bat etorri zan ta batzuk geratu zien erlijiñoie batea, ta bestik ba bape barik. Hoixe ra honek esan dabena.

4. Bi arrantzale-kofradia politika kontuengatik

- **Erref:** OND-011/008
- **Iraupena:** 0:01:50. **Hasi:** 00:11:15. **Bukatu:** 00:13:05
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Lehorreko lanak » Kofradia
- Itsasoa » Arrantza-kanpainak

Laburpena:

Ondarroan Arrantzale-kofradia bi egon ziren. Ikastolaren zatiketan politikak izan zuen eragina eta ordukoan ere bai. Aurretik kofradia bakarra zegoen baina 1907an karlista edo espainol jendeak beste bat sortu zuen. Baina 1925 inguruan batu ziren berriro, herriko traineruak garaipen handiak izatearen eraginez.

Transkripzioa

-Baiña hori Ondarrun normala da. Ondarru beti izan da "herri beru" esaten otsena, gu jaixo aurretik be. Ta hamen kofradixak, arrantzale kofradixak iñun ez da historixa guztian, hainbeste mendetan zehar... Kofradi bi egon zien hamen. Oin dala ehun urte... Ointxe be ikastola politiki tartin, ta ordun be hamen kofradi zarrin geratu zien Ondarruko hirutik bi inguru, gitxia-gehixa, ta hirutik bat inguru kofradi barrixe han ein eben. Eta han zin, honek reketek kontuko jenti zin, España zalik, eta hamen abertzale kontukuk zin hamen.

-Bermion be bai.

-Eta egon zin milla beratzirehun ta zazpitan sortu zan hori beste kofradixe. Lelengo hantxe euazen etxebizitzan lokal behian. Eta gero denporiaz ein eben, edifizio barrixa ein eben, kofradi barrixa ein eben. Eta dana be ein eban hoge urte, hemeretzi urte ein zaban horrek. Ta gero mille beratzirehun eta hogeta seixan eta hogeta bostin Club Deportibok antolatute berriro ein zien, lena eitten zen modun ba estropadak ein zin trañerutakuk, ta Bilbora jun ta irabazi, Donostira jun ta irabazi, urte bixen segixan. Eta ordun hamen sekulako jaixak ein zittuen egun askuan, handik eta txanpon guztiak amaittu arte. Eta ordun ta orduntxe hasi zien batzen ta. Batu zin, urtebete barrun batu zin kofradi bixak, eta osteria be ha hustu zan ta hamentxe gaur arte. Ordun zatiketak [...egonda daz] Ondarrun.

-Ondio jarraitzen dabe ikastola bixak, eta nazionala bestia...

-Eukiko ebiezan kofradixak bi sekretarixo... Dana bi.

-Dana. Bi sekretarixo, ta txalopak haraxe saltzera ta hanguk hona, eta [...] sarri hasarrik. Eta holako gauzak.

-Hori Bermion be bai. Ta edifizio bardiñian...

-Baiña hamen edifizixuak be bi.

5. Kofradian arrantza-museo egiteko proiektua bertan behera gelditu

- **Erref:** OND-011/010
- **Iraupena:** 0:01:59. **Hasi:** 00:14:09. **Bukatu:** 00:16:08
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Mendia eta hondartza » Errekako arrantza eta ehiza
- Itsasoa » Lehorreko lanak » Kofradia

Laburpena:

<p>Egon zen duela urte batzuk Kofradia Zaharra arrantza-museo egiteko proiektua, baina udaletxe aldaketa gertatu zen eta bertan behera geratu zen. Salmenta-lekua oso berezia zen. Su eman zioten duela hamabost bat urte;

guardia zibilek, agian, hormetan agertu ziren pintadetatik ondoriozta zitekeenez.</p>

Transkripzioa

- Patxi: Ez, ba ezta, nahi zan ipini on dala ba hamar bat urte ta hor ibili zin museo bat, arrantzako museo bihurtzeko hau kofrai zaharra, politte da bera ta, bai kanpotik eta bai barrutik. Eta gerokun politikan, alderdi politiku aldatu ein zanin, hauteskunditan, ba ordun harek, lehen ezker abertzali euanin nahi zan hori eta gero PNV jarte zanin, beti lez Ondarrun, haren gauzi [aztarre] guzti desagertzi nahi dau, eta ein ban desagertu hori. Eta on ba, on dala ontsutik da ba, egokittute da ta hitzaldixak eta eoten diz hor, baiñe museoik ez, horretteattik.

- Jesus: Peni ixan dala, hori bolin salmentine politte euan bertan, eta beste leko baten euan justo bakarrik beran moukoxi eta su hartu.

- Patxi: Ez Mutrikun da benti eitten dabena berak, kofraixan, lelengoko solairun, dakaz ba hauxe ezta solairu, ta bueltan, bueltan zirkulun jarrilekuk euran bolak hori eitteko ta sistemi saltzeko, eta holakoik ez da Euskal Herri guztin eta Kantabriko guztin be holako kofradirik ez da. Bakarrik da Hondarrabixan, eta honen aldin txikixe. Ta Mutrikun beste bat, baiñe honen aldin zortzi jarrileko edo dakaz bakarrik, eta honek berrogeta hamar eukazen.

- Jesus: Sue, sue hasi zanin ba...

- Patxi: A eta gau baten, goxaldea, gu ordun kanpun geuazen insertoaz andriaz, eta sue hartu ban, eta su hartu ban eta teillatu be barriztute euan ordurako, eta eon zan dana, barru kixkaltzen kixkaltzen, teillatu errementa kixkaltzen eta dana kixkaldute geatu zan. Eta gero, gu hortik hiru eunea Ondarrure alla giñan, eta ikustea junde, Berdura plazi dakar hamendik aldetik, ta han euazen beran, kofraxan azpixon, nik argazkixe be etxin baakat eta, pintadak euazen "Somos de la Guardia Civil. Eta hau hasieri besteik ezta. Guk hurrengoko baten herri guzti erreko dou."

Holakoxe berbak euazen.

- Eta hori noz?

- Jesus: Denpora gitxi. Ontsu.

- Patxi: Ba on dala hamabi urte, hamabost urte.

6. Beldurraren erlijioa bizi izan dute

- **Erref:** OND-011/012
- **Iraupena:** 0:01:35. **Hasi:** 00:16:25. **Bukatu:** 00:18:00
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Ikastolak
- Politika » Euskara eta politika
- Euskara » Euskararen egoera
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizaren indarra
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizaren jarrera

Laburpena:

Eskola erdaraz zen eta ez zuten ezer ulertzen. Gerra aurretik dotrina euskaraz ikasi zuten, baina ostean erdaraz ikastera derrigortu zituzten. Behartuta joaten ziren eskolara. "Beldurraren erlijioa" bizi izan dute. Eskolara gustura joate hori ikastolak sortu zuen.

Transkripzioa

-Eskolara gustora joaten ziñien?

-Dana erderaz. Eta tutik enteretan ez, ixabez! Belarrixeko zaratie balitz... Dotriñan be bai lelengo euskeri [inponidu oskun]. Ta gero ein oskun, erderaz sartu [...] guri. Komuniua in biher [nunin], lelengo dotriña txikixe zan eta [dotriña] handixe. Euskeraz ikasi gendun. Ta gero imponidu oskun dotriña txikixe ta handixe erderaz. Hoixe imponidu oskun guri.

-Ba gustora ez giñan juten, behartute juten giñan. Ez geunkan beste irteerarik eta jun in biher. Ze ordun guk euki dou, erlijiñoia euki dou... Nik "bildurrezko erlijiñoia" esaten dotsat horri. Erlijiñoia euki dou beti, ba "hau itten bozuen pekatu re /da/ eta pekatun [iltten bazazie] inpreñure jungo zaze, ta sutan erreko zaze inpreñun, eta holako gauzak zien. Eta ordun derrigorin jun biher giñan eskolaa, juten giñan derrigorin. Honek esan dabena, danak zien erdaldunak, eta guk erderaz ez genkixen izebe. Ta gero ein biher izaten gendun han ikasten genduna burun sartu, graba burun; graba itten gendun. Eta ez gendun ulertzen izebez. Hoixe zan gure eskolie. Handik eta itxesora jun arte holantxe ibilli giñan. Baiña ikastetxera gustora jutie-te oingotxe, ikastoliek sortu dau /rau/ hau hemen. Hori sistema hori ikastoliak atara dau. Gero honek PNVko ikastetxiak be herri-ikastoliai horixe kopiaxu ein etse. Baiña gero ikastolien sistema, [andereñok horretxek tratue...]. Ikastolako ikaslik honek juten diez ikastetxera gustora. Ta gure denporan sekule be ez holakoik. Behartute, derrigorrez jun biher giñan.

7. Mutikoak instrukzio militarra egiten

- **Erref:** OND-011/013
- **Iraupena:** 0:01:26. **Hasi:** 00:18:00. **Bukatu:** 00:19:26
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Jarrera politikoak » Falangistak
- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura
- Politika » Jarrera politikoak » Karlismoa, liberalismoa

Laburpena:

<p>10-11 urterekin instrukzioa egiten zuten. Maria Luisa maistrak esaten zuen Alemanian bezala ume-umetatik erakutsi behar zela. Don Luis medikua zen frankisten burua herrian. Haren arreba zen Maria Luisa.</p>

Transkripzioa

- Jesus: Ta gaiñea neuk esango dotsut goorraua. Hamentxe. Hau ni baiño urtebete gaztetxua ranez ez dai akordaten zan.

- Patxi: Beatzi hillabete. Urtebeteik ez e. Urtik hamabi hillabete akaz da.

- Jesus: Momentu asko da ba. Gerta zan hamentxe gerra denporan geuzela, hamentxe eskolan, hamabi urteaz urten gendun ta, hamar urte, hamaike urte edo eukiko gendun, eitten gendun instrukziñoi eitten gendun hortxe, Guardia Zibillen aurretik zir .Ta d
oña Maria Luisai entzunde na ni; don Luisen zer da, koiñati?

- Patxi: Arrebi.

- Jesus: Harek esaten ban: "Como en Alemania, a los niños hay que usar una instrucción verdadera". "Heip, houp". Hamaike urteaz ibiltten giñan hortxe gerra denporan.

- Patxi: Hori don Luis zan politikan hamengo kabezilli. Bat izatekotan bera

zan herrixan. Reketin aldeku bez. Guk Reketik esaten dotsau horrei beti. Guk ezautu genduzelako hamen gerran, ba reketi zan euran indar militarra. Horreik zin Karlidak ixatez, baiñe gero ein zin Francon denporan Francon aldea pasa. Lehena Karlidak zin Liberalan kontraixuk. Ta Karlidan helburu zan Euskal Herrixe askatzi euran erregiaz, Karloseaz. Ez? Ta gero horrek, gerran, nahasta zin, eta gerra aurrin hor Naparrun ibili zin preparaten ibili zin indar militarrek, Reketik esaten jakuenak. Eta Ondarrun be ibili zin, da Ondarrun horren buru zan don Luis. Mediki zan, arpei biku esaten etsena, eta asma etsen ixena "Capitan Araña" asma etsen, beran behikuluk halakuk zilako. Ta horrek zin, familixi arrebak eta danak holakoxik zin, eta honek esan daben maistri zan hor bat, doña Anita.

8. "Flechak" eta "Pelayoak", faxisten mutiko-taldeak

- **Erref:** OND-011/015
- **Iraupena:** 0:00:24. **Hasi:** 00:20:36. **Bukatu:** 00:21:00
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Jarrera politikoak » Karlismoa, liberalismoa
- Politika » Jarrera politikoak » Falangistak
- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura

Laburpena:

"Flechak" Falangekoak ziren eta "Pelayoak" Erreketekoak (Flechas y Pelayos). Egurrezko fusilekin egiten zuten instrukzioa mutikoek, behartuta baina pozik, soldadu tartean.

Transkripzioa

-Eta hor instruziñuen ibiltzen giñan ordungo urtietan, hamen instruziñuen ume guztiak kalien ibiltzen giñan "Fletxak" eta "Pelayuk" zien. Fletxak zien falangekuk, eta Pelayuk zien reketek, eta uniformie jantzi, egurrezko fusillek emoten oskuen, egurrezko moldiaz, eta haretxekin desfilea eitten ibiltzen giñan. Behartute, e! Orduen eskolaik ez euan, ta umiak ba pozik ibili hortxe, soldadu tartin ibili.

9. Miseria handia gerra ostean

- **Erref:** OND-011/016
- **Iraupena:** 0:00:58. **Hasi:** 00:21:00. **Bukatu:** 00:21:58
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Ekonomia gerraostean
- Politika » Jarrera politikoak » Falangistak

Laburpena:

Jesus mutikotan ia Lekeitioraino joaten zen su-egur bila. Ez zegoen dutxarik eta antzekorik. Galtzontzilorik ere ez soldadutza arte. Miseria handia. 12 urterekin eskola utzi eta zerrategira lanera. 15ekin itsasora, Patxi bezala.

Transkripzioa

-Gure aitta ta anaixe jun zien gerra denporan, gu amumakin. Zein jungo litxake gaur, haurei esan (aldamenean dauden mutilei) hamazortzi-hamar

kilometro gu egurretara juten giñan gu Moko [...], Mokora, ta Lekatxo (Lekeitio), hamendik eta lau kilo-bost kilometro juten giñan, [...]. eta [enda?] igarixan eitten gendun, dutxaik eta, urik ez euan gure amamanin, Eper kalin, hirugarren pisun. Gure amumak eukezen, sei ume euki eban; gure aittak lelenguku, ta alargun geldittu. Han ez euan urik. Dutxi..., hamen jangoikuk be ez eukan, Bastidanin, Don [...] dutxi. Iñork ez eukan dutxaik hamen, gero jun die dutxak etor... hamen. Kantzontzilluak be, handik eta soldauxka arte kantzontzilloik jantzi be ez, esate baterako. Miserixa asko. Hamabi urte orduko eskolatik urten eta serra jun. Eta diruik ez. Serran hiru urte eiñ ta gero itxesora hamabost urteaz. Zu zenbat urteaz jun za itxesora?

-Hamabosteaz.

-Hamabost urte, itxesora. Eta baso por la altura ikessita bakarrik. Aitzen dozu? Eta gerokun geroku, ba ahal dan modure ba...

10. 15 urterekin itsasora

- **Erref:** OND-011/018
- **Iraupena:** 0:01:07. **Hasi:** 00:22:31. **Bukatu:** 00:23:38
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Arrantzontziko bizimodua eta lanak » Arrantza-orokorra
- Itsasoa » Arrantzontziko bizimodua eta lanak

Laburpena:

<p>13 urte arte mandatuak egiten ibili zen Patxi. 13 urterekin baserrira joan zen bizitzera. Urtebete egin eta sorbalda hautsita itzuli zen. Osatutakoan, 15ekin itsasora joan zen eta han aritu zen Jubilatuta arte.</p>

Transkripzioa

<p>- Patxi: Eta gerokun, ba, ni hamahiru urteaz jun nitxan baserrira urte baten. Ze hamen lehena etorten zin baserritarrek ugari etorten zin, egunero hamen inguru hontatik ordu biko bidetik-eta Ondarrure goxin goxik etorten zin. Ta gerra denporan be, gauzin eskasidadi euanetik, etorten zin asko. Ta gure amak alargun geatu zanetik ume txikixakin, eitten eban arrain biharrin eitten eban, launtzen, arraiñe ba alogera zeoze atateko. Eta bihar asko halanik eitten eban eta mandato asko allaten gakozen etxea. Gu herri erdixan bixi giñan ta Plaza Berduratik ba "Erosixu okeli, erosixun arraiñe ta txoixu ta arrautzak" ta bixaldu ta, ba guk horrek mandatuk eitten genduzen etxin, arrebak lelengo eta gero nausitzen jun zinin, harek fabrika ta gero geuk. Eta nik, ba, horretxek mandatuk eitten goxetik eskolaa berandu allaten nitxan beti. Eskolan ibilli nitxan ni hamahiru urte arte. Hamahiru urteaz baserrira jun, urtebete ein han eta etorri nitxan hau hausitte etorri nitzan, hausitte. Eta gero hamen medikuaz ta [...] eta urte bat ein neban horreaz. Hau osatu zanin ondo, ba, hamabost urte ein nittuzen ta orduntxe sartu nitxan itxosoa. Honek esan daben denpori. Gero hor ibili gaz bixok, ba, jubila arte ibili gaz itxosun.</p>

11. Baxuran soldadutza arte, gero arrastrean

- **Erref:** OND-011/019
- **Iraupena:** 0:02:12. **Hasi:** 00:23:38. **Bukatu:** 00:25:50

- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Beste adierazbide batzuk
- Itsasoa » Lan-tresnak eta azpiegiturak » Ontzi-motak

Laburpena:

<p>Gaztetan baxuran ibili ohi ziren soldadutzara joan arte. Jesusek dio oso lan txarra zela arrastrea. Hogeitertekin joaten ziren soldadu, Marinara, kostakoak izateagatik, lehorrekoak baino urtebete lehenago.</p>

Transkripzioa

- Patxi: Lelengoko urtik ein doguz bajuran. Bajuran esaten gako ba portutik hurrin ibiltxen dizenai, antxoi ta atune ta horretxek.
- Jesus: Arrain txikixak dazen morukoxik hamen, gu, handiak gitxi euazen, Tobaneku eta hiru lau euazen bakarrik hamen.
- Patxi: Eta gero beste sistemi euan ba arrastea, arrastin eitxen eben txalopak handixauak, sari ordun arrastaka eruten (e)ben.
- Jesus: Zirezko erropak be eskasak euazen ordun. Zer zan? “aceite lineza”z einddakuk, peaten zinak-eta.
- Patxi: Zirezko erropak ixaten zin.
- Jesus: Ordun itsosun ibiltxi, bueno ni baiño arrastan gehixa ibili danik Ondarrun ez da nire edadekoik, ni “en el año”. berrogeta zazpitan jun nitxan itsosa, en “ el año cuarenta y siete” arrastea, handik eta jubila artin berrogeta piku urte itxosan arrastin egin dotxuaz nik hamen. On itxosun ibiltxi arrastan glorixe da ordun aldin, Manuel Etxeberria baten ta...
- Beti arrastran ibili za orduen, beti arrastran?
- Patxi: Arrastean.
- Jesus: Txikitxaz lehelengo lau urtin oo ibili nitxan bajuran, baiñe gero arrastran hasi nitxanin ya...
- Patxi: Gaztetan normala zan ba ibiltxi hortxe bajuran ibiltxi hor, ez? bajuran ibiltxi. Eta gitxi bat gorabehera soldautza arte edo ez. Ze soldautzako beti eukitxen gendun konpromisu, ba behartute geuazen soldautza hogeitertiaz juti, ezta ba? Arrantzalik izaneran itsosukuk izaneran, Marina juten giñan soldautza eta lehorrea, baiño urtebete lehenaua juten giñan soldautza. Ordun, hemeretzi urte betetzen gendun urtin, kajan sartzen giñan hori da aseguraten gatxuen ba soldautzako, eta ez giñan aparte bakaillautza eta aparte extranjexa eta iñoa jun. Eta gerokun sorteu eitxen eben ta ba, ba hor hogeitertez gendun urtin juten giñan, lau reenplaso eoten giñan eta lelengokun, bigarrenin, hirugarrenin, laugarrenin, ba soldautza juten giñan. Ta asko arrastea ezin juten soldautzi ein arte. Gero soldautzi einddakun ba neu be orduntxe jun nitxan arrastea eta hau be bai, igual lehentxua be bai..
- Jesus: Hemeretzi barik hogeigarren urti pasata jun nitzan. Zeatxik? Gerta zalako ordun fetxi euan niri urten dostanin /urtestanin/ hogeta beatzi eguneako, martxo bi.
- Patxi: Soldadutzara joateko.
- Jesus: Baiñe bolik urten eban, esan dogun modun [...], hogeta hamarrak urten eban bolik, hogetamarretik “a partir de treinta marzo, atrás” hareek zin lelenguk, baiñe gu azkanak giñanez, jun gian hogeitertiaz pasata soldautza, baiñe etorri buelta eindde gero ixte hogeta hiru urteaz urte bi pasau eindde.

12. Itsasoa, irtenbide bakarra ondarroar gehienentzat

- **Erref:** OND-011/021
- **Iraupena:** 0:01:10. **Hasi:** 00:26:36. **Bukatu:** 00:27:46
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Arrantzontziko bizimodua eta lanak
- Itsasoa » Arrantzontziko bizimodua eta lanak » Arrantza-orokorra

Laburpena:

<p>Esku-langile eta merkatari banaka batzuk kenduta, jende gehienarentzat itsasoa zen irtenbide bakarra. Zenbait aberaskume Lekarozera eta horrelako lekuetara joaten ziren ikastera. Bastida arkitektoari buruzkoak.</p>

Transkripzioa

- Patxi: Eta gero, handik etorritxe gero, hamen lehena gure denporan ez euan beste irteeraik iñoa.
- Jesus: Ez.
- Patxi: Ba sasoi aillatakun [...] horraxa eta eskoli amaitxutakun, itsasoa arrantza eta asko juten zin gu baiño lehenaua itsosoa.
- Jesus: Partikularrin edo mekaniku edo segundo mekaniku edo eitxeko edo.
- Patxi: Horrek gero itsosun gebizela.
- Dirudunek? Dirudunek? Diru euken familiko semiek.
- Patxi: Horrek zin ba...
- Jesus: Lau edo bost zin bakarrik.
- Patxi: Horrek gitxi zin, e fabrikantik-ta.
- Jesus: Zeintzuk zin horrek ba? Hoixe ba.
- Patxi: Frabrikantik-ta. Fabrikak eukezenak, arrain-fabrikak-eta. Ordun fabrika asko, ez? Horrek juten zin ba kolejixure
- Jesus: Lekarozea hurriena.
- Patxi: Ba ofizinako biharra ikastea ta halakoxik
- Jesus: Ze ez euan batxillerrik-eta.
- Patxi: Gero mekanikuk bakarrak euazen, arotzak bakarrak euazen eta halako igeltseruk bakarrak euazen eta ba beste guztik itsasora.
- Jesus: Arkitektu, Bastida zein zan ba arkitektu? Hamabi krixauaz-eta egoten zan txaletan.
- Ondarrutarra zan ala?
- Patxi: Ez, Bastida zan bilbotarra arkitektu, kategoria handika. Baiñe bera ezkondu zan andra ondarrutarraz, baiñe gure aldin nausixe zan ha, haren seme-alabak gure aldin nausixak zin.
- Jesus: Hauxe, horko diputau zein de hau? Karlos zein de hau? Gatzagaetxea, Gatzagaetxebarrian ama.

13. Ondarroan gosea sasoiko gizonak alde eginda zeudelako

- **Erref:** OND-011/023
- **Iraupena:** 0:01:31. **Hasi:** 00:28:15. **Bukatu:** 00:29:46
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura
- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Ekonomia gerraostean

Laburpena:

Gerra irten zenean, Ondarroako gizon askok ihes egin zuen Bizkai mendebaldera beren arrantza-ontziekin. Beste asko gerrara soldadu. Jesus ia-ia Errusiara bidali zuten. Lanerako gizonik ez egoteak eragin zuen gerra denborako gosea herrian.

Transkripzioa

- Patxi: Gerrik urten ebanin, Gerra Zibille zanetik, ba ordun alde batekuk, idea politukun alde batekuk, ba lehenengo hamen euazen errepublikan aldeakuk, ta Francon aldeakuk, ba Nafarrun altxa zin hamen ta Nafarrun aurretik antolatute euazenetik gerra aurretik, ba ordun hareek hotzin hartun eben, egun bixin hartu ben Nafarroa guzti eta segixan Gipuzkun sartu zin eta hiru egunin Gipuzku guzti hiru bat astin hartun eben eta sartu zin honaxe. Ta ordun honeek hona sartu eran, billurraz hamengo gixonak batez be ein eben alde hemendik txalopetan ein eben itxasoz alde hemendik ba Bizkaxan zir eta...
- Jesus: Nire emazti ta be, izandaku, ni alargun na on, baiñe jun zin Iparraldetik
- Patxi: Bizkaixan zir alde ein eben eta Lekatxon eta Plentzin ta horretan eta Bilbon-ta eon zin
- Jesus: Gu, gu aitxe eta gorrixak euazelez ez giñan Rusire jun "por misericordia", bestelan Rusire gixuzen gu talde bat apuntatea gixuzen, gu be Rusire juteko.
- Patxi: Eta hamen hor, denpora hortan holanik hamen aitzak alogera eruteko etxea, ba sustentu eruteko, ba ez euazen aitzak, ez euazen, ez euazen, itxosun eta gero gerran. Gaztik, sasoikuk zinak, gerra! Boluntaixo ez ba zin juten behartute eruten zitxuen eta nausixauak zinak gerrako sasoi ez zinak aillaten, ba hamazortzi urtetik hogeta hamasei urtea edo, edo berrogeta laure-edo kinttada horta ez zinak aillaten, ba hareek billurraz eskapa, ze eitxen dotsen ba hartu ta kartzela ta horreek gauzok.
- Jesus: Trabajadorieta gero!
- Patxi: Eta hoixe zan hamen euana gosi, gerra denporako gosi.
- Jesus: Situaziñoi eskasa, eskasa.
- Baiñe portun be gosi?
- Patxi: Arrantzaz ezin ibili, txalopak alde eindde eguazen hamendik, txalopak alde eindde euazen eta ezin ibili
- Jesus: Gerri hamengu amatxute gero ee ez eben lagaten, sumarinuk eta eoten zin arrastea juteko juten giñanin.

14. Arrantza asko ugaritu II. Mundu Gerrari esker

- **Erref:** OND-011/024
- **Iraupena:** 0:01:36. **Hasi:** 00:29:46. **Bukatu:** 00:31:22
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » II. Mundu Gerra (1939-1945)
- Itsasoa » Arrantza-kanpainak
- Itsasoa » Arrantza motak » Kostaldeko arrantza
- Itsasoa » Arrantza motak » Alturako arrantza
- Itsasoa » Arrantzontziko bizimodua eta lanak

Laburpena:

II. Mundu Gerra sortu zenean, European arrantzari utzi zioten, eta asko ugaritu zen arrantza Kantauri Itsasoan. Hurrengo urteak oso onak izan ziren

arrantzaleentzat. Arrastrean diru gehiago irabazten zen. Eurak makinetan hasi ziren lanean, irabazpide seguruagoa zelako.

Transkripzioa

-Gero hortik etorri zan, hau gerri amaittu zanin, Bigarren Munduko Gerratik urten eban, eta ordun...

-Arrastreruk Gran Solera ta ezin jun...

-Hori xan Gerra Mundialak urten ebanian.

-Baiña gu harutz ezin jun.

-Baiña horrek urten eban, Gerra Mundialak urten ebanin hamen Españaiko gerria amaittu eta gero Gerra Mundialak urten ebanin, ordun Frantzin ez ebizen arrantzan, eta alemanak be euran gerri ta abar eta ezin. Eta gero hamen arrasteruk eta hemendik eta Gran Solera bittartin arrasteruk ibiltzen zienak, han ez zebizenetik arrantzan, han urte bat eta bixan eta hiruan ein zan legatzez bete zan itsasu. Eta haraxe juten zin.

-Haraxe juten giñan.

-Eta gero hortik urte horretan hamen txalopak ein zin, gerria amaittu zanin txolopak hasi zin pixkaka-pxkaka, ta arrantza gehittute euan, arraiña gehittute euan asko eta urte aberatsak izan zin arrantza aldetik. Urtietan-urtietan.

-... bajurako danak kasi desintegra ein zin, gitxittu asko, eta arrastera jo eben.

-Baiña aurretik bajurara jun zien asko gehitzen jun zien, handitzen, nausixao, txalopak handixauak, inddar gehixaokuk eta ba gero horrek ekarri eban ba inbertidutia arrasterun han etekiñe segurua zalako. Eta gero holantxetik arrastera sartu giñan, ba hamen irabazten gendun soldatie..., arraiña atrapatzen bazan, ba haren arabera kobraten gendun. Ez bazan arraiñik atrapatzen ba ez [geunkan] ezebe. Ordun ba, norbere [...] makiñan hasi giñan, ze makiñan egon zalako aparte honenbesteko bat, hillien fijo egoten zan. Eta gero arraiñana irabazixa aparte. Eta ba ezkondu eta umiak eta gauzak eta irabazixa segurutxuao eukitzearren. Horretxeaitxik zan arrastera jutia.

15. Elizaren diktadura: mutikoak "teologo" eginda

- **Erref:** OND-011/025
- **Iraupena:** 0:01:38. **Hasi:** 00:31:22. **Bukatu:** 00:33:00
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizaren indarra
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizaren jarrera

Laburpena:

<p>Kexu dira elizak eragin zien zapalkuntzaz. Dena bekatua zen. "Beldurrezko erlijioa" deitzen diote. Sarri egunean bi aldiz joan behar izaten zuten elizara. "Teologo" eginda bukatu zuten. Eskola ikasi, ostera, gutxi. Kebradoetara heltzen baziren, pozik.</p>

Transkripzioa

- Jesus: "En cuanto" elizi "tarari que te vi", elizi. Ai, kaguen, [...] inpreñu jo ta zarati, inpreñu, inpreñu, joe!

- Inddarra euki eban?

- Jesus: Bai, dana zan pekatu, dana zan pekatu, seigarren mandamentu,

gaiñea hori [...]

- Zein zan seigarren mandamientue?

- Jesus: Ta konfesiñoi eitxa jun bir ziñan.

- Patxi: Sexo kontu zan seigarren mandamientu.

- Jesus: San Luiskuk eta esan eizuz /esaixuz/.

- Patxi: Ba bueno, ba hori lehendik etorren, gure aurretik etorren, andrazkuk zin neskabila gaztik zin kongregaziñoi kongreziñoikuk esaten dizenak, Ama Birjiñi zan euran kongregaziñoi. Eta horrek, eta mutilak euken beste kongregaziñoi: San Luiskuk esaten dotsen. Eta hor ezaten zan domeketan konfesa eta komulga, konfesa eta komulga eta halan ba elizan sartute. Eta hortik aparte lehen esaten dotena, hasiera baten nik esan dot horrei, bildurrezko relijiñoi geunkan ordun, gure denporan be, hoixe zan dana: pekatu eta horretxek danok. Niri, normala zan eta goixin altxa zortziretan umetaz, eskolan nabillela, altxa zortziretan, eliza jun mezata, handik etorri, armoza, mandatuk-eta ein eta prepara, beatziretan eskola. Eta sarritxan arratsaldin dotreiñi zala, elizako erresaixu zala, salbi zala, besti zala, illuntzin be beti eliza, eunero-eunero-eunero holantxenik

- Jesus: Teologo eindde geuazen gu ordurako, teologuk. Elizi? Jakin? Baitte eurak baiño gehixaua be, jakingo ez gendun ba, besteik ez euan-ta. [....]. Eskolan "dictado, quebrau de mañana" hantxe-ta. Ta bakizu handik aurrea "raíz cuadrada eta raíz cúbica" irabazten bakizu asko dakizu.

16. Dotrina ikasten jo eta ke

- **Erref:** OND-011/026
- **Iraupena:** 0:03:00. **Hasi:** 00:33:00. **Bukatu:** 00:36:00
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erljioa » Elizaren jarrera
- Ohiturak eta bizimodua » Erljioa » Elizaren indarra

Laburpena:

<p>Maisua dotrina ikasteko agindu eta aldameneko gelara joaten zen. Beti dotrina ikasten. Patxik arrebarekin ikasi zituen biderketa taulak. Hortik aurrera ez zuen ezer ikasi.</p>

Transkripzioa

- Patxi: Ni ibili nitxan hor gerra denporan eskolan hasi giñanin ba don Enrique maxu. Haretxeaz ein neban denpora gehixen

- Jesus: Don Benito

-Patxi: Nik gero don Benito. Don Enriqueaz lelengo. Don Enrique honek, maixo bakoitxak beran sistemi eukan, ta honek ba don Benito zan gero hurrengoko maili, gorengoku, eta haren aurrekuk don Enriquek eitxen doskun.

- Jesus: Don Benitoaz ni.

- Patxi: Ba berak eitxen oskun, goxin juten giñan eskola eta lehelengo danoi listi pasaten eban. Lelengo hamen behian tokixe euan ta errekreu esaten gentsan horrei guk, esku altxa da hor eitxen gendun kanta ``Cara al sol`` ta horrek gauzok kanta, ``¡Viva Franco!`` ta ``¡Viva España!`` ta horrek ein, sartu barrure. Sartzen giñan, eskolan jarri, lista pasaten eban ta gero ipintxen gatxun danok dotreiñi ikasten. Nik sekule ez dot euki liburo batik bez ta kuaderno batik bez, kuaderno bat bakarrik euki dot bizitza guztin eskolan.

-Jesus: Enziklopedia bat.

- Danagaz.

-Jesus: Haxe, haxe. Ze niri asko gustaten gaztan beti geometrixiki ta aritmetikiki, historioa nik bazez. Honek historioa [...] eta ostiadak.

-Patxi: Eta ordun harek ipini zoskun /ipiniskun/ sistemi, beran gelan dotreiñi ikasti. Eta eitxen zoskun lelenko ipintxen gatzuen dotreiñi ikasten ta gero bera juten zan beste maisukana kontuk esaten eotea. Ta gero etorten zan denpora bat pasatakun eta galderak eitxen hasten zan: preunta hau, hori ta besti. Eta ahal dabenak ikasten banak ba esaten zotsan /esatetsan/, baiñe batzugin kontu ezin eban kontra errezoirik ata batzugin, ez ben ikasten “txutxutxutxu” ta ikasi bez. Azkanin ein eban fitxero bat ein eban, denpora bat pasatakun fitxerun danok geuazen da halako baten ein eban, hartu eban dotreiñi: “Bueno on ikasi bir dozue /bizue/ gaur hamendixeik ta honaxe arte ikasi bir dozue /bizue/: artikulo honetatik horra arte, kapitulo honetatik horra arte”. Hiru lau preunta ero dana dalaku. Ta gerokun etxen zoskun /etxeskun/ danoi banaka-banaka deitxu eta galdetu haretxek galderak, ez? Eta esaten gendun, ta holanik esaten ebanak ha ipintxen eban lelenko eskolan besti animatzearen, lelenko da besti biarrenko da holantxenik, ba goiz guztin dotreiñi ikasten eoten giñan. Arratsaldin etxea juneran emoten zoskun lesiñoi etxin ikasteko bixamoneako. Eta gero hortik kanpoa irakurten erderaz ikasten gendun eta idazten; eta, gerokun, multiplikarreko tabli, hori buruz ikasi bir zan.

- Jesus: “Hombre!”.

- Patxi: Ba errezena zan “cero por cero” dana zero zan-ta. “Cero por ocho cero, cero por nueve cero”. Ta gero besti ba beatziku ta zortziku-ta bakizu zer dan hori tabli? Ezin ikasitxe ibiltxen giñan. Horrek ikasten gendun gero multiplikar ikasteko. Nik multiplikarre arte ikasi neban, don Benitonea pasa nitxuen eta dibisiñoi, dibidiu bakizu zer dan? Zatiketi ein, ez neban ikasi be ein.

- Jesus: Ilustrauak giñan.

- Patxi: Baiñe arrebi neukan urte bi gaztiua monjetan ibili zana, umetan sartute urte bateaz sartute, harek monjetan kolejixo bat zan herrixan, ta harek asko ikasten ben gure aldin. Eta berak erakutsi zestan lelenkoko dibisiñoi ba biaz zifra bateaz eitxen, gero zifra bateaz ein erreza da beste zifra gexauakuk eitxea, eta hori maixuk ez dostan erakutsi, horrax arte aila nitxan ni, hortik aurea ez neban izebe ikasi.

- Jesus: Guk ya “raíz cúbica”-ta...

- Patxi: Gero ya hamahiru urte ailla gastazen ta amaitxu.

17. Barkuko makinista titulua atera biek

- **Erref:** OND-011/027
- **Iraupena:** 0:01:08. **Hasi:** 00:36:00. **Bukatu:** 00:37:08
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Arrantzontziko bizimodua eta lanak
- Itsasoa » Lan-tresnak eta azpiegiturak » Ontzi-motak

Laburpena:

<p>Patxik Markinan atera zuen makinista titulua eta Jesusek soldadutzan. Maila ezberdineko tituluak daude: hirugarrena, bigarrena eta lehena.</p>

Transkripzioa

- Patxi: Gero itxosa jun gaz, eta gero..ba itxosun gabizela ba makiñak pentsa gendunin, makiñan be titulu ataa bir zan /atabizan/ . Lehelengo

atatenzan segundaku, gero nausixaua primeraku. Ba segundakuaz jun zeinkin ba holako txalopa hona, tamaiño honeta arte.

- Jesus: Bai automobilan moure, automobilak batzuk primeraku, terzeraku ta...

- Patxi: Primerakuaz handixauak eta horra ba kanporaua ta horrek gauzok. Eta horretako ba geure [bostin] ikasi gendun itxosun gabizela biharrin.

- Jesus: Dana bir da. Ta honek merito gehixa dakar nik baiño, gaiñea. Nik ya...

- Patxi: Eskolan normalin, eskolan ikasi.

- Jesus: Soldautza jun nitxan lehen ni, soldautzan makiñan ibili nitxan, galdara makiñetan. ta hango paperak, ondo porta zin militarrek, esamiñetako ta be influentzixa ein zosten /eisten/ niri, primerako primera motoristi eitxeko. Hango militarrek bixaldu zosten ta hangu urte biku ondo bixaldu zosten ta ya primero eitxeko. Ta mayorreako eitxeko ba "ya me contarás! Ya la madre que la parió."

- Patxi: Ta gure bizixe hor ixan da ba arrantza, eta bajuran ibili giñanin aste guztin biharra eitxen zan.

18. Seigarren mandamentua eta txartela

- **Erref:** OND-011/028
- **Iraupena:** 0:03:17. **Hasi:** 00:37:08. **Bukatu:** 00:40:25
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizaren indarra
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizaren jarrera
- Aisia » Kultura » Dantza

Laburpena:

<p>Abadeek benetako galdeketak egiten zizkieten konfesatzera joandakoan sexu kontuetan. Ezkonduta gero, urtean behin joan ohi ziren konfesatzera eta komulgatzera, "pazkoazkoa" egitera. Dotrina galdetzen zien apaizak. Dena kontrolatuta zegoen. Txartela atera behar horretarako. Patxik txartelaren gorabeherak azaltzen ditu. Emakumeek erlijioaren presio handiagoa zuten. Okerrago pasatzen zuten.</p>

Transkripzioa

Oiñ erlijioiagaz ibili garela ta, esan dozue lehen seigarren mandamentu dala ta ez dala.

Patxi: Bai.

Jesus: Bai, dana zan.

Patxi: Ba hor inportantzi handi-handixe eukan seigarrenak. Hoixe zan dana eukana.

Jesus: Ta konfesiñoitxan.

Gaztetan ganera...

Jesus: Ta konfesiñoitxan. "Zelan? Zemat bidar? Zeuk bakarrik?" Iñoaz? Iñonaz? Horrek gero grabik di.

Ezkondut ostien be bai?

Patxi: Bai, bai, bai. Niri hor gauza bat pasa gastan.

Jesus: Ezkondute be ba...

Patxi: Ezkondut nitxan eunin gauza bat pasa gastan.

Jesus: Eske ezkondutakun, eon bixkatzen. Ezkondutakun e ez ziñan juten konfesatea ta.

A ez?

Jesus: Klaro. Lehen urtin-urtin jun bir ziñan ta..Urtin-urtin.

Patxi: Bestelanik pekatu zan. Umi noz ekarri ta horrek gauzek.

Jesus: Ta gaiñea txartelana goorra ixaten zan. Neuri gerta gastana gaztetaz zan. "Ave María Purísima, sin pecado concebida". Ta diñosta ze: "txartela ekarri dozu?". "Ez!", "Ba txarteleta aide". "¡A la puta calle!" Ta ein bir zendun txartela atateko lelen jun bir ziñan sakristeixa,[...] kredu, salbi, ta halaku te bestelaku ta beran galdera batzuk...ta emoten otsun, txartela emoten otsun. Ta hareaz jun bir ziñan txartela eukitxe konfesatea. Ta konfesatakun emoten eben beste txartela, ta txartela entregaten bozu gero komuniñoire jundakun komuniñoin be emoten otsuen beste txartela. Osea dana kontrolata euan, dana! [...]Ta zein juten zan ta zein jun ez zan danak kontrolata eoten zin. Han entornun euazen e mangoneaten andrak eta kuadrilla guztik. "Fulanito ez ta jun konfesatea, fulanito ezta jun, urtin behin jun da, ez da juten...". Ta holantxen behin ezkondu ezkeo ba..."Tu te vas por ahí!"

Patxi: Hori txartelan gauzi de...

Jesus: Goorra niri..baiñe honek be baakar, gero! Hain burun sartu euskun relijiñoi, ta mundu guztin esaten dot nik: haxe fedu bixkat baltza edo karbonu ixan da be ezin gasta jun.

Patxi: Bueno, hori txartelan gauzi da ba ordun Aste Santun urtin behin, Aste Santun, ba konfesa ta komulgati zan ba, obligatoixu zan, ezta ba?

Jesus: Urtin behin,.

Patxi: Eta ordurako, ba kontrola eukitxeko, danok juteko, mundu guzti juteko horra, hori eitxea, konfesiñoi ta komuniñoi, ba Aste Santuk eun grabik eta zin,ta horrek gauzok eta, ba ordun ipini eben, gerra denporan ipini eben txartela. Txartela. Ta hori txarteloi ein bir zan ata, merezimientuaz ata bir zan. Horretako juten giñan dotreiña elixa be, ezta ba? Eunero ta holanik eta gauzak. Ta dotreiñan jakin bir gendun dotreiñin honenbeste parte jakin bir gendun.

Jesus: Bai, bai, bai.

Patxi: Honenbeste errezo jakin bir genduzen.

Jesus: Dotreiñi txikixe ta handixe...

Patxi: Eun batzuk falta zinin txartela atatea juten giñan, behorrek esan dabena eta eitxen oskun galderak han, ba horrek eta erantzun ein bir gendun. Ez pagendun ondo erantzuten txartelik ez toskun emoten.

Jesus: Ta konfesatea jun baziñan ez bada txartelik "a la puta calle!"

Patxi: Txartelik baik ezin zan jun Pazkuku eitxea.

Jesus: Pekato mortala. Ezin leike.

Patxi: Eta Pazkuku eitxea ezin jun. Eta ordun derrigorin ein bir gendun beste egunin jun, ta beste egunin jun bera egune ailla baiño lehenaua, Aste Santu ailla baiño lehenaua lortu ein bir gendun hori txarteloi. Ta gero horreaz txartelorreaz gerokun juten giñan konfes... komulgatea juten giñan domekan. Eta komuniñoi emon eran norberai haxe emoten gentsan haren truke. Segurantzixe, segurtagirixe.

Andra zein gizon?

Jesus: Bai, bai, bardin.

Patxi: Andrak bardin. Andrak ez euan hori problemioi. Andrak beti sumisauak ixan diz. [...] eskukin---

Jesus: Baiñe andrak eta beti presiñoi gehixa eduki rabe. konfesatea juteko, susto gehixa eukitxen eben gizonezkuk baiño.

Patxi: Hoixe zan. Gazte denporan.

Jesus: Bai bai...Mutillan usaiñin ta bakizu ta ikutu [...].

Patxi: Baiñe gero...

Jesus: Txartua pasaten eben emakumik gizonezkuk konfesatea baiño.

19. Arreba kongregaziotik bota mutilarekin baltsioan egiteagatik

- **Erref:** OND-011/029
- **Iraupena:** 0:02:31. **Hasi:** 00:40:25. **Bukatu:** 00:42:56
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizaren jarrera
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizaren indarra

Laburpena:

<p>Itsasoan lanean hasi zirenean, erlijioaren kontrola lasaitu egiten zitzairen gizonei. Garizuman ez zegoen musikarik. Patxi arrebaren kasua kontatzen du: mutilarekin dantzan egin zuelako katekista neskazahar batek salatu eta kongregaziotik bota zuten. Eskomulgauta geratzea bezala zen.</p>

Transkripzioa

- Patxi: Baiñe gero itsosun sartu giñanin, hori gauzioi, biharrin hasi giñanin, hori gauzioi galtzen jun zan. Ze aste guztin biharra eitxen gendun. Ta domeka goxin be sari sikatu te ha ta hori, ta txalopako biharra ta eitxen gendun. Eta ordun, ba gu horreandik libre eoten giñan, ez? Kostunbri baeuan ta asko juten zin, baiñe obligaziñoi zan itxosun hasi aurrin horrek txartelok eta horrek, eta andrazkuk jarraitzen eben.

- Jesus: Bai, andrazkuk bai.

- Patxi: Itsosure jun /bihar zirelako/bizilako.

- Jesus: Andrazkuk gerua be hor, zuk, kongregaziñoin...

- Patxi: Ta lehen esan dozune, honek esan dabena ezkondu arte...

- Jesus: Mutil batei iual eskutik agarra edo dantzan edo arrima be [...] ein. Ta gaiñea jaixetan be bai, jaixetan musiki joten plazan beatzi pieza jotene zittuen Ondarrun, beatzi, baixakun, gaixuman, gaixuman bapez, gaixuman radikal kendu eben.

- Patxi: Berroi eunin e.

- Jesus: Enda, berroi eunin. Ta gero jaixetan be ba, musiki jotene, da musiki iual, bat zan, Marrabal, Manuel Beitia, Manuel [...], bum,bum,bum,bum. Ta Ondarrun, han pasakalli, han jotene ebena kiosku, ba kioskotik aparte, han ez zan entzuten, haxe apartetik bum, bum, bum. Ta haxe, abarik korreta beire, gabeko hamarrak, hamaiketan iual, ta hantxe jenti bum, bum, bum situaziñoi peligrasutan. Haxe be kendu ein eben! Haxe musiki be.

- Patxi: Hor andrazkuk euran kongregaziñoin, ba nausixak nire arreba eta herrixan danak, horren arreba-eta nausixauak zin ta, ba hamazortzi urteaz ta gitxi gorabehera-ta, ba hasten zin mutillakin baltsiuan ta hasten zin ez?

- Jesus: A la puta calle.

- Patxi: Ta gero haxe etxin be ez dotsen laaten eta. Eta halako baten, ba gurin arreba nausixauak eta be baeuazen, baiñe batek eun baten, ein eban mutillaz baltsiuan ein eban, tartin ein eban nonoix eta honek, katekistak esaten gakuenak, dotriñi emoten oskun neska zaharrak, honek nausixauak, batek ein eban ikusi, ez? Honek esan dabena ontxe. Eta ikusi eban, ordun harek keji emon eban elixan, harek neskik, haren andrin alabik, ba harek, mutillaz baltsiuan ein dau. Ordun kongregaziñoitxik kanpoa ata eben.

- Jesus: Benga kanpoa.

- Patxi: Ta hori baakixu zelako grabedadi zan etxeako? Amak zelako disgustu hartun eban? Gu gaztiauak billurretan. Eta amak hori jakin banin, zelaku ein otsan alabiai, zelako zigorrak eta gauzak. Eta ordun, gure amak eukan lehengusiña bat, holakoxe bat, gixonan partetik, gure aitxan

partetik. Ta trato ona euki eben, da gure amak, kosideraziñoi ona eukan alargun geatu zalako urte askoaz, Ondarrun kaso bakarra zan holaku ta, eta haren mesede handixe ein otsen, horko maistra batei esan otsan, da haretzek parkatu ein otsan gerokun arrebai delitu hori. Baiñe arrebintzako delitu ixan zan hori, ta kongregaziñoitxik kanpoa. Haxe eitxen eben, kanpoa ataten eben!

- Jesus: Eskomulgaziñoi ixati moure!

- Patxi: Bai eskomulgata latxeik.

- Jesus: Eskomulgata moure, fuera!

- Patxi: Neskai.

- Jesus: Pentsa zelako gauzak.

20. Patxiren ezkontza eguneko konfesioa

- **Erref:** OND-011/030
- **Iraupena:** 0:02:44. **Hasi:** 00:42:56. **Bukatu:** 00:45:40
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizaren indarra
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizaren jarrera
- Familia eta harremanak » Bikote kontuak » Ligatzea

Laburpena:

<p>Patxik erbestekoa, beste herri batekoa du emaztea. Haren herrian ezkondu behar zuen, eta goiz berean konfesatzera joan zen herriko abadearengana. Homosexual fama ei zuen. Esan ei zion: "Hemendik aurrera lagunak izango gara", esan nahirik bezala handik aurrera ezkonduen intimitateak kontatu beharko zizkiola. Hori entzutean, apaiz horrekin gehiago ez konfesatzeko erabakia hartu zuen Patxik.</p>

Transkripzioa

Patxi: Eta lehen esan dabela honek hor konfesiñoin gorabehera ta ezkondu ta horrek gauzok eta. Ba holan bazan ta ba ezkontzako sasoi ailla zan hortik aparte ta ordurako urte asko arrastin. Bueno, ezkontzi ezkondu nitxanin ba hogeita beatzi urteaz, eta ezkontzi ixaten zan ba gaur egunin ez dait zelan dan, baiñe gure denpora guztin ixaten zan mezi eta konfesiñoi eta komulgati ixaten zan ezkontzi. Eta ordun, eurak ezkontzen zinak. Eta nik andri erbesteku zan, ta beran herrixan ezkondu bir giñan / bigiñan/. Ta ordun ein nitxan goixin goixa hamen zazpiretan, ezkontzi eguerdixan zan, baiñe zazpiretan jun eta elixa eta konfesa eta bueno jun nitxan don Manueleana. Don Manuel zan hor be gaztetaz guk eukitxen gendun: "Hareana jutun bazaz harek arin pasaten dau, hareana jutun bazaz harek belarritxik ten eitxen dau". Segun zelako pekatuk dakazuzen, "ta hareana jutun bazaz harek daukezenak barrutik ataten dotsuz". Lehen beonek esan dabena: "zenbat bidar? zeñeaz ein dozu seigarren pekatu? seigarren mandamientu?" eta hortik...

Jesus: "Eta beste bateaz be bai, zeu be bai" batek esan zotsan /esatsan / beonei: "Kontuz gero nik esan dotelako!". "Zeu esaten neuri beste bateaz, zuri ze ardura dotsu ni beste bateaz bana ba!".

Patxi: "En el caso que"zehatzauak zin. Ordun ni jun nitxan don Manueleana.

Jesus: Zapata handi.

Patxi: Errezaua. Don Manueleana jun nitxan.

Jesus: Militarra zan ha!

Patxi: Bai.

Jesus: Militarra...

Patxi: Hori gero esango dozu. Hau laga amaitzen on. Jun nitxan don Manueleana eta honek eitxen eban errez. Esaten eben bixkat marikoi zala ero esaten eben.

Jesus: Bai

Patxi: Ez daitx hori!

Jesus: Bai

Patxi: Eta ni jun nitxan eta berak esan zostan /esastan / ze, estraiña ero aste egun baten goixin goixa konfesatea juti. Andrazku ixan bazan "paso", baiñe gixonezku juti. Ta halako baten konfesaten gazela, bera holako fresku zan ba, arpeixe eukan ta, "zu zeu zelan zatoz hona e konfesatea ba?". Ni sekule ez nitxan jun hareaz ta. "Ba ezkondu eitxen naz gaur ta..."

Jesus: Tranpi dala hori.

Patxi: Neuri be beatu ein bir dostazu /enbistazu / berbetan nazenin, ba berantzako txarto ra ta.

Jesus: Han da alkaueti.

Patxi: "Ta ba zu gaur zelan zatoz gaur zu konfesatea?". Ba aste egunin raru zan ta gixonezku konfesati. "Ba gaur ezkontzen nazelako ta erbestin dakau ezkontzi ta ba ordurako ba konfesa ta komulga hamentxe eitxeko". Eta bueno ba holan ein gendun eta ordun hori esan netsanin esan dostan ze: "Bueno ordun ezkondu eitxen zaz? Bueno ordun hamendik aurea lagun handiak ixango gaz". Eta ni geatu nitxan gorritxute geatu nitxan, hota hamar urte handiaz gorritxute geatu nitxan. Ze, ba, han esatenn eben, ba nausixauak itsosun ta esaten eben: "bai abari marikoi da eta ez dakit ze ondo don Manueleatik" eta horrek. Eta neuk esan bueno o igual berak esan rban, honek esan dabena, ezkondu eitxen nitxan ta ba ta ordun nahi ixaten dabe ezkondu baik gauzak jakitxi andriai zer da bestia ta hori ta, ze horrek gauzak asko solterotan ebita eitxen zin ta ez ben jakitxen ta. Hori esane banin, konfesa nitxan, komulga nitxan, ta erabakixe hartu neban neure artin erabakixe hartu neban: "Ni ez nu gehixa horreana konfesatea!". Gehixa ez nitzan jun horreana konfesatea.

21. Ezkondu arte sexu harremanik ez andregaiarekin

- **Erref:** OND-011/031
- **Iraupena:** 0:01:37. **Hasi:** 00:45:40. **Bukatu:** 00:47:17
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizaren jarrera
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizaren indarra

Laburpena:

<p>Sexu harremanik ez ezkondu arte, baina ez gogo faltagatik. Harremana berotzen hasten zenean, moztu egiten zuten, konfesatu beharrarekin akordatuta. Neska bere etxean utzi, etxera joan eta "eragin" egiten ei zioten.</p>

Transkripzioa

- Eta zuek ezkondu ziñienien andrieri ukitu barik joan ziñien altarera?
- Patxi:: A bai bai bai bai
- Jesus: "Hombre"
- Zeozer eingo zenduen
- Jesus: Ein

- Patxi:: Azaleko gauzak
 - Jesus: En zer da?
 - Azaleko gauzak...
 - Patxi:: Musotxu batzuk eta.
 -Azaleko gauzak sikieran
 - Jesus: Mamiñekoik ixte be ez
 - Patxi:: Bai, baie e sentidu baik, sentidu baik, sentido baik ixan bir zan e.,
 sentido baik e, eitxen gendune ixan bir zan e.
 - Sentidu barik?
 - Patxi:: Ba sentidu baik,
 - Jesus: Horrek txarto ikasten daz e
 - Patxi:: Pekatuko sentido baik ixan bir zan
 - Jesus: Horreek txarto, zu! Horreek txarto ikasten daz
 -Horrek ondo dakixe ya.
 - Patxi:: Ba erderaz esaten dan "amor fraternal" eta "amor maternal" ta
 horreek.
 -Baiñe tentaziñoa eukiko zendun ez?
 - Patxi:: Tentaziñoi bai
 - Jesus: Bai, sasoi. Ene. Zeiñek..
 - Patxi:: Tentaziñoi bai. Irakitxen.
 - Hota beratzi urteaz
 - Patxi:: Bai baiñe
 - Jesus: Itxosun. Txo, itxosutik hogeie egun eindde ta etorritxe ta, ta
 kontaten rekoño, pentsamentu gaiñea hamen, ta neskiar arrima ra ta ez ta
 arrima ta, honek beatu ein doste /eiste/ ta bestik ze eta. Jesus!
 - Ta zertzuk eitxen zenduezan ordun azaleko horreek zer zien, zirri batzuk
 eta muxuek besterik ez?
 - Patxi: Gerokun aillaten ziñanin gauza berotzen juten ziñan eta punto.
 - Jesus: "Eske konfesa baik na ta... konfesa ein bir na ta!".
 - Patxi: Ba "ez hori ez, hori ez!". Korta en bir de, hantxe ta igual.
 - Jesus: "Konfesa en bir nazela ba".
 - Patxi: Etxea jun, eta neski etxea, ta etxin erain gero.
 - Jesus: Ez zelan ba, zu. Ze pentsaten dozu? Bat ez! Monuk morun, gehixa.
 "No te jode!"
 - Patxi: Ezin da, ezin aguanta ta neskiar apurtu te etxea.
 - Jesus: Emakume guztik juten zin monugana, ze monu euan han, mono
 handi bat zahar zahar zahar bat beti kaskaten ibiltxen zana.
 -Patxi: Honek esan dabena lehen, ordun arrastin gebizen. Honek esan
 dabena lehen, ordun arrastin gebizen ta hogetak urtik hogetak eunak ein
 itxosun ta zezena moure etorten ziñan.

22. Masturbazioari buruzko galdeketa eta Santa Teresaren infernua

- **Erref:** OND-011/033
- **Iraupena:** 0:01:43. **Hasi:** 00:47:43. **Bukatu:** 00:49:26
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizarekin lotutako pertsonak
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizaren indarra
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizaren jarrera

Laburpena:

<p>"Zenbat bider, zeinegaz?" kanpai-jotzeari buruzko galdeketa abadeak

konfesatzeko orduan. Andra ezkonduaz pentsatzen egitea ei zen bekatu handiena. Bekatua ez aitortzea bekatua zen. "Beldurrezko erlijioaren" adibidea ipintzen du Patxik: sermoietan kontatzen zieten Santa Teresaren ametsa: jendea infernua erretzen betiko, bekatuan hiltzeagatik. Hori barruraino sartuta geratu zitzaien.

Transkripzioa

-Bakarrik egiñikuak be konfesauko zenduezan.

-Bai, "Zenbat bidar"...

-Eurak galdetzen eben.

- "Zenbat bidar". Juten ziñan eta pregunteu beorrek. Hau be bai?, hori be bai? Berak. Ze ostidxa dotsu ardure.

-Zer? Zenbat bidar? Zelanik? Zeiñegaz? Ta norbera lotsatute.

-Zeiñegaz be bai. Ta gehixen beitzen etsena zan ia andra ezkonduaz; haretzek burukomiñe emoten etsen.

-Zetako egixe esan?

-Pekatu zalako!

-Gogorra gaiñera. Konfesatzen ziñan eta komulgaten ziñan, eta zeuri ahaztu baatzu lenauko zeoze pekatu, ha esan biher zendun hurrengun, bestela pekatu mortalin zaaz ta.

-Baiña berak galdetu dabenai, zertako? Ba berak galdetzen eskun berak jakittek. Eta ez bagendun esaten, pekatu eitten gendun.

-Pekatu, zeaittik hurrengun esan in biher [zendun] ha, hurrengun; retroaktibidadin ein biher zentsan hari, bestela inpreñura zuzen (zindoazen) ta.

-Orduen sinisten zenduen?

-Ordun bai, ordun billurrezko erlijioi geunkan.

-Bai bai, inponidu... dana. Zuk deskuidun ez esan, sustugaitxik, haregaitxik, ez jatzulako komeni, eta, klaro, ez bazendun esaten pasatzen ziñan, komulгатzen ziñan, baiña [...].

-Adibide bat hortxe erlijiozko, billurrezko erlijioi, gauza batzuk grabata geratzen diz ta. Baten ba sartzen eskun ba Santa Teresak ein ebala, Santa Teresa ixen zan monje ta mistiku ta holakotxi; idazlia be bai, eta horrek Santa Teresak Espaiñakuk ba ein ebala, amesa ein ebala baten, eta han amesetan ikusi ebala inpreñú eta inpreñun euazela pertsonak erreten-erreten, harek zirela pekarixak. Ta guk be pekatu itten badou eta konfesatzen ez bagaz, pekatun hiltten bagaz, ba betiko erreten egongo gazela. Guk horrek eitten gendun, jaixo giñanetik sartzen oskuzenetik eta horrek eitten genduzen mama, dana sartu eitten gendun, sinestu eitten gendun. Nausixek giñan arte, halantxik ointxe arte bizi ixan gaz gu.

23. Abadearen igurtziak aitorleei eta aitorleen kontura

- **Erref:** OND-011/034
- **Iraupena:** 0:01:47. **Hasi:** 00:49:26. **Bukatu:** 00:51:13
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizaren jarrera
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizaren indarra

Laburpena:

<p>Patxik kontatzen du abade batek nola lepotik heldu eta "magreatu" zuen aitorlekuan. Arrebak, berriz, kontatu zion berak bekatuak esaten zituen bitartean abadeak eskuari eragiten ziola prakapean. Jesusek dio ezetz esateak ez zuela balio, abadeak bazekielako masturbatzen zirela.</p>

Transkripzioa

- Patxi: Niri beste bat pasa gastan.

- Jesus: Gogorra zan...

- Patxi: Konfesiñoku gero esango dozu hori. Konfesiñoin beste baten don Austiñeaz, don Austin, konfesaten hantxe, konfesaten ta hantxe ta halako baten eoten zin han sartute, ta andrazkuk rejilli eukitxen ben separata ta guk ez, guk libre eukitxen gendun. Bera illunetan eoten zan, gu handik sartzen giñan ta heldu berak holanik kokotetik ta hauxe eitxen ostan kokotin hauxe eitxen ostan, ta ni konfesaten ta ni lotsatute, lotsatute noiz amaittuko. Eta esaten genduzen zirri eitxen otsenela batei da gaztai ta. - Jesus: Sarritxan "parte de magreo patriotico". Nire arrebik etxin esaten ban, nire arrebi zelebri zan, nausixaua, diskreti baiñe zelebri zan. Ba holantxeik konfesiñoiko karreran ez zin aitxatu bir ixabez, baiñe zeozertzuk azaltzen zin.

Ba bera juten zala don Markosenea jun, don Markos zan abari danak jota pasa eitxe zitxun, eta danak haretxeana nahi ixaten ben. "Ra-ra-ra-ra" ta alderdi baten emon, belarrixetan ein pekato bat ein zulako ta parkatute dakazu. Baiñe ha abari ez zan bera bir dan morokoxi. Ta bera konfesaten dala, izterrin hazka ta hazka ebillenela, praka mil rayas eukazenenela sotanan barrutik-eta. Abarik baten. Hor sentidu agertu eban.

- Jesus: "Hau ta hau ta"; "Ez jaune", "Hori ta besti hori", "Ez jaune", "Txo txo nik barai hori zer dan gero. Sasoi dakazu horretako. Guzurre esaten zaz! Zuk eitxen dozu ta eitxen dozu! "Bai jaune eitxen dot".

24. Linboa

- **Erref:** OND-011/035
- **Iraupena:** 0:02:20. **Hasi:** 00:51:13. **Bukatu:** 00:53:33
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizaren indarra
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizaren jarrera

Laburpena:

<p>Jesusek liburu batean irakurritako kasua kontatzen du. Mediki batek xiringa batez amaren sabelean "bataiatu" zuen umea, hilez gero infernura joan ez zedin. Patxik linboa zer den kontatzen du: paraje iluna, ez infernu eta ez zeru. "Linboa" izeneko lur zati bat zegoen kanposantu ondoan eta, bataiatu gabeko umeez gain, fedegabeak lurperatzen zituzten han.</p>

Transkripzioa

- Jesus: On linbune esan eizu /esaixun/, linbune goorra, linbun lehen baakixu zer dan? Ez bazan umi jaixo ta ez bazan bautizaten linbora ixun. Ondarruko kanposantun, kanposanto zati bat euan han linbun linbu, txilin txiliñak. Esan eizu /esaizu/ baten zuk han histoixan ze irakurri zenun mediko batena, bera praktikante egon zana, han histoixan liburo bat irakurri gendun, han Derixon edo topa zendun. Praktikante batek emakumi

enbarazata, emakumik ya txarto euala-eta, haxe emakumi hiltxen bazan be ha umi bertan ez bazan bautizaten, inpernure ixun. Ein bir izaten zan ur bedeinkatu sartu eta hantxe bedeinkatu. Bestelan umi hiltxen bazan, inpernure ixun. Aandri hil te umi, bixik barrun, ta haxe bautizatea nu ezta i umi Bilboa ixun ta haretxeatxik guati sartu ero jiringa bateaz ur bereinkatu ta berak e, ba hoixe ba lehena abareik ez baeuan be edozeiñek bautiza leiken umi azkanengo momentun etorte'zin ba...

- Patxi: Hori ixaten zalako ba linbu izaten zan umi bautizaten zanin, ba esaten zan ba jaingoikuana sartu dela, kristianu eitxen dala ta listo. Eta zazpi urtin umik ez daukela arrazoirik eta zazpi urtin pekatuk ba libre eoten zin, ez zan ixaten pekatu, ta zazpi urtetik aurrea konfesa ein bir zan / bizan/, ta horrek gauzok. Eta bautiza aurrin jaixoten zana, umik jaixoten di bautiza aurrin jaixote zinak, ba ordun harek juten zinela linboa, linbu zala gauza illun ba, ez zeru ta ez ifreñu, ta hantxe beti sufriuten eoten zinela, harek bihurtu baik euazelako kristianismure edo kristautasunea bihurtu baik euazelako.

- Jesus: Klaro bi kanposanto, ba albu eoten zin.

- Patxi: Ta honek esan dau Derixon, ba Derixoku jubila ta gero ibili giñan, urtitan ibili giñan Derixon artxibun ibili giñan, elizako artxibutan jaixotzak eta ezkontzak eta herixotzak han jaixotzetan kaso asko ikusten zin .

- Jesus: Andri umiatxik...

- Patxi: Eta Ondarrun ba holan kristautasunin sartu baik hiltxen zinak, horrek eukitxen ben hantxe kanposantun, parte baten eukitxen eben han horrek ez zin kristauk ba, ba ateuk izanda beste zin, eta aparteko lurre, kanposantu lur santu zan berez ta aparteko lurre eukitxen eben. Gaur eunin ez da, eta iñoiz gerra denporan eta bakarrak hil zinak ateuk zinak eta be, "Atune"-ta ba hortxe kanpun enterra zitxun

- Errepublikanuk be han.

- Patxi: Hori, errepublikanuk eta sozialistak ordun esaten gakuen, hantxe lurperatzen zitxuen.

25. Saturraranera, soldaduen arrantxo hondarrak jasotzera

- **Erref:** OND-011/037
- **Iraupena:** 0:01:01. **Hasi:** 00:55:43. **Bukatu:** 00:56:44
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Gerraren eragina

Laburpena:

<p>Gerra denboran, Jesus Saturraranera joaten zen jan bila. Frontea zazpi hilabetez egon zen handik gertu, eta arrantxo hondarrak lapikotxoren batean hartu eta etxera eramaten zituzten.</p>

Transkripzioa

- Patxi: Berak esan dau on Saturrane zeuk esan dozule /esazule/ lehen.

- Jesus: Bai, rantxure juten giñan gu hara.

- Patxi: Bai hori da, bai hoixe ba gerra denporaku.

- Jesus: Gerra denporaku ,gerra denporaku! Hona be bai, gosi, ez euan besteik horrax juten giñan lapikuaz.

- Patxi: Herrixetatik asko juten zin, ni neu ez nitxan juten, baiñe ba, frenti euan tokixan, ba eurak soldautzako eitxen eben, jateku eitxen eben, ta

euran sobrantik, jenti juten zan lapikukin.

-Jesus: Gehixa eitxen eben lez /belez/ sarritxan eitxen eben herrixai emon.

-Patxi: Lapikotxu bat erun eta botaten eben haraxe ta etxea eruten eben.

Eta ogi zatirik be baeuken ogi goorrik sobranti be etxea erun. Edo kafi eurak hartzen ebena ba ha, kafin han pasa ta gero geatzen dan borri, geatzen dana haxe etxea erun ta hareaz kafi eitxeko etxin horretxek gauzok. Hori zan ba frenti euazen tokixan, han euazen presak euazen Saturranen eta euazen soldauk eurak zaintzen, ta ordun haraxe, hor Santa Kutzen euan frenti soldauk hor be, Santa Klaran be euan frenti soldauk hor be, Etxano mendixan, da horraxa jenti juten zan ta horraxa.

26. Saturrarango emakumeen kartzela

- **Erref:** OND-011/038

- **Iraupena:** 0:02:01. **Hasi:** 00:56:44. **Bukatu:** 00:58:45

- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Errepresioa

Laburpena:

<p>Jesusen familiak laguntasuna izan zuen kartzelan zegoen Caspe-ko emakume baten familiarekin. Nahiz eta ondarroarik ez egon, asko joaten ziren, Patxi barne, jatekoa presoei eramatera. Emakumeei barrura sartzen uzten zieten, baina gizonezkoei ez. Jertseak-eta egiten zizkieten presoek, artilea eramanda. Sei urte iraun zuen kartzelak.</p>

Transkripzioa

- Zuek ezer ikusten zenduen emakumin kartzelan.

- Patxi Etxaburu: Ba ni juten nitxa, hamen...

- Jesus Artetxe: Gure emazti ta bai juten zin eurei ta laguntzea. Ta Kaspeko familixa bateaz intimidaziñoi handixa. neu jun nitxan, ezautu gendun zein zan, han barrun egon zinak-eta.

Patxi Etxaburu: Hamen horrek...

- Jesus Artetxe: Kartzeli zan ha, emakumin kartzeli ipiñi ben.

- Patxi Etxaburu: Mille beratzirehun eta hogeta hamazortzixan hasieran sortu zan hori kartzelioi emakumintzako, eta ordun hor kartzeli berez sortu zan, hemen gerra denporetan urte askon be, beti billurretan eoten ginan alde batekuk...

- Jesus Artetxe: Zeu jun zaz Saturraranera? Jun zaz?

- Patxi Etxaburu: Billurretan bixi ginan gerrako kontukin. Ordun hamen berez guk ez geunkan harekin kontaktoik ixebez, da gainea Ondarrukoik be iñor ez euan, eta berez jenti hasi zan ba bere borondatez ba haretxei jateku zeozer eruten hasi zan ta ordun askorek eruten'ben...

- Jesus Artetxe: Nire amaiñarreba.

- Patxi Etxaburu: Ni neu juten nitxan, domeketan arratsaldin lagun bateaz juten nitxan pakete eruten gendun, ba amak ipini jateku zeoze, arraiñe eta ipini ta erutea haraxe, laguntzaillik esaten gakuen horrei ta Ondarrutik kamiñu beti juten zin, beste batzuk eguenetan be juten zin. Ta juten giñan gu haraxe, ta batzuai, nire arrebi juten zan beste etxe bateko jateku erutea hara, ni baiño gaztiagua, ta harek esaten eban eurai lagaten otsenela atin barrure sartzen monjakana ta monjak hartzen ebela, te eurak kontrolaten ebela. Ni juten nitxala lagun bateaz kanpoko atin sarreran ba hartzen oskun soldauk jateku, lagaten gendun ta akabo. Eruten gendun jateku ta Ondarrutik asko juten zin hara. Eta gero baitxe eitxen eben hori amak

andrak hori hori kontaktuoi lortzen eben ezta ba? ta gu umik juten giñan ba mandatu eitxea. Ta andrak gerokun ba lortzen eben, lortu ixan eben denporiaz ba horrek emakumik batzuk puntu eitxen eta ekixen, jertsak-eta etxen, eta holako gauzak, ta ordun ba geuri be ein euskuzen /eiskuzen/ jertsak, neuri ta arreba gaztai ta ein euskuzen /eizkuzen/, neurrixak hartu, lani erun ta esan ba halako neurrixak haunenbeste urte dakaz honek, holako jertsak ein, alogeran gero zeoze kbratearren eurak. Holantxeik ixan zan hori lau urte ein eban horrek, lau urte ez sei urte ein eban horrek kartzeliorrek, berrogeta lau arte ein eban, ta denpora guztin Ondarrun asko presta zin holanik, hori zan presai laguntzen.

27. Saturrarango presoan umeak

- **Erref:** OND-011/040
- **Iraupena:** 0:02:07. **Hasi:** 00:59:20. **Bukatu:** 01:01:27
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Gertaera izugarriak eta ezbeharrak
- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Jaiotzak
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Errepresioa

Laburpena:

<p>Saturrarango presoak ume txikiekin edo haurdun etorri ziren asko. Haurrek hiru urte zituzten arte bakarrik eduki zitzaizkuten han. Falangeko andreak-eta ostu egin zituzten hainbat ume hiru urte betetzen zituztenean. Beste hainbat ume Ondarroako familiek hartu zituzten zaintzeko. Horietako batzuk Ondarroan geratu ziren bizitzen. Izen batzuk aipatzen dituzte.</p>

Transkripzioa

<p>- Patxi: Bestelanik, hor ba eitten eben umik, hor hainbeste umek eitten eben /etxebe/ horra sartzen zin presak eta batzuk ume txikixak aldin eukezela; beste batzuk, estadun datozela. Eta ordun, ume txikixak, 3 urtetik goruzkuk, umik eitten eben, honek Falangeko emakumik eta dirodunak juten zin eta umik hartu han, ostu umik, amai eskutatik kendu, eta eurak eruten eben, eurak beste batzui saltzeko. Eta holanik, erun eben ume asko. Legi ipini eben holan dala hiru urte arte: hiru urte arte umik eukin zeinkin bertan, baiñe hiru urtetik aurea ezin zeinkin euki, eta, ordun, horretxek jentiorrek, erun eitten zittun. Eta Ondarrun holan familixak eukezenak, presak eukezela esaten gendun, hoxe laguntasune emoten dotsenak. Batzuk lortu eben, hiru urte baiño lehen umi atati handik euraneko etxea aman konformidadiaz. Eta euraneko aitte etxin hazi, horrek libra eitten zin gero kentzea amai eskutatik. Eta holan kaso batzuk egon diz: Maria Laura</p>
<p>- Jesus: Bai.</p>
<p>- Patxi: Pasion.</p>
<p>- Jesus: Bai.</p>
<p>- Patxi: Eta holantxen, ba, hiru-lau kaso egon diz, eta ondion holantxen Ondarrun bixitxen dazenak, handixeik eskutatik librata.</p>
<p>- Jesus: Bai, Maria hil zana, haxe andri.</p>
<p>- Baiña, ostu ebiezan umietariko batzuk?</p>
<p>- Patxi: Ez, han hiru urte ein ixan baben, gero ostu

eingo zittuezen.</p>
 <p>- A, klaro!</p>
 <p>- Patxi: Ta ama geatzen zan ume baik bixi guztirako. Aurretik hamen, eta urtik pasa eta gero, amak kartzelatik urten ebanin, bittartin jateku eruten dotsen horrek familixorrek, ta horraxen jun zan. Batzuk hor egon zin denpora batez eta gero, euran herrire jun zin. Beste batzuk euran umi hamen laga eben. Beste batzuk umiaz bixitxen geatu zin. Eta bixi guzti hamentxe ein eban, Pasionen amak hamentxe ein eban. Pasion beran umi hamentxe ezkondu zan ondarrutarraz ta hamentxe bixi da. Aume einde da gaur egunin.</p>
 <p>- Jesus: Beran gixona hil zan.</p>
 <p>- Patxi: Eta beste bat, Maidolos pelukerin-eta lobatzat modure beran ama jun zan hara bixitxea eta hil arte hamentxe bixi ixan da.</p>
 <p>- Jesus: Famosu Txurruka pelotaixan famosun andri. Txurruka famosu mutrikuarra handixe. Haretxen andri ixandaku.</p>
 <p>- Patxi: Hor beste histoixa bat da Saturraranen, guk historiazalik badabiaune. Eta ongo urtitan pelikuli be ein dabe, dokumentala be bai.</p>
 <p>-Pelikulia ein dabe, baina hori, azkenian…</p>
 <p>- Patxi: Ontxe zabaldu da Saturraran hamen.</p>
 <p>- Bai.</p>
 <p>- Patxi: Horretxek zabaldu dau.</p>
 <p>- Bai, eta liburuek.</p>
 <p>- Patxi: Liburuk eta gauzak.</p>

28. Erromeria, musika banda eta dantza-eskea

- **Erref:** OND-012/001
- **Iraupena:** 0:02:00. **Hasi:** 00:00:00. **Bukatu:** 00:02:00
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Jai-giroa » Erromeriak
- Aisia » Kultura » Musika

Laburpena:

<p>Igandetan musika bandak jo ohi zuen Ondarroan. Negu partean arratsaldetan jotzen zuen. Udan, berriz, afalostean. Hiru musika pieza jo eta atsedenaldia izaten zen; guztira, bederatzi musika pieza izaten ziren. Neskak dantzara joan ohi ziren, eta mutil gehienak tabernarik taberna "txikiteoan" ibili ohi ziren. Emakumeak tabernara joatea eta zigarroa erretzea gaizki ikusia zegoen. Dantza eskeko kontuak aipatzen dituzte.</p>

Transkripzioa

- Erromerixek-eta Garizuman-eta zelakoak izaten zien eta. Baiñe zuek, holan, gaztetan, urtetan ziñienien...?
- Jesus: Dana itxitte baeuan, dana itxitte baeuan, ez baeuan ixex...!
- Ez, baiña Andramaixetan eta...
- J.: Ixe be ez! Bueltan ibili bakarrik hantxe buelta-bueltaka...
- Patxi: Ez, baiñe hori Garizuman zan, baiñe Garizumatik kanpoa urtin zihar...
- J.: Beatzi... beatzi...beatzi pieza jotzen eben Ondarruko bandan.
- Baiñe zelan izeten zan hori?

- J.: Domeketan.

- Bandie egoten zan eta zuek han dantzan?

- P.: Hori ixaten zan, bandi eoten zan, ba, negun joten eban arratsaldin, ta udan afaldu ta gero hasten zan [gaberdira]... haimaike ta erdixak arte.

- J.: Beatzi pieza.

- P.: Alde bakotxin hiru pieza.

- J.: Hiru pieza.

- P.: Hiru ta hiru ta hiru.

- J.: Pasadobliaz hasi ta tangu edo...

- P.: Normalin, normalin...

- J.: Ordu erdi bat-edo geldittu eta gero beste hiru.

- P.: Bai. Normalin, berak esaten dabena da, ba, erantzune da: neskak juten zin horra, baltsiuan eittea. Mutillak hamen, tabernaik taberna, txikitu ardaur eratea. Gehixena hoixe zan.

- J.: Edo tente atzin.

- P.: Ta hara juten zin mutillak, gitxi juten zin, juten zin baiñe gitxi; neskak gehixaua, neskak asko. Mutillak taberna.

- Bai, baiñe neskak ez zilako tabernara juten.

- P.: Horixe.

- J.: Karooo!

- P.: Ordun iñor be ez, uuuu_!

- J.: Eneee, ziarru erreten [...] malas, muy malas.

- P.: Errefreskoik be ez, kafesneik be ez! [...]

- J.: "Lo tienes claro!" Ziarru on erreten dan moure ta? txotxo, noa? infreiñure [bueltan hori], pekato mortala! On ez da pekato mortalik, baiñe lehen [...].

- P.: Taberna jungo bazan iñor, [ha lagun txarra] da.

- J.: Baaai, [ha....]. Ha...

- Eta zuek gero joango ziñien ba neskatan.

- P.: Bai, juten giñan.

- J.: Bai, ba, plazan dantzan euala, ba, arrima eitten ziñan; mutil bi [jun haretxengana] ta ["eingo dou?"] ta "ez", ta buelta.

- P.: Gehixenak kalabazak emoten oskun /emotezkun/, e. Ba juten giñan, ezta? ta...

- J.: Eurak be ilusiñoi ba "fulanito etorri da" ta "han da" ta "ha pelmi ontxe dator" eta "gehixei arrimaten da gaiñea hori" ta... Hori zantarra da, gaiñea, hori, [...] arrimaten hori. [...] halan agarra eta, holantxenik neski, hamentxe ipini ta hartu... Eeez, gestu eitteko ba... aaa.

- Bai, bai, baiñe honek [...].

- P.: Ez dau hartzen, ez dau hartzen, alde eitten dozu /etxezu/ estazinoittik eta.

29. Emazteak nola ezagutu

- **Erref:** OND-012/002
- **Iraupena:** 0:03:45. **Hasi:** 00:02:00. **Bukatu:** 00:05:45
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Bikote kontuak » Ligatzea

Laburpena:

Emazteak nola ezagutu zituzten kontatzen dute. Jesusi amak esan zion praka berriak egiteko, eta etxe aurreko jostunarengana bidali zuen; prakak egiteko neurriak hartzera joan eta han ezagutu zuen gero bere emaztea izango zena.

Patxi, oster, Vega hotelean zerbitzari lanetan zebilen Elgoibarko neska bati begia botata urtebetea egon ondoren, lagun baten bitartez mandatua emanda hasi zen neska harekin.

30. Itsasontziko mekanikari

- **Erref:** OND-012/003
- **Iraupena:** 0:02:03. **Hasi:** 00:05:45. **Bukatu:** 00:07:48
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Arrantza-kanpainak
- Itsasoa » Arrantzontziko bizimodua eta lanak » Arrantzaleen arteko bereizketak

Laburpena:

Itsasontziko mekanikariak izan ziren biak. Itsasontziko makinista izateko nautika-eskolara joan behar izaten zen; eta hara joateko, batxilergoa beharrezkoa zen. Itsasontzietan ibiltzeko zer ikasketa eta titulazio behar diren azaltzen dute.

31. Eskola faltan, norbere kasara ikasi behar

- **Erref:** OND-012/004
- **Iraupena:** 0:03:38. **Hasi:** 00:07:48. **Bukatu:** 00:11:26
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Arrantza-kanpainak
- Itsasoa » Arrantzontziko bizimodua eta lanak » Arrantzaleen arteko bereizketak

Laburpena:

Lehenengo, laguntzaile moduan hasi ziren itsasontzian, eta gero, mekanikari izatera iritsi ziren. Horrela ikasi zuten ofizioa. Era berean, mekanikari titulua atera zuten derrigorra baitzen. Urtean bi azterketa deialdi izaten omen ziren. Lau erregelak, geometria, sistema metriko hamartarra... galdetzen zizkieten azterketetan. Praktikak ere egin behar izaten zituzten; motorrarekin, limatzen, zerratzen... aritu behar izaten zuten. Garai hartan Ondarroan ez zegoen nautika-eskolarik eta etxean ikasi behar izaten zuten. Patxik etxean ikasi zuen, eta Jesus, oster, Lekeitioko nautika-eskolara joaten zen ikastera.

32. "Txo" moduan mandatuak egiten

- **Erref:** OND-012/005
- **Iraupena:** 0:02:22. **Hasi:** 00:11:26. **Bukatu:** 00:13:48
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Arrantza motak » Kostaldeko arrantza
- Itsasoa » Arrantzontziko bizimodua eta lanak » Arrantzaleen arteko bereizketak
- Itsasoa » Lehorreko lanak » Diru kontuak

Laburpena:

15 urterekin hasi ziren biak itsasoan lanean; mandatuak egiten. Itsasontzian lanean aritzen ziren gazteenei "txo" esaten zitzaaien. Baxurako arrantzan irabaziak eta soldatak nola banatu izan diren azaltzen dute. Hasiberritan, gainerako arrantzaleen soldataren hirutik laurena edo erdia irabazten omen zuten.

Transkripzioa

- Eta hamabost urtegaz hasi ziñienien...</p>

- Jesus: E?</p>

- Hamabost urtegaz hasi ziñien itsosun?</p>

- Patxi: Bai.</p>

- J.: Bai, itxosun bai.</p>

- Ta zeintzuk izeten zien hasikerako lanak? Hasikerako biharrak?</p>

- P.: Bai. Ba… ordun gaztenak, sartzen zinak gaztenak ixaten zin, “Txo” esaten otsen. Ta… ba hamen... Arrantzan da gauza bat, beti ixan da bajuran, e.</p>

- J.: Txarto eon di.</p>

- P.: Ixan da irabazixai buruz…</p>

- J.: Txarto.</p>

- P.: ... ba jaubik hartzen dau honenbeste, ez? erdixe hartzen dau. Eta beste erdixe geatzen da ba arrantzalintzako banatzen da, hamar edo hamabi edo hamalau edo dabizenak. Eta igual, ba, hamalau mille daz, hamalau mille pezeta da astin irabazixe domekako. Hamalau gixon badabiz, erdixe jaubik hartzen badau, hamalau, eta beste hamalau geratzen badiz, ba, zorrak eta janarixak eta ordaindu ta gero, ba, ordun eitten diz, hamalau badaz, hamalau mille badaz, bakotxai mille bana ixaten da. Irabazixe bardin, gixona ixan leike berrogei urteku, berrogeta hamar urteku...</p>

- J.: Bost ume dakazena.</p>

- P.: Eta praktika handixe dakarrena itxosun ta kapaza. Eta ni orduntxe hamabost urteaz sartu eta ixte ez dakixena ta han, ba, "txo-txo ekarri hori, txo-txo ten honei, eutsi hau..." holantxenik.</p>

- J.: Mandatuk eta... lapikuk garbittu...</p>

- P.: Ta ordun guri hasiera baten emoten oskun/emotezkun/ soldata horren hirutik laurena.</p>

- J.: Erdixe.</p>

- P.: ... erdixe… Bai, segun.</p>

- J.: Erdixe [be bai nire lekun].</p>

- P.: Eta emoten otsuen /emotetzuen/ hille batzutan, ta batzuai, ba, ez dizenak desarrollaten sei hillabetin ta urte betin ez dotsen altzaten normalea. Hoixe ixate zan hasiera baten.</p>

- J.: Tristi [...] aitte batek, berrogeta hamar urteko pertsona batek, bost ume dakizenak, ta mutil koxkor bat ontxe itxosun sartutakuk bardin kobra.</p>

- P.: Bai.</p>

- J.: Hori ezin leike sartu.</p>

- P.: Gehixen be, gitxi bat gora behera, urte betea ia normaltzen gakoan, hiru laurdeneko horrei edo erdixe eukenai.</p>

- J.: Ordun bai, bixkat espabilaten ziñanin, gixontzen ziñanin zeu be, hamazortzi urteaz edo hamazortzi urte [...], ba ia...</p>

- P.: Ordun, lehelengo txo modun, mandatuk eitten, eta?</p>

- J.: Bai, bai bai, lapikuk garbittu...</p>

- P.: Itxosun bertan be bai, e. Itxosun bertan be arrantzan ez, ba, sariaz

edo hortik eta "aide aurretik eta ekarri hori".</p>
<p>- J.: "Ekarri jateku niri"</p>
<p>- P.: "Erun hau". Eta gehixaua.</p>
<p>- J.: "Ekarri zigarru", "lapiku garbittu", "hau ekarrixun"...</p>
<p>- P.: "Txo" dator ba hoixe, hortixeik.</p>
<p>- J.: Txo, txo, mandataixe, mandataixe modure. Baiñe tristi da / tristire/ hainbeste ume dakazen gixonak eta bardin kobrati.</p>
<p>- Ta gero zelan juaten zan hori urtebetegarrenien ya...?</p>
<p>- P.: Eiñaz-eiñaz norbera be ikasten jutun da gauzi, biharra. Tailler baten sartzen da pintxe bat, arotzeixa baten, tailler mekaniko baten, eta denporiaz ikasten jutun da.</p>
<p>- J.: Ikasten, ikasten. Ta [zeuri be] jaubik...</p>
<p>- P.: Halantxenik norbera be eitten da.</p>
<p>- J.: ... [atoan ikusten dotsu/ikustentzu/] aktibidadi edo, zer dakarzun edo... ta...</p>
<p>- P.: Batzuk arintxua ikasten dabe, bihargiñauak ixaten diz, ta ia.</p>
<p>- J.: Ta gaztik be bai hiru-lau gazte [...] bat espabilau ta [...] bestik bixkat pikatearren ta...</p>

33. Baxurako arrantza eta arrastea

- **Erref:** OND-012/006
- **Iraupena:** 0:01:55. **Hasi:** 00:13:48. **Bukatu:** 00:15:43
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Arrantza motak » Kostaldeko arrantza
- Itsasoa » Arrantza motak » Alturako arrantza

Laburpena:

Arrastea 1932an sortu zen. Arrasteen egiteko bi txalupa aritzen dira sare batekin. 1932tik 1936ra bitartean arrasterako bost itsasontzi bikote sortu ziren Ondarroan. Aurretik, Ondarroa arrastearen aurka ei zegoen; arrantza mota horrekin baxurako arrain dena desagertu egingo zela defendatzen zuten. Gerra garaian, arrantzan etenaldia egon zen.

34. Itsasontziaren antolamendua

- **Erref:** OND-012/008
- **Iraupena:** 0:00:25. **Hasi:** 00:18:58. **Bukatu:** 00:19:23
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Arrantza-kanpainak
- Itsasoa » Arrantzontziko bizimodua eta lanak » Arrantzaleen arteko bereizketak

Laburpena:

Itsasontzi baten antolamendua azaltzen dute. Itsasontziaren goiko partean patroia, erdian kontramaisuak eta tostartekoak edo marinelak, eta behean, mekanikariak egoten dira.

35. Tostartekoa edo marinela

- **Erref:** OND-012/009
- **Iraupena:** 0:03:04. **Hasi:** 00:19:23. **Bukatu:** 00:22:27
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Arrantzontziko bizimodua eta lanak » Arrantzaleen arteko bereizketak

Laburpena:

Tostarteko hitzaren jatorria azaltzen dute. Duela ehun urtera arte itsasontzietan ez zen makinarik eta arrantzaleek arraunean egin behar izaten zuten. Denbora honetan itsasontziek zer bilakaera izan duten azaltzen dute.

36. Antxoei burua kentzera

- **Erref:** OND-012/012
- **Iraupena:** 0:01:47. **Hasi:** 00:23:53. **Bukatu:** 00:25:40
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Lehorreko lanak » Lehorreko lanak
- Itsasoa » Lehorreko lanak » Arrain fabrikak
- Itsasoa » Arrantza-kanpainak » Antxoa

Laburpena:

Patxik eta Jesusek zortzi urte inguru zituztenean, Ondarroan arrain-lantegi ugari ziren; txikiak gehienak. Antxoa sasoian, lantegira joan ohi ziren antxoei burua kentzera. Emakumeek urte osoan bertan egiten zuten lan. Antxoei burua kendu, garbitu eta gatza ematen zitzaaien negurako kontserbatzeko. Gero, neguan xerrak ateratzen ziren. 10 urterekin lantegian irabazitako diruarekin lehenengo komuniorako behar zena erosten omen zen. Lantegi horietan lan egiten zuten emakume gehienak arrantzaleen familiakoak izan ohi ziren.

37. Emakumeen lehorreko lana

- **Erref:** OND-012/013
- **Iraupena:** 0:00:38. **Hasi:** 00:25:40. **Bukatu:** 00:26:18
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Lehorreko lanak » Lehorreko lanak

Laburpena:

Arraste denbora sortu zenean, emakumeek lan asko egiten zuten lehorrean. Arraina prestatu, sailkatu, paketetan bildu, kaxetan izotza ipini, kamioietan kargatu... egin behar izaten zuten goizaldean.

38. Zapata faltan, ezin akolito izan

- **Erref:** OND-012/015
- **Iraupena:** 0:01:01. **Hasi:** 00:26:45. **Bukatu:** 00:27:46
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kirola » Herri-kirolak

Laburpena:

Jesus ez zen akolito egin zapatarik ez zuelako. Gerra denboran izekok ez zion aldarera joaten uzten zapatarik ez zuelako. Akolito gehienak gizenak izaten zirela diote; sakristian ezkutuan ardoa edaten omen zuten.

39. Emakumea eta itsasoa

- **Erref:** OND-012/016
- **Iraupena:** 0:01:04. **Hasi:** 00:27:46. **Bukatu:** 00:28:50
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Lehorreko lanak » Lehorreko lanak

Laburpena:

Emakumeen beti egin izan dute lantegietan. Sare-konpontzen ere emakumeak aritzen ziren. Denborarekin, ahalmen gehiago zuten etxeetan alaba gazteena lantegira beharrean josten ikastera bidaltzen zuten, lantegiko lana gogorra zen eta. Arrasteko andrazko beharginek zer lan egiten zuten azaltzen dute.

40. Arrain-saltzaileak eta Errioxako ardoa

- **Erref:** OND-012/017
- **Iraupena:** 0:01:37. **Hasi:** 00:28:50. **Bukatu:** 00:30:27
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Lehorreko lanak » Lehorreko lanak
- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Inguruko herriak eta auzoak

Laburpena:

Lehengo arrain-saltzaileek buru gainean eraman ohi zuten otarra. Otzararen azpian sorkia jartzen zuten; buruan pisua eramateko jartzen den zapia. Garai batean, Ondarroatik mendiz mendi joaten ziren arraina saltzera Oñatira, Azpeitira... Errioxara ere joaten ei ziren. Gero, mandazainek Errioxa aldetik ardoa eta hango produktuak ekartzen zituzten Ondarroara, eta trukean, arraina eramaten zuten. Bezero asko egiten zen horrela. Denborarekin, zenbait errioxarrek herrian denda jarri zuten eta bertan gelditu ziren.

41. Bailandra, Kantauriko antxoa eta italiarrak

- **Erref:** OND-012/018
- **Iraupena:** 0:02:44. **Hasi:** 00:30:27. **Bukatu:** 00:33:11
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Arrantza-kanpainak » Antxoa
- Itsasoa » Lan-tresnak eta azpiegiturak » Ontzi-motak

Laburpena:

Bailandrak arrantzako txalupak baino ontzi handiagoak izaten dira; egurrezko merkantzia-ontzi txikiak. Ondarroatik Bilbora joan-etorrian ibili ohi ziren.

Italiarrak Euskal Herrian arrain-lantegiak sortu aurretik, Kantauriko antxoia "moinuetan" prestatuta esportatzen zen. "Moinuak" nola egiten ziren azaltzen dute. Denborarekin, italiarrek lantegiak sortu zituzten bertan.

42. Bailandratan ekarritako gatza eta ikatza

- **Erref:** OND-012/019
- **Iraupena:** 0:02:08. **Hasi:** 00:33:11. **Bukatu:** 00:35:19
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Lan-tresnak eta azpiegiturak » Ontzi-motak
- Itsasoa » Lehorreko lanak » Lehorreko lanak

Laburpena:

<p>Arraina kontserbatzeko zer gatz mota erabiltzen zen azaltzen dute. Bilbotik bailandretan ekartzen zuten gatza. Bilbora, berriz, C´diz eta Gij´ndik iristen zen. Gero, bapore-ontziak erabiltzen hasi ziren. Itsasontzi horiek ikatz asko behar izaten zutenez, Ondarroako portuan ikatz biltegi moduko itsasontzi bat jarri zuten. Handik banatzen zen gero ikatza portuko itsasontzietara.</p>

43. Arraina kontserbatzeko izotza

- **Erref:** OND-012/021
- **Iraupena:** 0:01:29. **Hasi:** 00:35:55. **Bukatu:** 00:37:24
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Lan-tresnak eta azpiegiturak » Ontzi-motak
- Itsasoa » Lehorreko lanak » Lehorreko lanak

Laburpena:

<p>Gerra aurrean, 1932an, arrasterako itsasontzi bikoteak sortu ziren Ondarroan. Orduan, ez zen izotzik eta eguneko arraina saltzen zen. Gerra ondorenean, herrian izotz lantegiak sortu ziren, eta segidan, itsasontzietan hozkailuak jartzen hasi ziren.</p>

Transkripzioa

- Patxi: Bueno, ba, hor, gerra aurrin, 32xan sortu zin lelengoko arrastero parejak. Eta, ordun, ba, ez euan izotzik hasi zinin. Eta eitten zin /etxezin/ jun hurrea, eta iluntzin porture etorri; eguneko arraiñ saltzen zan. Ta hortxe, hor 32xan hasi eta 34an, hor hasi zan portun ipini eben... izotz fabriki epini eben.

- Jesus: Pedro Kortazarrek hamen nox euki eban ba?

- Patxi: Aurretik euki eban hor.

- Jesus: Horixe ba!

- Patxi: Bai, baiñ...

- Jesus: Geure aurrin.

- Patxi: Bai euki eban hor, baiñ gero be euki eban.

- Jesus: Sozixu [...].

- Patxi: Gero, han portun euala, honek etxitako, bai.

- Jesus: Sozixuk, sozixuk gero.

- Patxi: Bai. Eta honek etxitako eta kafetako-eta saltzen eban hori.

- Jesus: Geure etxe aurrin euan. Eta eitten eban limonadak-eta eitten eban

/etxeban/ eta jela [...].

- Patxi: Bueno, baiñe gero izotza hortxe gerra aurretzun hasi zan eta batez be reboluziñoi izan zan gerra ondoren hasi zanin, hor geldik egon eta gero. Ta ordun izotza fabrika bat ein zan hamen eta gero denporiaz beste fabrika bat; izotz fabrikak egon zin, izotza bertan eitten zana, eta txalopak [hortxe] hartzen eben izotza. Eta gero hortik hasi zin laster baten neberak eitten txalopa barrun, ze hamen eruten eben izotza eta gero eruten eben txalopan hantxe botata egun bateako edo egun birako; [bixaramun ...] zin izotza [...] porture sartzea.

- Jesus: [...] 30-40 [tonalata] , 30 40 [tonalata].

- Patxi: Eta gero itsosun egunak eitteko ein eben kabida bat eeee...

- Jesus: Neberi, neberi [...].

- Patxi: Portun ee... txalopiai neberi esaten gako kabida bat eta hantxe sartzen eben izotza; hermetikamente itxi eta egunetako egoten zan.

- Jesus: Gu hillebeteako-ta juten giñan lez, ba, 30-40 [tonalata] ure... edo... hori, izotza. Izotzak. Eitten [zakon] arraiñe bota kajetan eta hamentxe preparaten dan morun baiñe bertan preparaten zan gero.

- Patxi: Gero urte asko...

44. Ur-txakurrak

- **Erref:** OND-012/024
- **Iraupena:** 0:01:53. **Hasi:** 00:39:12. **Bukatu:** 00:41:05
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Lan-tresnak eta azpiegiturak » Ontzi-motak

Laburpena:

Duela ehun urte, bapora-ontziak hasi zirenean, arrainak banaka-banaka tertzatan sartzen ziren. Noizean behin, arrainak askatu eta uretara erortzen ziren. Arrain horiek berriz harrapatzeko txakur bat egoten zen itsasontzietan. Ur-txakurra esaten zitzaion txakur horri, eta arrantzale batek bere borondatez eramane ohi zuen.

45. Atunaren kanpaina

- **Erref:** OND-012/025
- **Iraupena:** 0:04:04. **Hasi:** 00:41:05. **Bukatu:** 00:45:09
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Lanbideak » Neskameak
- Itsasoa » Arrantza-kanpainak » Atuna
- Itsasoa » Lan-tresnak eta azpiegiturak » Ontzi-motak
- Itsasoa » Lehorreko lanak » Lehorreko lanak

Laburpena:

Atunaren kanpainari buruz hitz egiten dute. Atuna denborarekin ibilbide bat egiten duen arrain mota izaten da. Kostera uztailaren amaieran, San Pedroetan, hasten zen, eta abuztuko jaiak arte arrantzaleak ez ziren Ondarroara bueltatzen. Andremariak arte ez zen atunik sartzeko herrian, eta beraz, udan ez zen lantegian lanik egoten emakumeentzat. Herrian lanik ez eta kanpora joan ohi ziren neskame, iñude edo "aña"... 1934an merkantzia-ontzi bat erosi zen Pasaian. Itsasontzi horrek egunero egiten zuen Ondarroa eta Santander arteko buelta. Antxoa sasoian herrian lan asko egon ei zen.

46. Antxoa sasoia

- **Erref:** OND-012/026
- **Iraupena:** 0:01:12. **Hasi:** 00:45:09. **Bukatu:** 00:46:21
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Arrantza-kanpainak » Antxoa
- Itsasoa » Lehorreko lanak » Lehorreko lanak
- Itsasoa » Lehorreko lanak » Arrain fabrikak

Laburpena:

Antxoa nola harrapatzen den azaltzen dute. Herriko emakumeak sareak askatzen aritzen ziren. Lan horiek egin ostean, arrain lantegian izaten zuten lana. Orduko hainbeste erreal irabazten zuten.

47. "Santoñameriketara" antxoatara

- **Erref:** OND-012/027
- **Iraupena:** 0:01:24. **Hasi:** 00:46:21. **Bukatu:** 00:47:45
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Arrantza-kanpainak » Antxoa
- Itsasoa » Arrantzontziko bizimodua eta lanak » Itsaspeko geografia

Laburpena:

<p>Antxoa sasoia udaberrian, martxo erdialdean, hasi eta San Pedroak arte izaten da. Antxoatara zer kalatara joaten ziren aipatzen dute. Kantauri itsasoan barrena (Santander eta Asturias aldera) joaten zirenean "Santoñameriketara" joaten zirela esan ohi zuten.</p>

Transkripzioa

- Antxoadi noiztik nora zan?
- Patxi: Ba hasten zan udabarrixan...
- Jesus: Ontxe, ontxe.
- P: ... martzun hasieran gitxi gorabehera eta San Pedruk arte. Atuneti hasten zan San Pedrutan.
- J: San Pedron, atuneti.
- P: Ya ordurako makaltzen juten zan: behin maiatza-ta aillatakun, makaltzen juten zan.
- J: Gitxitzen, gitxitzen.
- P: Berez, negu pasatukun, udabarrire, tenperaturi bixkat epeltzen hasittakun, antxobi hasten zan. Ta hotzak baeuazen ondion berandutxua hasten zan, ta holanik.

- J: Ontxe moure.
 - Nora joaten ziñien antxoatan? Nongo kalatara?
 - J: E?
 - P: Ba lehelengo hasieran Ondarruko kalara, baiñe denporiaz ibiltten-ibiltten hamen ein zan gitxittu ein zan ba, eta gerokun kanporaua, ta kanporaua ta kanporaua... ta gerokun Kantabrikon ziher, beheruntz.
 - Ze izen daukiez kalak?
 - P: Santoñameriketa!! Santoñameriketa esaten gako horrei.
 - J: Urrun, urrun!!
 - P: Santoñameriketa zan oin dala ehundaka urtik, ehundaka urtik, ba...
 - J: Santoña aparte euan lez... Santoñameriketa.
 - P: Santoñan, ba, portuk-eta ordun ez euazen; porto naturalak, berez, moillak-eta ein baik euazenetik, Santoña be zan porto naturala, mendi handi baten abrigu euan han. Eta hara be juten zin Ondarrutik asko, atuneta-eta juten zin [haratxe, ... etxea].
 - J: Fraili, [...] frailli?
 - P: Bai. Eta, ordun, antxoatan be bai, ba, hara juten zin asko. Bertan be bai bajurakuk asko euazen. Eta gerokun han beheruntz juten zin, Santander, ta gero denporiaz Asturiasea eta holanik...
 - J: Ondarrun: "Saander".
 - P: ... Horrei danai lehena esaten gak "Santoñameriketa".
 "Santoñameriketa" zan, ba, hamendik urten, itsosu, kosti galdu, itsosu bakarrik eta haruzku dana.

48. Izurdeei jarraika antxoak harrapatzeko

- **Erref:** OND-012/028
- **Iraupena:** 0:03:53. **Hasi:** 00:47:45. **Bukatu:** 00:51:38
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Arrantza-kanpainak » Antxoa
- Itsasoa » Arrantzontziko bizimodua eta lanak » Itsaspeko geografia

Laburpena:

Ondarroako kalak aipatzen dituzte: Kabra, Artape, Santa Klarape, Saustan, Mokukoburu... Arrantzako hainbat pasarte kontatzen dituzte. Izurdeak eta txoriak lagun onak izaten dira antxoak harrapatzeko.

49. Txoriak arrantzarako lagun

- **Erref:** OND-012/029
- **Iraupena:** 0:01:20. **Hasi:** 00:51:38. **Bukatu:** 00:52:58
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa

Laburpena:

Arrainak harrapatzen dituzten txorien izenak aipatzen dituzte; kaioak, kala-txoriak, antxetak, txartelak, kofrak... Arrain horiek ikusmen ona izaten dute. Txoriak laguntza izan dira arrantzaleentzat; arraina non dabilen adierazten dute.

50. "Han gorrixe, han gorrixe!"

- **Erref:** OND-012/030
- **Iraupena:** 0:00:48. **Hasi:** 00:52:58. **Bukatu:** 00:53:46
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa
- Itsasoa » Arrantza-kanpainak » Antxoa
- Natura » Flora

Laburpena:

Antxoa uretan dagoenean multzoan ibili ohi da. Arrain multzoa zenbat eta handiagoa izan, orduan eta kolore gorriagoa hartzen du. Arrain multzo horri "gorrixe" esaten diote. Multzoa gehiago handitzen bada, ilun kolorea hartzen du. Arrainak igartzeko beste modu batzuk: ur azalera salto egitean eta mazitzean.

51. Mazitzea

- **Erref:** OND-012/031
- **Iraupena:** 0:02:50. **Hasi:** 00:53:46. **Bukatu:** 00:56:36
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa

Laburpena:

<p>Sardinak arrantzatzeko mazitzea nola egiten den azaltzen dute. Norvegiatik arrainen tripa barruak ekartzen zituzten upeletan kontserbatuta; garestia ei zen. Mazia txiki-txiki egin eta bi gizon batel batean joaten ziren hura uretara botatzera, arrainak ur azalera agertzeko, erakartzeko. Arrainari bista kentzeko gariaren zahiarekin egindako turtubia izeneko nahasketa bat ere erabiltzen zuten. Behin arrainak ur azalera agertzen zirenean sarea botatzen zien. Txitxarroari ez zitzaion mazia botatzen, arrain merkeagoa botatzen zioten.</p>

52. Seineroareen abisua

- **Erref:** OND-012/032
- **Iraupena:** 0:03:55. **Hasi:** 00:56:36. **Bukatu:** 01:00:31
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Lan-tresnak eta azpiegiturak » Lan-tresnak
- Itsasoa » Arrantzontziko bizimodua eta lanak » Eguraldia, ilargia eta mareak
- Itsasoa » Lehorreko lanak » Lehorreko lanak
- Itsasoa » Arrantza-kanpainak » Antxoa

Laburpena:

<p>Korda eta tertzaren sistema nola izaten zen azaltzen dute. Udazkenean, antxoa txikia harrapatzen zen. Antxoari gatza bota eta upeletan kontserbatzen zen negura arte. Arrantzaleak gauez ateratzen ziren itsasora. Herrian hiru seinero zeuden. Haien egitekoa zen gauerdia baino lehen eguraldia nolakoa

zen ikusi eta arrantzaleei abisua ematea. Parrokia aurrean burdinazko ate handi bat zegoen, eta mailuekin jotzen zuten arrantzaleei itsasora ateratzeko abisua emateko. Herriko beste hiru-lau tokitan ere gauza bera egiten zuten. Bapore-ontziek martxan jartzeko denbora behar izaten zuten.</p>

53. Itsasora atera aurreko lanak

- **Erref:** OND-012/033
- **Iraupena:** 0:02:28. **Hasi:** 01:00:31. **Bukatu:** 01:02:59
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Lan-tresnak eta azpiegiturak » Lan-tresnak

Laburpena:

Itsasora irten aurretik itsasontzian zer-nolako prestaketa lanak egiten ziren azaltzen dute. Sareak ehunezkoak izaten ziren eta lehortzera atera behar izaten ziren; izan ere, kresalaren eraginez usteldu egiten ziren.

54. "Erlí" (erlea), eta "kulumíñu"

- **Erref:** OND-017/002
- **Iraupena:** 0:00:41. **Hasi:** 00:00:26. **Bukatu:** 00:01:07
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa
- Itsasoa » Arrantza-kanpainak » Mariskoa

Laburpena:

Erleak ("erlí") aginka egiten du. Bada beste bat haren familiakoa, txikiagoa, "kulumíñu".

Transkripzioa

- "Erlí" esan dozu, "Erlí" baiña puxkat holan luzekin bat, ainka eitten daben bat?

-Erlík ainka eitten dau, eztena sartzen dau. Ainka eitten dabena hori ez dakit. Bai, erlin familixako bat, erli baiño txikixaua. Ta haxe be, beran kolorie dakar, hamentxe goi partien dakar, begixen albuetan edo, berdí dakar. Pixkat eukitten dabe: "kulumíñu". Erli langoxie da, baiña txikixaua, beran familixakue. Kulumíñu, txikixaua.

55. Itsas-ibaiko karramarroak: kirriskak, lasta eta febreroa

- **Erref:** OND-017/003
- **Iraupena:** 0:02:43. **Hasi:** 00:01:07. **Bukatu:** 00:03:50
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa
- Itsasoa » Arrantza-kanpainak » Mariskoa

Laburpena:

Itsas-ibaiko karramarro motak: "Kirriskí": kirriskak beltzak, zapalak, laukiak eta

txikiak dira. "Lastí", berriz, haziagoa eta biribilagoa da; agin lodiagoak ditu kirriskak baino. Lata batean egosi eta jaten zituzten mutikotan. "Febreru": handiagoa eta uletsuagoa da. Gozoagoa da baina gutxi zegoen.

Transkripzioa

-Eta kangreju?

-Karramarru.

-Itsasoku edo erreka?

-Bixetaku. Bueno, gehixa erreka. Hemengo karramarruk ba hemen gure denporan [...], eta gu holako mutikotan hemen asko euan "kirrixki".

Ondarrutar berbetan "kirrixki". Bera ba lauki bat da, zapala, baltza.

Begixak hamentxe eta gero hankak, zapala. Eta hori bai holan hemen errixoku galdute dao; gero petroliuek eta honek danok galdu ein (d)ittuez.

Honek makiñak, txalopetako makiñak, petroleuak eta makinetako orixuek eta honek danok. Baiñe hondartzan ondio haitzetan ikusten diez erozenbat. Kirrixkak. Haitzak egoten diez ba itxasbera dauenien, maria beherakun eta. Ez dakizu hori? Eta han ibiltten diz karramarro txikixak ba,

umik-eta ibiltzen diz batzen. Kirrixkak die horrek, horretxek die kirrixkak. Nik "Aurtengo Ondarroan" daukat hori eindde, argazki ta guzti.

-Eta karramarruak-eta lehen harrapatzen zien?

-Bai, hori asko harrapatzen gendun. Jolasien ibiltzen giñan, harrapatute hola, hortxe. Gero horrek zien, txikixenak horretxek zien. Gero hazitxuauak euzen hamen, "lastí" esaten getsan. Bai, karramarru, karramarru. Pixkat-pixkat berdera emuten eban, berde illunea pixka-pixkat. Hazitxuaua, ez hain laukia, pixka-pixkat borobiltzen, biribiltzen hamen goiko partin; eta agiñak kirrixkik baiño lodixauak eukitzen eban; beste [haikan aldian lodixauak. Lasti hazitxuaua. Horrek itten genduzen guk gaztetaz, ba hamen asko hartzen gendun udan eta hartu. Gero lata huts bat errixun arkitzen bagendun, ba egurrak ekarri mendittik, sua in hor errixun beste aldetik, eta latan egosi ta jan eitten gendun.

-Bai e?

-Bai. Jateko onak zin. Eta gero beste batzuk bazien, gitxiao, horrek baiño hazitxuauak, karramarruk. Holakua zan hori, hazitxuaua pixkat, eta dana uletsu zan bera. Uletsu ez, ze esango dotsut ba, gorilien beste ez, baiña uletsu dana. Horrek eukan ixena "febreru" hemen Ondarrun. Horrek gitxi egoten zien. Hori jateko gozuaua zan, hobiaua, kalidade hobie eukan, baiña hori gitxi euan ordun be.

-Baiña gozua?

-Bai.

56. Itsasoko karramarroak: nekorak, buixak eta txangurroak

- **Erref:** OND-017/004
- **Iraupena:** 0:01:15. **Hasi:** 00:03:50. **Bukatu:** 00:05:05
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa
- Itsasoa » Arrantza-kanpainak » Mariskoa

Laburpena:

Itsasoko karramarroak: 1) nekora; 2) buia edo buixa: lauki-luze formakoa, grisa. Lehen ez zen estimatzen; 3) txangurroa: biribila, gorria. Oso estimatua. Ondarroako aldizkarian itsasoko gauzei buruz idazten du aspalditik. Hasieran

azalpenik gabe ematen zituen gauzak, baina jendea kexatu egin zen eta baina azkenaldian deskripzioak egiten saiatzen da.

Transkripzioa

-Gero horrek erderaz "nécoras" eta esaten dotsenak, horrek ez zin hamenguk, horrek itsasokuk diez. Gero itsasokuk bai bi, bat, e, tabernetan- eta jaten diezenak, bata da da holaxe karramarrun formí, gorri-gorrixe, hanka luzik, eta besti de ba rektangulu baten antzeraku, gorrixe baiño marroi argixe edo itten dana, honek, lehen esan dotena, jateko horrek lodixa dakarrezanak, horrek bixok. Bata da ixena... "buey" erderaz da. Oin ahaztu dasta, antzerakue da euskeraz be. Buia, buia! "Buia" eta gero beste letra bat edo bi dakaz. Baiña buix..., buia; buixa, buia. Hori de hori, hori de rektanguluen formakue; eta bestia borobillaua itten dana, ha gorrixe, ba hori... txangurru; txangurru. Ointxe nabil hurrengo Ondarroa Hamarrerako horretxek eitten nabil. Ze nik horren... eitten dot, hasi nitzan urte baten eitten itsesoko giroko berbak, lehenatik etozenak. Ta hasi nitzan eitten eta eitten ba nik ez neban pentsaten iñor interesauko zanik be ez. Nik, e, okurridu astan ba, honek berbok norberak dakixenak galdu eingo diez, eta horrek galduta daz danak, eta norberak dakixenak ba idatzi ezkerro hantxe geratzen diez. Ba hasi nintzan idazten eta lelengoko Ondarroan eta bestin eta bestin hainbeste ixen ein nittun, baiña ez neban esplikatzen ezer. Esplika ez, ixena bakarrik. Eta jentia arduratu ein zan, "ba holan ez dozu ezer esaten, eta berai emon biher dotsazu, deskriziñoi bat ein bihar dozu" "Ba nik zelan eingo dot ba, nik beti itsasuan eta hortik eta". Bueno ba holan hasi nintzan pixkat, apur bat, eta jarraitzen dot, gehixenak emon dittudaz baiña oinddiok be badakaz emoteko, eta oin deskriziño bat emoten dot, ez dakit gitxi ala gehixa. Eta hor etortzen diz.

57. Karramarro txikiak: izkirak

- **Erref:** OND-017/006
- **Iraupena:** 0:00:36. **Hasi:** 00:06:34. **Bukatu:** 00:07:10
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa
- Itsasoa » Arrantza-kanpainak » Mariskoa

Laburpena:

Izkira ("quisquilla") asko ei zen gerra aurrean, baina orain ez ei da alerik gelditzen. Gozoak dira jateko. "Errixun barrun ur hegalin" harrapatzen ei ziren.

Transkripzioa

-Izkirak. Hori lehena gure ume denporan gerra aurrin asko, Ondarrun asko zan. Gero horrek danak galdu die izkirak. Asko zan hamen. Hor errixun ur egalín, ur ertzin atrapatzen eben eta.
-Errixun?
-Bai, errixun, errixun barrun. Eta horrek atrapatzen eben eta guk asko jaten gendun. Gure senide batek, agure batek hartzen eban eta etxien egositte gorri-gorrixak geratzen zien. Bai, gusto ona. Horrek, ixkirak.

58. Txibiak eta potak

- **Erref:** OND-017/007

- **Iraupena:** 0:01:06. **Hasi:** 00:07:10. **Bukatu:** 00:08:16
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa
- Itsasoa » Arrantza-kanpainak » Txibiak eta txipiroiak

Laburpena:

Txibiak daude, batetik, eta potak, handiagoak, bestetik. Pota bastoagoa da. Bere gazte denboran potak ez ziren jaten. Orain bai. Hegalak ezberdin dituzte, baina bestela formaz antzekoak dira.

Transkripzioa

-Eta gero txibixen familiakuak?

-Txibixak diez, ba txibixak. Bestiek diez txibixan formakuk. Hazitxuauak. Txibixak erraldoiak be badaz gaur egunien, lehena ez baiñe. Baiña orokorrin, txibik [...] baiña hazitxuauak, "potak" izena. Potí de txibixan lakoxie baiña ordinarixua txibixan aldin. Eta bata dakaz, heguk dakaz buztana amaittueran, ta bestiek dakaz apur bat goratxua. Bestela bardiñak diz erpak eta danak.

-Eta haunditxuau, hazixaua, potí?

-Bai. Gaur egunin aparatukin ikusten dittuez txibixak askoz haundixauak, jigantiak be bai ikusten dittuez, erraldoiak be bai. Orokorrian lehen handixaua zan potxí beti, txibixak baiña hazitxuaue zan. Bai. Hori gu gaztiak giñanin hori potxí jan be ez zan itten, ya hain ordinarixo ta aprezixau be ez zan itten. Gero denporiaz hasi zin.

59. Txokoak

- **Erref:** OND-017/008
- **Iraupena:** 0:01:56. **Hasi:** 00:08:16. **Bukatu:** 00:10:12
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa
- Itsasoa » Arrantza-kanpainak » Txibiak eta txipiroiak

Laburpena:

Txibiak eta potak luzexkak dira. Txokoa, berriz, zabalagoa eta "trokoagoa" da. Bera umea zela baziren txokoak harrapatzera dedikatzen zirenak. Emea erabiltzen zuten erreklamo moduan arrak erakartzeko, eta horrela harrapatzen zituzten.

Transkripzioa

-Gero beste bat da, zefalopoduek die horrek, eta txibixe, potxi...; "txokue" beste bat. Txokue, bai, txoku. Txoku ba, horrek izaten die, luzexkak die horrek bixok, esan dotena, luzexkak. Burue hamen eta hamen erpak. Zortzi erpa uste dot dakardazela. Eta bestia zabalaua da atzetik hasitte, zabalaua da, trokuaua da, lodixaua, ta zabalaua. Hori, txokú. Horretxek diezela uste dot.

-Eta beste batzuk badare borobil-borobilak.

-Borobilak?

-Bai, sepia edo esaten dana.

-Bai, sepia esaten dotse honetxi, ointxe esan dotenai, txokuai. Bai, sepia

erderaz esaten dotse. Hori ba, txikixak be egongo diez, hori gitixi ikusten da. Baiña ikusten dana txibixen aldien handixe da hori; handixe da. Txikixak egongo diz. Lehena zien gehixa ba, gu itsasun sartu aurretik bazin txalopak ibiltzen zienak, batelak, txalopa txikixak ibiltzen zienak gizon bate eta biaz, arrantzale bat edo bi, eta dedikaten zienak arrantza horretara be. Horretarako ordun eukitten eben txoku hori emi jaube eitten zien. Eta ez dakit zelan, ni entzutie neukan ba emie erdiraten eben uretara eta arrak etortzen emiana eta halantxen atrapatzen zittuen. Ez dakitt ze detallegaz ixaten zan, berai segika etorten bazan edo zela. Baina bada zeozer, gauza batzuk umetaz geratu eitten diz eta emí ez dakit zelan ipintzen eben be aparexun, ez, eta arrak emiagana etortzen zien, eta halan atrapatzen zittuen.

-Bizirik emia?

-Bai, bai, bizirik. Eta ordun euran engaiñu zan emí.

-Txorittan eitten dan moduan, orduan.

-Bai.

-Reklamua ipini eta.

-Bai, hori be bai. Reklamua, hoixe.

60. Olagarroak

- **Erref:** OND-017/009
- **Iraupena:** 0:03:16. **Hasi:** 00:10:12. **Bukatu:** 00:13:28
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa
- Itsasoa » Arrantza-kanpainak » Olagarroa

Laburpena:

Txibiak bezala olagarroak tinta botatzen du ihes egiteko. Kolorez aldatzen da bizi den lekua arabera. bizi den tokiaren arabera Zortzi "erpa" dituzte. "Hamarratza" ere esaten zaio, baina zortzi erro ditu. Zumaia aldeko haitzetan asko harrapatzen zen. Lehortu eta olagarro-zopa egiteko erabili ohi dute herri horretan. Ondarroako kostaldean olagarro gutxi izan da beti.

Transkripzioa

-Gero bestia da olagarru. Honek txibixak eta honek bakizu, tintxia eukitten dabe. Horrek tintxia eukitzen dabe berez barrun. Eta arrisku baten itsasun, arrisku ba arrantzale batena edo beste itsasoko euren arrain handi batena danin, ba orduntxe botaten dabe, deskargau itten dabe, eta ura itten dabe illundu, nahasi itten dabe ura, nahastau itten dabe eurak ihes eitteko.

-Olagarruk?

-Olagarruk be bai. Olagarru ba bixi da harrixín. Ondun harrixak, harri tartin bixi da. Beti ezkutata egoten da harri tartin. Eta gehixenbat gabaz ibiltten da bera, arrantzan, janarirako. Eta horrek hori txorro hori handixaua botaten dau. Holantxerik. Eta olagarruk, txibixak be bai, kolorie aldatu itten diz baiña olagarrua asko aldatzen da. Tokixan arabera, beran defentsa(ra)ko. Tokixe igual bada, Ondarrun-eta hainbeste ez, hori zemat eta itsaso bareaua ta kolorie aldagarrixaua gehixa egoten diez, ezta. Ta hamen itsaso zakarraua ta ba ordun mobitzen danetik ba gitxiao distingiduten da. Baiña eitten diz arabera; ba igual marroixkie edo arabera kolorie marraixkie edo hartzen dabe. Apartetik eta ba ez igarteko moruen askorek itten dabe, aldatu eitten diez berez. Olagarru kolore askotara aldatzen da. Ta kolore, ez kolore batekuk, kolore mota..., pinttodunak edo

hola.

-Eta haundi ta txiki eta klase diferentia egoten dia?

-Bai, bai. Haundixak be bai ta txikixak be bai. Horrek be dakarre ba zortzi-hamar. Zortzi erro dakarrez, erpak . “Hamarratza be esaten otse izena baiña eukitzez daka zortziz. Olagarro. Eta hori urte askun nik ezautu dot hor Zumai aldin ba itsas ertzan goraberi da, haitzak egon eta zelako behie ta. Hor asko harrapatzen eben banaka-banaka. Asko ez saltzeko eta beste, baiña bai. Hola saiatzen zienak. Hori gero eukitten eben hiru bat hillabetien eta sikatzen eukitten eben lehorrin. Sikatzen, hiru bat hillabete, hortxe. Ikusitta dakat nik hori. Eta gerokun batez be zopie itteko izaten zan ona hori.

-Olagarro-zopia?

-Bai. Entzutia dakat lehena. Sikatute, e!

-Gero hona ekarri dabe aspaldiko urtetan, gailleguak ekarri dabe hori. Galizien asko jaten da. Han estimu handixe dakar horrek olagarrok. Nik neuk, e...

-Eta hemen olagarroik eta?

-Bai harrapau, baiña gitxi. Hamengotxe ba turismuan eta ibiltzen diezenak, “hombre ranak” eta horretxek. Bestela ez.

-Bestelan lehenlehen?

-Itsasun bai, arrantzan bai, arrasteruk bai, asko ekarten dabe.

-Bestela hemen kostan eta?

-Hori galdute da, gutxi, hori berez bestela be gutxi izan da.

-Baiña zeuen sasoian bazeuan ohitturarik Arraldera edo joan eta...

-Ez, ez euan. Ez, horrenbesteik ez euan.

-Hemendik Lekeittiora bittarteko kosta horretan eta eitten zenduen?

-Ez, ez euan, horrentzako ez. Zumaia aldian bai, baiña hamen ez.

-Tokixa be ez da izango ona.

-Horretako ez. Hau izan da aberatsa ba sardiñi eta beste arraiñak, bolintxeko arraiñak ixan da, baiña horretan ez da ixan. Kalak ixaten die tokixak ba zelako behi dakarren, zelako harrixak, zelako hondarra ta zelako hori; ba arrain mota batzuk hor egokitzen diez bertan. Arraiñen modura ba bestiek be bai, beste animalixak be bai.

61. Kabrak, txistuak, dontzellak eta itsas kabrak

- **Erref:** OND-017/010
- **Iraupena:** 0:01:36. **Hasi:** 00:13:28. **Bukatu:** 00:15:04
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa
- Itsasoa » Arrantza motak » Kostaldeko arrantza
- Itsasoa » Arrantza-kanpainak » Beste batzuk

Laburpena:

Motor txikietan joaten ziren, eskuzko aparejuekin, kabrak, txistuak eta dontzellak harrapatzera. Itsas-kabrak ere bai. Maila handiko arraina da hau, itsasertzeko arraina, ur bizietakoa delako; horregatik ei da gozoagoa jateko.

Transkripzioa

- Eta, motor txikixak eta batelak eta ibiltzen zian kostan, ba ez dakit, beste arrain...?

- Bai. Hor, beste arrain txikixak, ba, hor apaixuaz eskuz arrantzatekue, kabrak. Kabrak. Hori, ugarixe zan. Hori beti izan da; ointxe be, bai.

Txibixak, be bai. Eta, gero ba, txistu, esaten jakona, koloretsue. Kolore [...]. Ba, hori gitxiau baiño bai; kabra tartin hori be bai. Txistue ta holako beste bat, bakar batzuk. Dontzeilla be bai eta holako bakarrak baiña gehixena, kabre. Gero, ba kabrak eoten zin [...] arrastatzen zienak. Kabra-montesa, esaten gentzan guk Ondarrun baiñe hori de, itsas-kabri, de hori. Horrek, hezur asko eukitten dabenak, arantza asko eukitten dabenak. Eta, oso itsusize dana, bera. Hori, egositxe jateko arrain ona. Hori, mailla haundikue zan hori arraiñoi.

- Baiña hori, maillaku? Hamen kostaku?

- Hementxe barrun. Bai, bai, hori hementxe batelak, arranontzi txikixak, atrapatzen eben hori bai. Bai. Gero, oingo aspaldiko urtitan, kabra gorrixek, arrosa kolori, hori arrasteruk ekarten dabe itsoso partetik. Ona da hori be. Baiña honek, normalin arrain harriku, harriku gozuaua izaten da jateko. Jateko hobie izeten da. Bai. Toki brabuen hazten dan arraiñe, hobi ixaten da jateko. Besti, makalaua, leluaua ixaten da.

62. Kantauri Itsasoko arraina Mediterraneokoa baino gozoagoa. Italiarrak kontserba-fabriken aitzindari

- **Erref:** OND-017/011
- **Iraupena:** 0:01:07. **Hasi:** 00:15:04. **Bukatu:** 00:16:11
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Lehorreko lanak » Arrain fabrikak
- Itsasoa

Laburpena:

<p>Kantauri Itsasoko arraina Mediterraneokoa baino gozoagoa da, urak biziagoak direlako. Italiarrak aspaldi konturatu ziren horretaz eta horregatik jarri zituzten kontserba fabrikak hemen. Horietako asko bertan geratu zen bizitzeko. Kontserba fabrikak oso aspaldikoak dira, duela 150 urte etorri ziren lehen italiarrak. Ondarroa fabrikaz beteta zegoen Patxiren gazte denboran.</p>

Transkripzioa

- Gusto gehixau ta...

- Bai, eukitten dau bai, gusto hobie, eukitten dau. Baitxe, itsosu be, hau Kantauri itsosue, itsaso brabu de hau, Mediterraneoko itsosuan ta aldin. Eta, Medetarraneoko leatzak edo hamengo leatzak, alde handixe dakar. Ta, Mediterraneoko antxoi edo hamengu, alde handixe dauka. Hamen, oin dala ehun ta berrogeta hamar urte-ta, italianuk antxobie Mediterraneoku ba, elaboraten eben ba, salazoin-ta ipiñtten eben-ta. Baiñe gero denporiaz entera zen, hamengue, gure itsas aldeku, askoz hobie zala. Eta, hasi zin ba, hona etorri, te hamen, erosi arraiñe ta hamen, arraiñe, gatzin prepareten zan. Konserba, saniauten zan holanik eta barrilletan bixaltze zan hara; gero, eurak filetik eitxeko-ta. Ta, gero urtik aurrera jun ahala, eurak hasi zin batzuk hona etorten. Etorri hona, hamen bihera eitxen edo fabrika txikixak ipiñtxen, hemenguai erakutsi-te. Hamen, gero ba, edozemat fabrikante italiano bertan geratu, bertan ezkondu, haren umik-eta jarraitxu harek be, bai. Ta, hemenguai, eurak erakutxi eitzen filetik eitxen-ta hemengo antxoiaz.

63. Antxoa kontserbatzeko prozesua

- **Erref:** OND-017/012
- **Iraupena:** 0:04:12. **Hasi:** 00:16:11. **Bukatu:** 00:20:23
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Lehorreko lanak » Arrain fabrikak
- Itsasoa

Laburpena:

<p>Antxoa lataratzen zen gehienbat. Eurak umeak zirela, antxoari burua kentzera joaten ziren kontserba fabriketara. Sardina oso delikatu da eta zen hemengo fabriketara eramaten. Antxoaren prozesua azaltzen du zehatz-mehatz: burua kendu, garbitu, gazuretan eduki, gatz lodia eman... Barriketan ipintzen ziren antxoak Italiara saltzen ziren fileteak egiteko. Fileteak nola egiten diren.</p>

Transkripzioa

- Eta, hamen noiz, zeuen sasoiaren bazeun fabrikak-eta?
- Bai, bai.
- Gerra aurrin-edo.
- Bai, asko lehenauatik. Asko lehenauatik. Hau herrixau euan, fabrika gehixenak zin txikixak baiña, fabrika esate baten: herrix fabrikaz beteta euan dana. Ze, ordureko, aurretik antxoa asko harrapetan zan hemen ba. Eta, horren basi zan antxoi, zan horren basi. Sardiñi adibidez, sardiñi be, harrapatzen zan nahiku baiña sardiñi, arrain delikau de; oso delikau de, arin galtzen da. Ta, hori ez zan hamen fabriketa eruten. Hori, eitxen zan, segixan freskuen saltzen zan kanpora, izotza ipinitxe. Antxoi, fabriketa. Fresku be, saltzen da antxoi baiña asko saltzen da fabriketa-ta, ta fabriketan eitxen da ba, salazoin, eskabetxin-te, ipintxen da.
- Eta, hor zeuen gazte denporan be, holaxe zan?
- Bai, bai. Ta, gu gaztieki giñala, ba, gaztik giñala, ba, ez dakit zazpi urtekin baiña zortzi urteaz-ta, juten giñan antxoa sasoin, ixeten zan udabarrixe, ez? Gitxi gorabehera, martxun hasi eta ekainan azkenetara arte, San Pedruk arte ixaten zan gitxia-gehixa. Hor, gero amaittu eitxen zan hor, ta bestin hasi eitxen zan. Hor udabarrixan ba, antxoi asko juten zan fabriketa. Eta, gu juten giñan, andrazkuk juten zin fabriketan biharrera; gixonezkuk ba, hamalau urte, hamabi edo hamahiru alegaute, itsasora. Eta, umik itsasora jun aurrin, eskolan gebixenak, eskolai laga -ordun, ez euan kontrolik- eta juten giñan fabrikara antxoai buru kentzea. Umik, bai; zortzi urteaz be bai, te segun ze premiña euan etxin. Eta, ba, arrantzalik ba, justun irabazten eben. Bizimodu garratza eta arraiñe beti merke ixan da beti. Eta, aldixak eoten zin, arraiñe gitxi eoten zanak eta holanik-eta. Eta, umik ba, antxoai buru kentzera juten zin fabrikara. Antxoai buru kendu eta gero fabriketan eitxen eben ba, beste bihar batzuk eitxen, eotsen; beran elaboraziñoin, garbittu, gatzuretan euki horrenbeste denpora; gero, gaz lodixa bota, gero salmueratan halako dado txikixak lakoxik, gatz berezixe horrenbeste denporan, gero latetan sartu, buru kendute gero tripak kendu, garbittu ondo eta horrek gaz kontuok pasatakun, latetan sartu; holan, banaka-banaka ipini holako latetan, gañien ol bat ipini, ta ola harri haundi bat. Ha, prensaten eote zan ba, hillabete batzuk. Gero, negurako horrek eitxen zin, negun ataraten zin, ta horrek eitten zin; bata, eitxen zan, moñoera preparete zan. Moñoera izaten zan: hartzen zendun latetan antxoa bat, ipiñi hementxe eskun, bestie holanik, besti holanik eta buru kendute eukitxen eban ta buztana meheiaua. Ta, holan geratze zin ba,

holan geratze zin. Ta, haxe eskuko bonbian formi, bakizu zer dan? Ba, forma hori hartzen eben, holanik. Ta, horrei esaten jakue, haxe esku-beteku, ixaten zan barrun. Ta, izen zan, hoixe, pixkat formiau emon, eta gero hori, ipintxen zan barriletan; berrogeta hamar kiloko barrillak, barriletan eta hantxe ipintxen zan ol bat, bi, hiru; holan illaran ipintxen zin danin ta gero, gatza emon nahi beste ta beste illara bat, itxi gora arte, gero goixan itxi ta horrek bixaltzen zin Italire. Antxoi horreaz eitxen eben gero eurak, filetik. Filetik, bakizu zertzuk dizen, ez? Hara bixaltzen zan. Bai, hamen filetik eitxen zin, eukitxe zin hamen, hor beste hiru hillabetin-edo dana dalakun negura arte gatzetan, ta horrek konserban holan eukitxen zin. Te, gero negun, ba andrak juten zin te negu guztian bihera eukitxen eben filetik eitxen, eukitxen eben. Ba, eitxen otsen /itxotxen/ harei, ba antxoi izaten zan, buru kendute eta buztena ez. Eta, tripak kendute bahunen ba, apur bat kendute eukitxen eban, hamen uliek eukitxen zitxun, bizarrata. Horrek gero, egiten otsen, ebai. Ebai, kutxilluaz eta gero egiten eutsen azala kendu. Zapixak ibiltxen eben ta holan, atzaparra sartu, zapixe etara antxoiai ba, banaka-banaka holanik, holan arraskaten-arrakasten kentzen otsen. Gero, eitxen otsen kutxilluaz filetik; haragixa alde bat eta beste aldi kendu. Ta, harek zin filetik. Gero, eitxen otsen garbittu, eitxen eben trapu sikuaz ostabe eta gero, latetan ipintxen eben, orixu ipini ta latak itxi ta horrek filetik. Eta, hara bixaltzen zin moñutara, halaxe. Hemen geratzen zana, moñoik ein biherrik ez euan.

64. Balandrak, hurbileko zamaontziak

- **Erref:** OND-017/013
- **Iraupena:** 0:02:57. **Hasi:** 00:20:23. **Bukatu:** 00:23:20
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa
- Itsasoa » Lan-tresnak eta azpiegiturak » Nabigazioa
- Itsasoa » Lan-tresnak eta azpiegiturak » Ontzi-motak
- Itsasoa » Lehorreko lanak » Arrain fabrikak

Laburpena:

"Balandrak" hurbileko garraioan ibiltzen ziren zurezko garraio-ontziak ziren. Pasaia, Donostia, Bilbo, Avilés... Horiek ekartzen zuten gatz lodia. Tinetan (barriketan) sartzen ziren antxoak eta han ematen zitzairen gatza. Gero harrizko asketara pasatzen ziren. Prozesu luzea zen. Fabrika txiki asko zegoen Ondarroan. Sasoian, gizonezkoak itsasora eta emakumeak fabrikara joaten ziren. Fabrika handienak bakarrik egiten zituzten fileteak.

Transkripzioa

- Ta, moñuek eitxen zian bixaltzeko?
- Bai, hori. Eta, hamen orduen euazen, ba, balandrak euazan asko gerra aurrin. Ba, bai, hamabi te bai, bauazan. Balandrak, bakizu zertzuk dizen?
- Ez.
- Balandrak diz, merkantiek bakizu zertzuk dien? Ba, egurrezko merkantik ixanda laintxeik. Horrek trafikatu euen, ba hementxe Ondarrutik Bilbora, Pasaire edo Donostira, Santanderea. Hamentxe Kantabrikun bakarrik ibillten zin. Asturiasea, Avilesea, holanik. Eta, horrek eitxen eben, hamen, hamengo portutan, ez danak, baia arrantzale portuk zienak, ba antxoi asko sartzen zan ta gatz asko ibillten zan fabrian. Gatz lodixe. Lelengo fabrika sartu ahala, antxoie euan modure, erosi, erun ta emoten jakon, ba holako

tiña handixak eoten zin. Tiñak izaten zin barrilak izanda lantxeik baiñezabalak; goixan tapaik ez eukenak, egurrezkuk, ohola, "tronco de cono" baten, forman. Eta, horra botaten zin eta bota ahala, bota otzarie, antxoa-otzari esaten da, otzarie, ba, antxoie eruteko; hogeta hamarretik hogeta hamasei kilora eukitxen eban horrek, antxoa-otzarik. Ta horrek eruten zin fabrika, ta handik bota ahala, gatz "far-far-far-far" bota, ugari gatz bota ugari. Beste otzarie, ugari gatzaz beteta. Gatzak eiten otsa, ure kendu egunetan. Ure, urten ta urten, han egurrezko egurren tartetik, urten ta urten egoten da. Gero, ez dakit zemat egun pasatakun, ba, eitxen diz aska handixak eoten zin, harrizko askak eoten zin. Ba, gutxi gorabehera, hemendixeik, ta honaxe luzeri ta zabaleri eukiko eben holakoxi. Ta alturi ba personi ailleateko beste bertara. Ta, harek arraiñak paseten zin horra, beste gatz lodi bateaz ipini ta holan, holako bihar batzuk eitten otsen. Persona nausixak eitxen otsen hori. Andrak eitxen otsen, gizon batzuk lagundute. Guk, bakarrik buru kendu, umik eitxen geuntzan. Eta, gero hortik paseten zan beste fase batea ta dana, gatzaz ixaten zan. Azkenien geratzen zan, siku-siku-siku-siku, gatzaz konserbata. Denpora askon konserba zeinke bai, eta arraiñe egoten zan negure arte. Negun, antxoak ez zanetik eoten, ba negun biharra, hoixe eoten zan fabriketan. Ta, fabrikak euazen, herri guztin euazen. Handixak bauazen, gitxi. Bauazen fabrika handixak baiña gehixenak zin txikixak.

- Eta, herriko jende gehixena...

- Gizonezkuk, itsasora ta emakumeak, fabrika. Bai. Apur bat diru eukenak ta harek ba, fabrika lan, txarra zan. Umedaziñoi, gatz ta hori, giro horrek ba, barru arte kalaten dau; arrantzan, arrantzalik leintxeik. Ta, ordun ba, gehixenak fabrikara; orduen beste aukeraik be ez euen da.

- Eta, fabrikako bihera orduen, udaberrian hasi ta...?

- Bai. E, honek fabrika txikixak ziñak, horrek fileteik ez eben eitxen.

- Ez?

- Ez. Horrek eitxen ben, ba, denpora gitxiko bihera eitxen eben horrek gatzaz ta eitxen eben ta gero, esporta-ta, ez dakit zelan eitxen eben, be. Baiña fabrika handixak eta ertaiñak zienak eta be, horrek eitxen eben, ba, negun gero filetik; danak, fabrikante guztik be, ez zin holako potentik, eta ba, hori ba, horrek handixok, handirakuk eitxen eben, hori, filetik edo gauzioi.

65. Bartolo Scola, kontserbagile siziliarra

- **Erref:** OND-017/014
- **Iraupena:** 0:02:05. **Hasi:** 00:23:20. **Bukatu:** 00:25:25
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa
- Itsasoa » Lehorreko lanak » Arrain fabrikak

Laburpena:

Kontserbagileen artean bat nabarmenduko luke: Bartolo Scola siziliarra (Sizilia aldekoak omen ziren italiar kontserbagile gehienak). 15 urterekin etorri zen Santoñara eta han urte batzuk eginda gero Ondarroara. Ondarroako euskara primeran egiten ei zuen. "Scolaren fabrika" esaten zioten industriari.

Transkripzioa

- Zeintzuk zian arrain fabrikarik inportantienak, egoten zienak?
- Ba, hor, hiru behintzat gutxi gorabehera neurri batekun zin: Scola, bat,

hau, hau zan italianu zan hau izatez. Lehen esan dodana, interesaten jatzu, ez?

- Bai, bai, bai.

- Hau etorri zan, nik honen historixatxu bat, baten periodikun hartu neban nobelan leitxeik. Pixkat nobela leitxeik, realidadin gauzak aldatu diz, ixen batzuk eta gauzak. Eta, nik entzun dotena hauxe da ta oin ahaztute dakat. Gordeteko eon nitzan ta akabo! Hau etorri zan ez dakit hamalau urtekin edo hamabost urtekin, Siziliaku zan, Palermoku uste dot zala. Behintzat, Siziliaku zan. Eta, handixeik etorri zin italianuk, Siziliatik hona etorritxekuk, bai, behetik. Eta, etorri zan ha, bueno, hamalau-hamabost urteaz etorri zan. Eta honek ordurako eukan bere osaba bat, aitxaren anaixe bat. Santoñan be, fabrika asko eon zin antxoiaz. Eta, hor gero Avilesen edo, bazin fabrikak. Asturiasen, San Vicente de la Barquera, oin, ahaztute daukaz. Beste herri batzuk, fabrikak euazena, Ondarrun ta letxeik, eitxen eben. Ta, haren osaba, antxoa fabrikante euan ordurako. Te, etorri zan ta han ein eban biharra. Denpora gitxi eiban, urte gitxi eiban, han. Gero, ikusi zan gaiñera, beste familixakuekin-ta, ez dakit zelanik, Ondarrure sartu zan. Bera, Gasteizetik etorri zan ta hortxe biharrin ibili zan. Ta, gero denporiaz, ba, berak montau ban beran fabriki. Ta nik ezautu neban, ba, ezkundute gero ezautu neban nik, ha. Berak montau banin, ez takit beran famelixako batek lagundute, nausixauak edo zelan ixan zan. Eta, hori gero, euskeraz be, ondo ekixen. Berak, italianu eitxen eban berba beti. Baiña nik, guk amistade handixe geunkan, ta nik, zahartza-etxin ezautu neban gaixorik euala ta ondarrutar, geuk leitxeik eitxen eban. Bai. Bartolo Scola; Scola italianu, "ese", "ce", "o", "ele", "a", italiano abizena. Bartolomeo Scola. Hortxe euki eban fabriki urte askuen. Gero, hementxe ein eban barrixe. Oin, hillde daz, horrek hil zin. Beran seme-alabak, be, danak hillde daz; bat dakar, alaba bat, berak be, berrogeta hamar urte badakaz. Ta, horrek. Horixe fabriki zan ba, Bartolo Scola, Scola fabriki esaten gentsan bat.

66. Ortiz eta Iriondo, Ondarroako beste kontserbagile handiak

- **Erref:** OND-017/015
- **Iraupena:** 0:02:21. **Hasi:** 00:25:25. **Bukatu:** 00:27:46
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Lehorreko lanak » Arrain fabrikak
- Itsasoa

Laburpena:

<p>Ortiz zen beste kontserba-fabrika handia; Zumaian eta San Vicente de la Barqueran ere ba ei zuten lantegia. Ortiztarak arabarrak ziren jatorriz, Ortiz de Zarate. Iriondo zen hirugarrena. Markinako hiru anaia ei ziren Iriondotarrak, gaztetan Ameriketara artzain ibilitakoak. Horietako bik jarri zuten fabrika. Orain dela gutxi itxi zen.</p>

Transkripzioa

- Besti zan Ortiz, ondio hemen dakarrena fabriki. Hauxe zan beste bat, fabrikante handixe. Honek, Zumaian be, badakar. Eta, gero han behetik be, baukan Santoñan be, bai euki eban sasoi baten, San Vicente de la Barqueran-edo hortxe be, badakar ondio. Ontsure arte euki aban. Eta beste hirugarrena zan Iriondo, fabrikante handixe. Hiru horrek, geure denporan eon diz handixak.

- Ortiz eta Iriondo.
 - Eta, Bartolo Scola.
 - Bertakue Iriondo edo?
 - Iriondo, Ondarruku. Horrek Iriondo zin, gaztetaz jun zien, eurak zin Markiñarrak-edo ez dakit, aitxe eben. Eurak Ondarrun jaixuk edo eurak gaztetaz Ondarrure etorri. Gero, jun zin horrek Ameriketa, artzai jun zin. Ba, artzai jun zin. Ba, Markiñarrak ixengo zin ze, arrantzale mundukoik ez zan juten artzain-te. Eta, hiru anaixe zin horrek, arrebak-eta be bazien. Hiru anai, hirurak jun zin, artzai Ameriketa, Estatu Batueta. Han, ein zitxuen. Nik ordun ez nitxun ezautu, gero ezautu nitxun. Eta, nire gurasoak baiño nausixaua zin horrek-eta. Gero, han urtik ein, te diru apur bat ein benien, etorri zin hona eta ipini eben horko hiruretatik, birek ipini eben fabrika bat. Holakoxe fabrikie. Nik ezautu neban fabriki eindde euan ordurako; ba, hamar bat urte edo gitxia. Hamar urte edo; ez, gehixa. Mille beatzirehun ta hamarrin lelengo fabriki horrek, instala eben, horrek Iriondotarrak, bai. Eta, hori zan nik ezautu neben fabriki handixe; hirurak horrek, bardin zamarrak zin. Ta, tamaiñan, gitxi gorabeheran, holakuek. Hiru handixenak, horretxek zin. Eta, horrek Iriondo, zin ba, hamengoxik. Gero ba, euran semik jarraitxu eben eta ointsura arte, oin dala urte gitxi, ba amaittu zan Iriondo fabriki be. Oin antxoie be, gitxi etorten da, ta ez dira rentablik-ta.
 - Ortiz, nungua?
 - Ortizek jarraitzen dau.
 - Horrek be, Ondarrukuk-edo?
 - E, Ortiz bera, zaharra, ba, azkanengo egon dana, Ortiz, hil de. Hillde da. Ni baiño ba, harek, eukiko zitxun, hamar bat urte-edo gehixa. Horren gurasu ezautu neban. Horren gurasuk ta horren aumume, aitzaren ama, zan hamen fabriki sortu bana. Uste dot alargune zala. Nik, haxe neukan entzuti. Ta, horrek zin etorritxe Arabatik, Arabako herri batetik zin etorritxe; Ortiz de Zarate uste dot dizela. Ortiz.

67. Kontserba-fabrika txiki ugari Ondarroan

- **Erref:** OND-017/016
- **Iraupena:** 0:02:01. **Hasi:** 00:27:46. **Bukatu:** 00:29:47
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa
- Itsasoa » Lehorreko lanak » Arrain fabrikak

Laburpena:

<p>Kontserba-lantegi txiki asko zegoen Ondarroan. Kaleko etxepetan zeuden gehienak, eta soto asko ere horretarako erabiltzen zen. Sotoak ezinbestekoak ziren arrantzaleentzat, han gordetzen zirelako trepetak eta lehengaiak. Oraingo portua 1933an hasi ziren egiten. Lehenago gorago ziren portua eta batelentzako sotoak.</p>

Transkripzioa

- Berau, oin ni baiño hamar bat urte zaharrauan aitxe, ha Ondarruku zan. Baiña beran ama, handik etorritxakuk zin, ta bestik, Ondarrukuk.
 - Ordun, hiru handixek, horrek?
 - Bai, horrexek die handixenak.
 - Eta, gero txikixak?
 - Txikixak eta gero, medianuk eta bauezen bai. Hor, asko euazen. Ondarrun euan asko, fabrikaz beteta euan beheko lokalak eta gero, euzan bodegak

asko.

- Fabrikak-eta, nun zian, herrixan edozein tokitxan?

- Bai, bai. Bodegak, diz ba, txalupak bodegi biher dabe. Txalupa guztik behar dabe bodegi beran pertretxuk, gauzak eukitxeko. Eta danak. Eta, gehixen be, zin han, portu bakixu nun daun Ondarruko? Hor ez auan, portuik. Hor, darzena bat euan baiñe hori, marie beherezkun, sikatxu eitxen zan dana. Ulertzen ostazu? Eta, hor mille beratzirehun ta hamahiruan ein eben, hasi zin portu eitxen Ondarrun. Ondarruko portu ein eben. Orduen, hori ba, ni hogeta beratzixan jaixo nitxan, ni jaixo nitzanin ez euan ondiokan portuik, hor. Ni, mutiko koxkorra nitxala, ba, ein eben portue, hor; hogeta hamahiruan hasi eta hogeta hamaseixan gerriaz batera amaittu. Ixe amaittu zan; gero, apur bat jarraitxu eben. Eta, hor ez euan bodegaik batik be, orduen. Oin bai, badagoz baiñe. Batik, ez auan, hor. Veganeku bakizu zein dan?

- Ez.

- Ha, oin hotela itxitxe da. Ta, azkanango hor, Alamedatik harutz, paseue hara, azkaneko hotela zan Veganeku ta hamar bat urte edo itxi zan. Oin, "dzanga", dago. Ha taberni, ta bera edifizixue, hantxe da. Ba, hortik harutz, portu gero, ta hor, ez euan bodegaik bape. Eta, hor bestelan hamen, hamen kale guztin; ta hor ta hamen ta hor ta hamen, normalin, hor Kala Handixe ta Goiko Kalin te bai baiña hor gitxi. Batelak eta gordetako eukazan. Beheko Kalin, hamendik eta Alamedan zihir, danin euan gitxia-gehixa. Han, gitxiau ba, parte dotoriaue zan da, ezta? Baiña hantxe be bai bodegak. Bai, bai, lper Kalin te be bai, bauazen.

- Eta, bodega bakotxien, e...

- Ba, sarik eta itsosako gauza asko biher diz; masixe ta gauze asko biher dizenak: barrillak eta...

68. "Masixe", arrantzarako karnata

- **Erref:** OND-017/017
- **Iraupena:** 0:03:31. **Hasi:** 00:29:47. **Bukatu:** 00:33:18
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa
- Itsasoa » Arrantza-kanpainak » Bisigua
- Itsasoa » Lan-tresnak eta azpiegiturak » Lan-tresnak

Laburpena:

<p>"Masixe": antxoa txikia, udazkenean harrapatu, gatza eman eta karnata gisa erabiltzen dena, batez ere bixigu eta papardotarako. Norvegiatik ere ekartzen zen "masixe": bakailaoaren "arbixak" (huevas). Barriketan kontserbatzen da masixe eta sotoetan gordetzen. Masixe atzerritik ekartzera dedikatzen zirenak zeuden.</p>

Transkripzioa

- Eta antxoak eta gatzetan eta sartzeko?

- Masixe, horixe da. Ba, kordon bisiutan ta papardotan ta ibilltxeko, udazkanin. Antxoian sasoie, da udabarrixe, da, ez gitxia-gehixa? Gero, udarako amaittu eitten da. Udan eoten da atune, ta udazkana pasaura arte, udazkana arte egoten da atune. Oingo urtitan, ba negun be juten diz ur berota, Canariasea ta hori differenti; orduen ez euan holakoik-eta. Eta, hor udazkanin, ba urrixan edo hortxe, ba kalendaixuaz ez da ibilltten arraiñe, egualdixakin ibiltxen da, uran tenperaturiaz gehixa ibiltxen da.

Gitxi gorabehera hortxe, lehenaua-berandua urrixan, ba antxoa txikixa atrapeten zan; udabarrixan aldin gitxia atrapate zan hamendik kostatik hurrin. Ta, antxoa txikixe gozue izaten da jateko. Baiña hori, erabiltzen zan hori, ba, mendetan zahir ibillten zan hori kordan, bisiutan eta papardotan; batez be, bisiutan. Biseue beti euen. Papardu, aldixetan eon da, bisiu-ta beti. Eta ordun tretzan enkarnateko, eitten zan barriletan arraiñe atrapetan zan. Ekarten zan bizi-bizirik, arrain freskue, eta, barrilleta bota, gatza emon asko ta barrillak horrek, bodegan eoten zin, itxitte. Bai ta haretzek zin, ba, haren tartetatik eitten zan beti, urak urten beti. Urak urten, beran kaldu urten eitten otsan. Eta, haretzek gatzak konserbaten eban antxoie hor, pare bat hillabete-edo; abendun, lelengoko erdixan-edo, hortxe ixaten zan, kordan hasten zin eta ordurako, ba hori ixate zan, karnatie, amuen ipiñtxeko engañue esaten zana. Horrek eukitxeko sasoi horretan, gero udan ba, sardiñie atrapetan zan udan asko, eta udabarrittik eta udan gehixen be, ta sardiñi atrapateko ba, ziur euki biher ixeten zan. Masie, ona izeten zan. Horik, asko balixoten eban, karue. Ba, hori ekarten zan, Noruegatik ekarten zan hona. Noruegan, bakallue erregie danetik, Noruegan ta Islandian ta Terranovan ta Groelandian ta horretan, ba hor eitten otsen bakaillaue urte guztixen atrapetan da hor, ta ba, bakaillaui eitten jakoz tripak kendu, urdaillak, esaten jakoz, arbixak. Tirpak eukitten dittuz, ba, bat esateko, "huevas" esaten dotse erderaz. Horrek, arrosa kolori, gorrix, argixe, horrek ixeten die. Bakixu ala ez?

- Bai, bai.

- Horrek bi ixaten diz alkarri lotute, arrautzak letxeik ixaten diz.

- Hori da arbixa.

- Arbixak, horrek. Ta, gero beste bat egoten da goraua: urdaille. Urdaille da da estomagu, ez? urdaille. Pixkat kuxkurtute eoten da, barrutik pixkat rizaue eukitxen dabena. Ba dijeriuteko jateku, pertsonik lez. Hori izeten da, bat. Eta, horrek egositte gozuk ixaten diz jateko. Lehenau bakillaue atrapetan zanin hona, horrek asko ekarten zin-ta. Legatzanak-ta, legatz handixanak-ta, etxietan asko jaten zan oin dala urtik. Oin, horrek amaittu zin. Ba, horrek arbixak dizenak, horrek urdaillak ez, arbixak ba horrek eukitten zittuezan konserbaten gatz askoaz eukitten eben barriletan. Eta, horri masiena izeten da, usaiñe be, ederra eukitten dau, eta ekarten dabe, handixeik ekarten da. Esporta eitten da handik hona; enkargaten da kontxesenarixo batzuei ta holako batzuk, preparata dauzelaik, ekarten dabe. Ta, gero hamen banatzen dotse txalupa jaubiai, eskatzen dabena, eta horrek be, barriletan eoten diz. Aurretik euki bihar dozuz /bizuz/ horrek, reserban euki bihar dozuz /bizuz/. Udie aillegata daneko, ba eukitxeko. Asegura ein bihar dozu /bizu/ aurretik-eta. Horrek be, bodegetan eote zin.

69. Masixe prestatzen sardinatarako

- **Erref:** OND-017/018
- **Iraupena:** 0:02:53. **Hasi:** 00:33:18. **Bukatu:** 00:36:11
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Arrantza-kanpainak » Berdela, txitxarroa, sardina
- Itsasoa
- Itsasoa » Lan-tresnak eta azpiegiturak » Lan-tresnak

Laburpena:

Egunean egiten zen sardina arrantza, kostatik hurbil egoten zelako. "Ondarru

Kabra" eta "Deba Kabra" esaten zaie Ondarroa eta Deba pareari. Masixe barrilak eramaten ziren itsasontzian. Arbia xehe-xehe egiten zen ganibetaz itsasora bota aurretik.

Transkripzioa

- Gero, horreaz eitxen zan, sardiñatara juten giñan eunez. Eunez juten giñan ta gabaz etxera etorten giñan. Eunez, sardiña-arrantzie eitxen zan. Eta, kostatik hurrin ixeten zan. Ondarru, aberatsa izan zan. "Ondarru-kabra" hau, [...] ta hori, sardiñiaz aberatsa. "Deba-kabra", "Deba-kabra" k, bakizu zer nahi daben esan? Deba parie, nahi deu esan, itsosu bera be, kanpoko aldetik. Deba hurrin, Deba aurrin esanda beste. Deba-kabran be, aberataa. "Zarauz-kabra" k be, aberatsa sardiñiaz. Bilboko aurri de aberatsa; bauazan tokixek aberatsak zianak. Beste batzuatan, gitxiaua [...] tokixek euazen. Beno ba, hor ibilltxen giñan gitxia-gehixa udan. Eta, orduen ba, masixe eruten zan sardiñatako. Eruten zan "tre" eindde, zerkoku [...] baiño hazixaua eta ba, masixe eruten zan. Ta, masie hori, eruten zan, ba, barrillatik eruten zan, barrillak, holakoxik diz, e! Lehengo eran moduku, harek eukitxen ebena, berrogeta hamar kilokuk izaten zin moñun eruteko, harek baiño altuauak izaten zin. Bai eta zabaltxuauak. Eta, hor barrillok, ba eruten zan haulako barrilla. Barrilliai berai eitxen jakon, hirutik bat, herenen bat moztu. Eta, han lokarri bi ipini agarrateko lez, eta hortxe ataraten gendun barrillatik ba, zati bat. Parte bat atarata gendun horra, ta hori eruten gendun itsosora. Bera bete baiño gitxiaua eruten gendun, tankeka bat eruten gendun. Egunero eruten zan egunean behar zana. Eta, gero hori itsosora guzela, ba bidin eitxen gendun, ol bat eukitxen gendun ol bat soltekue, holako honetxen mahi honen lodieraku, ba, pare bat zentimetro lodieraku ol bat. Holakoxe metro erdi luzera, berroi bat zabalera-edo eta hor gañin, arbixak ipini arbixe oso-osoik, biñakakuk izeten zinez...

- Oso-osorik arbixa?

- Bai. Oso-osoik, nahi dot esan, bi, bat eindde eoten zin, bi. Ba, holantxerik biñaka. Oso-osoik, bikotik hazten zin. Harek ez zin eoten zapaldute normal eoten zin. Apur bat zapaldute bai, baiñe antxoi [...] zapaldute, gatzetan ez, normal. Beran lodieri eukitxen eban; freskue beste ez, zabaltxuaua. Eta, ordun hartzen zendun holakoxe bikote bat, eta hartu holan bikote bat zeukona, eta hementxe ta kañuetai, kañueta guk esaten dotsauena, ta aizto bat, kutxillo bat, hau, kirten hau ta hauxe formie eukitxen dabena. Ba, horreaz zehe-zehe ebai. Txiki-txiki-txiki eitxen zan hau danau; txiki-txiki-txiki. Zehe-zehe-zehi ein eta hori, beste barrilatxu bat eukitxen gendun hamen, barrilla-erdi bat ta haraxe. Eta, hor euan masie guzti, eitxen gendun, holantxik lelengotik ebai, eitxen gendun. Eta, horra.

70. Masixe itsasoan botatzen arrantza orduan

- **Erref:** OND-017/019
- **Iraupena:** 0:02:55. **Hasi:** 00:36:11. **Bukatu:** 00:39:06
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Arrantza-kanpainak » Berdela, txitxarroa, sardina
- Itsasoa
- Itsasoa » Lan-tresnak eta azpiegiturak » Lan-tresnak

Laburpena:

<p>Kalara (arrantza tokira) heldutakoan, txalupari batek barreiatzen zuen

masixa. Garai batean "turtugiaz" (gari-azala?) nahasten zen masa. Bitsa sortzen da ur gainean sardina-sarda hurbiltzen denean.</p>

Transkripzioa

- Gero, itxasora jun dakun ta ikusten zanin, kala allegaten giñanin, kala, badakizu zer dan? Arrantzako tokixe. Eta, ba, normalin ixaten da ba, hamentxe sasoi honetan. Ta, hustu eitxen dabe, ba, ez da hamen, egunaz saiatu gaz ta ez da arraiñik. Ba, Debakora jungo gaz, edo hara, jungo gaz ta holan. Kalara, jun dakoan ba, eitxen zan: ba, txalupik eruten dau batela eruten dau, laguntzailie. Batela. Atzin eruten da erremolkin eruten dau lotute. Bueno, bide asko ein biher bada, barrun sartute eruten dau. Atzien, eruten dau, gehixenetan atzien, barrun. Altxaten da ta antxe eruten da trabez, eruten da. Lotu pixkat eta hantxe. Eta, gero ba, batela botaten da kala allegatutakun eta arrantzale bat batelin arraun biaz jarlekun, tosta, tosti de jarleku. Tosta bat, hau batelan aurrie ta hau atzie. Hau, aurrie te hau, atzie, ez? Erremutan hemen jarri, eta hemendik etara atzera, ba hor behian, haxe masi-barrilli masixaz. Masixe zehetutako, masiona esaten jako horrei. Masiona. Eta, batelin danak eitxen dau, hartu masixe ta masi apur bat, hori sardiñie eoten zan egualdi ona euanien; egualdi txarra bauan, ez euan. Hondun eote zan, hondure eitxen ban-ta, botaten zan apur bat, apur bat botaten ban haraxe, bota. Gitxi, bota /bizan/ bihar zan, ze botaten bazendun asko, amaittuko jatzun eta diru asko balixo ta arraiñik ez. Botaten zan apur bat ta gero denporiaz urten eban, "turtugi" esaten otsen. Ixaten zan, garixan gari-ali. Garixe ixoten da ba, garixe joten da ba? Eta, garixe joten, garixai ali apartate jako ta beran azalai, "zaixe" esaten jako. Guk hamen zaixa esaten gontzan. Aparta eitxen da. Ba, haretxaz eitxen zan, turtugi ixaten zan, haxe. Ta, horreaz eitxen zan edo holakoxi zan nitzako behintzat. Nahasta eitxen zan masiona, nahasta, uretara bota baiño lehen, eta, ordun harek, mantentzen eban apur bat azalien ze, betibe, hondure juten zan-ta. Ez da komeni hondure juterik, galdu eitxen zan bestelan-ta. Ta, hareaz nahastu ta turtugiaz, ta gehixa aguantaten eban azalin. Eta, gero ba, sardiñie denporiaz-eta, apurke-apurke, ez da ikusten hurreratzen. Baiña zemat eta hurreraua, bitsak urteten hasten diz. Bitse bakizu zer dan? Bitse, adurre edo bitse, horrek ba, arraiñak beran ha. Puspulu txikixak urteten dau ba, arnasi hartueran. Ta, horrek txiki-txikixak arraiñak botaten dittuz. Antxoik eta arrantza barrixe danin, bizi-bizik danin barrun ba, bitse botaten dabe asko. Hil arte botaten egoten diz; hori, adurrak esango baunke lez. Eta, ordun batelekuk ez dau ikusten sardiñaik. Ez dau ikusten baiña hantxe eoten da, adi egoten da. Eta, "bitsak hasi diz", esaten dau halako baten. Ba, sardiñi hurreratzen hasi dela eta saiatzen da gehitxua botaten. Gehitxau botaten ta zabalaua botaten.

71. Sardina harrapatzen

- **Erref:** OND-017/020
- **Iraupena:** 0:02:59. **Hasi:** 00:39:06. **Bukatu:** 00:42:05
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Arrantza-kanpainak » Berdela, txitxarroa, sardina
- Itsasoa
- Itsasoa » Lan-tresnak eta azpiegiturak » Lan-tresnak

Laburpena:

<p>Batelaren motorra itzalita egoten da. Bitsa hasten denean botatzen da

sarea. Batzuetan sarda osoa harrapatzen da, beste batzuetan ez. Gero, txaluparia berriz urruntzen da barkutik masixa botatzera, prozesua errepikatzeko. "Masixa ona" esaten zaio antxo txikiz egindako karnatari.</p>

Transkripzioa

- Eta, txalopia han eoten da, motorra amatata, parata. Ze, [eskapeko] zaratik kalte /eittotsa/ eitten dotsa ta "txizt" tximistadie eitxen dau te alde eitxen dau segixan. Segunduan parte baten, alde eitxen dau arraiñak-eta. Ta, ordun haratxutxaua, hantxe eoten da ta adi, eoten da patroï. Eta, batelekuk, [...] daixola: "bitsak hasi diz". Eta, orduen [adi] gertaten da. "Bitsak hasi diz", ta fallatu leike horrek. Etorri leike loditzen arraiñe ta lodixau etorten bada, ikuxittakun bitsak nahiku datoz, ba ordun, sari botateko, zerkateko. Eta holan ba, hortxe eoten da. Ta gero ba, ikusten danien ba, nahiku datozela bitsak edo hori, ba, pixkat arraiñe ikusi be bai, itxain eitxen jako. Eta, atrapatzen bada, politxo atrapatzen bada, ba baztertu eitxen da ostabe. Ze, gerokun [...] eiñeran, ba batzutan urten be eitxen dau, kanpora. Ihes eitxen dau. Sarie, holan batzen zazen arte, batzen zazen arte, eskapa eitxen dau azpitxik zihir; edo hamendik edo hortik eskapetan dau. Beste batzutan, zati bat geratzen da. Beste batzutan, dana topaten dozu, segun. Eta, ordun ba, behintzat han kalaten bana, batelak lehen kalaten eban tokixan, etorten da kostablara. Kostable da albora, etorten da. Sari sartzen dan arte, hantxe eoten da alboan. Barrure salto eitxen dau eta ha, lehengo sistemi apurtu eitxen da, hantxe. Eta, gero ba, arraiñe sartutakun edo sarie sartzie amaitutakun, ordun barriro ostabe, arraiñe merezi badau harek, bertara erun ta bertan lagaten dau. Eta, arraiñe gitxi bada edo hutsik bada, harutzaua jun ta han, kalata. Hori esaten da, kalati. Kalata da, haxe masixe botaten eotie toki baten. Erramu biaz ba, itsosu beti eitxen dau, itsosun olatue beti gitxi gorabehera mobimentun eoten da. Ta, mobidu eitxen dau txalopie, ez? Edo, haixie pixkat bada, mobiru eitxen dau edo korronta be eoten da ta mobidu eitxen dau. Ta [...] eukitxen dau batelak, ba atzetik, ba, sei-zortzi braza soka bat, holakoxe soka lodi bat, eukitxen dau. Eta, puntan eukitxen dau kurkille esaten jakona; holako palotxu bat edo barilla bat. Ta, han eukitxe dozu... Kortxuk, bakizu zelakuk dizen kortxuk? Holako sei-zortzi kortxo eukitxen dau lotute. Eta, ha, botaten dau, te eoten da hamendixeik eta haraxe artxibora arte eoten da batela be. Distantzi, gitxi gorabehera, zortzi-hamar braza, brazatan ibiltzen giñan. Hori baiño gehixua. Eta, harek, bera eoten da zuzen, batela eoten da sokiaz; holan, beran tengaran eoten da-ta. Eta [...] edo batela hau eitxen batsa, bateleku ez da enteraten. Ordun, ha, beatu: batelak eingo dau hau ta bera hantxe eongo da beran tokixan. Eta, ordun eitxen dau erramuaz, haxi beti norbeaz batera zuzen eukitxera. Orekara, esaten jako horri. Ekilibrixu, orekan; mantentzie haxe. Erramu bi eukitxen dau ta zemat eta eualdixe hobiaua, mobimentu gitxiaua. Baiña haxe pixka-pixkat hantxe beti berai begire ta berai begire. Bota masixe ta hantxe berai beire. Eta, iñoiz ba, batela jarritxe beratu ostabe. Ta iñoiz, eualdi ona bada ta ikusi nahi, te zutik altxaten da ta hantxe erramu mantenuaz zutik hantxe; ia zer ikusten daben ta holanik. Hori sardiñatan izeten da masionaz. Eta, gero, masiona da hori.

72. "Masi zazkarra"

- **Erref:** OND-017/021
- **Iraupena:** 0:01:37. **Hasi:** 00:42:05. **Bukatu:** 00:43:42
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Arrantza-kanpainak » Berdela, txitxarroa, sardina
- Itsasoa
- Itsasoa » Lan-tresnak eta azpiegiturak » Lan-tresnak

Laburpena:

"Masi zazkarra" "bolintxerako" erabiltzen da; txitxarroa, berdela eta horrelako arrain merkea harrapatzeko. Txorizo-makinaz arrain arrunta zehetuz egiten da.

Transkripzioa

- Horrek barrillak eoten diz, han. Te, "masi zazkarra" edo ha beste masixe. Masi zazkarra izeten da: ba, bolintxin esaten da, zerkoku baiña treñie baiño txikixaua. Hau be itsasertzien eitxen da hau arrantzuau. Hamen Zarautzen-ta, Ondarrutik hurrien, aberatsak izen diz bolintxien, bizi guztin ixan diz. Ta, hori eitxen da ba, txitxarro txikixe, bobie te holako arrain merkiek dizenak, ba horretxei bertan itsosun atrapatukuk, horrek eitxen diz, eruten ta, e... Txorizuk eitxeko makiñie bakizu zer dan, eskuku, lehen euana txorizuk eitxeku? Lehena, txarrixie hilltxen zanin, baserrixetan-ta, txorizuk eitxen zin.

- Bai okelie sartu ta gero...

- Holan, eskuaz eraindde, bai. Han urteten eben, han zulutatik. Ba, holakoxe makiñie eruten zan. Ta, horra sartzen diz; ba, botatzen dozuz txitxarruk edo holako arrain ordinarixuaua, sardiñian aldin ordinarixuaua, korrientiaua eta erain harei, hori ba itsosora guzela bidien eitxen gendun, erain harei ta han urteten daben masixe, ba, masixe einde, zer da hau? masi einde urteten dabe han zulutatik. Txorizue barrun sartzen jako masi, ba? Halantxerik urteten dabe, masa bat bigun-bigune arraiñana.

- Txitxarruaz zehe-zehe eginda?

- Bai, hori. Eta, gero hor prentsa ta juten danetik, ondio be, zehe-zehe einde baiño be, beran likiduaz ta ba, oindio be masie ba, purean antzera einde eoten da. Eta, hori ixaten da ba masa zazkarra. Horreaz beste horrenbeste eitxen ta negun ixaten da hori gehixen bat. Udabarrixan be bai baiña gehixa, negun. Eta, bolintxin, ta hori izaten da txitxarru ta atrapatuko. Txitxarru ta holako beste arrain batzuk atrapatuko izaten da hori. Batela holantxeik kalata ta da sistema bardiñe. Ta, hori ixaten da masi zazkarra, esaten jako horrei.

73. Arrantzaleen sotoa

- **Erref:** OND-017/022
- **Iraupena:** 0:00:55. **Hasi:** 00:43:42. **Bukatu:** 00:44:37
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa
- Itsasoa » Lan-tresnak eta azpiegiturak » Lan-tresnak
- Itsasoa » Lehorreko lanak

Laburpena:

Masixe sotoan egoten da barriletan, arrantza-tresnak eta beste hainbat gauzarekin batera: trainak, bolintxeak, kakoak, sareak... Armadore bakoitzak bere sotoa izaten zuen.

Transkripzioa

- Hori be, ba ez dana masixe latxerik, ze gero arraiñai txitxarru atrapau ahala, beraz be, eintxen da baiñe eoten da, ba, masixe zazkarra eitxeko ba, masixe be eoten da barrilletan bodegan. Ta, gero treiñe, bolintxie, sarik, kakuk eta mille gauza arrantzan barrun ibilli biher dizenak, hantxe eoten diz gauza batzuk. Eta batzutan, tokixe be ahal bada, ba, sari konpontzeko andrak be, sari konpontzeko hantxe toki itxi baten.
- Eta, txalupa bakotxak beran zera eukitzen zeban, beran bodegi edo etxe bakotxak berana edo?
- Txalopa bakotxak. Bai. Ba, etxe batek baukazen txalopa bi, bodega bat eukiko eban hazixaua, bodegi. Baiña gehixenak, zin ba, txalopa batekuk gehixenak. Ba ziran, bikuk ta hirukuk, be bai, gitxi. Edo, bodegi bat beti eukitzen eben.

74. Tretzak "enkarnatzen"

- **Erref:** OND-017/024
- **Iraupena:** 0:01:41. **Hasi:** 00:45:10. **Bukatu:** 00:46:51
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa
- Itsasoa » Lan-tresnak eta azpiegiturak » Lan-tresnak
- Itsasoa » Lehorreko lanak

Laburpena:

Arrantzale bakoitzak bost tretza izaten zituen. Bakoitzak berak zuen bere tretzak zaintzeko eta "enkarnatzeko" ardura. Normalean emazteek edo alabek ipintzen zieten karnata tretzei. Iluntzean barkura eramaten ziren prestatutako tretzak. Jabearen andreak edo "krixadek" ematen zieten karnata.

Transkripzioa

- Eta, bodegako lanak egoten ziran; hau da, lihorreko lanak, egun batetik bestera gauzak gertatzie? Ez dakit, lehen esan dozu, tretzak edo...
- A, bodegan egoten zan karnatie, tretzak eitxeko. Ta tretzak eitxen zarin, ba arrantzale bakotxak eruten eban bost tretza-edo. Danak, bana eruten eben. Ta, horrek tretzok norberantzako zin. Eta, horrek tretzok, norbera jabetu, norberak zaindu ta norberak karnata, enkarna izaten zan. Eta ba kordara juten zin besiuta, ba etorten zin arratsaldin porture, aillagaten zin te arraiñak atara ta gizonak etxa jute zin. Ta, arratsalde horretan, ba juten zin etxekuk, etxeko famelixako bat, andrazko bat juten zan, andrie edo alabi edo dana dalakue, bodega juten zan balda bateaz. Ikezko balda bateaz, ta han emoten otsen, ba, karnati emoten otsen; holako raziñoi bat, tretzak enkarnateko. Gizonak itsasotik ekarritxako tretzak, etxin illuntzien, etxin andrak enkarna eitxen eben.
- Ordun, andren biharra izaten zan?
- Bai, andren biharra zan hori. Eta, etxin igual ba, gizona eta andrie ba, sari konpontzailli bazan edo fabrikan biharra eitxen bana edo holaku te ba, hara jun bihera baukan biherrea, ba ordun batzuk eitxen eben enkarga beste batzuai, ein ahal dabenai aloberaz.
- Eta, ordainddu?
- Bai, hoixe ordainddu honenbesteko bat eta holan. Gero, horrek eitxen zin illuntzin eruen gaberako, illuntzien gabie baiño lehen, tretzak ein te sartu txalopan ondo ipini, egune dan arte, ordun ez zan eoten argirik eta holan

eoten-ta. Eta, hori, horrek karnata ta horrek bodegan egoten zan. Eta, hori emote ben, jabin andrik, emoten eban jeneralin. Beno, jeneralin krixadak emoten eben.

75. "Krixadak" edo "neskatilak"

- **Erref:** OND-017/025
- **Iraupena:** 0:03:04. **Hasi:** 00:46:51. **Bukatu:** 00:49:55
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Lehorreko lanak
- Itsasoa » Lehorreko lanak » Lehorreko lanak
- Itsasoa

Laburpena:

Txalupa bakoitzak bi "krixada" ("neskatila" Bermeon) izaten zituen. Armadorearen familiakoak izaten ziren normalean. Patxiren amak, alarguna zenez, "krixada" lana egin zuen bizi guztian. Arrain salerosketan eginkizun inportantea jokatzeko zuten. Arroatan hitz egiten zen pisuaz (12,5 kl), nahiz eta gero kilotan kobratu.

Transkripzioa

- Txalupa bakoitzak, eukitxen zitxun krixada bi, normalin. Krixadak ixeten zin, emakumik; gaur egunin, esaten dotse, neskatiak esaten dotse. Hamen, beti krixadak esan izenda. Hori, neskatiak hona ekar eben Bermiotik gaur egunin. Eta, normalin ixaten zin, krixada bi txalupa bakoitzin. Eta, txalupa bi euazan tokixan, hiru krixada eoten zin. Ta, jeneralin izaten zin jaubineku, familixaku edo bestela patroineku familixaku. Ta, ordun ba, ez bauan hor, holan bihera eingo banik ba, ordun, beste eran ezagunen bat ixaten zan. Gure amak krixadatzi, gure ama alargune zan bixi guztin eta bixi guztin krixadatzik euki eban. Ez eukan gixonik ekarteko alogeran eitxera ta danin eitxen eban bihera harek, arraiñin, karreoan ta krixadatzan, sare konpontzen, ta danetan eitxen eban.

- Eta, zein zan krixadan bihera?

- Krixadin bihera zan, ba gitxi gorabehera ba, txalopie etorten da itxosotik. Hona gora, etorten zin lehen danak. Kofradixe hamentxe, eta etorten zin. Arraiñe, lehenego arraiñe badakar gitxia-gehixa, ba krixadak juten zin eta krixadak hartzen eben arraiñan muestri ta ahal danik bizkorren, bentara etorten zin. Ze, txalupak etorten zin gehixa ze bestie badator ta arrain gehixa etorri ta prezixu bajaten juten zan. Ta, komeni izaten zan ahal danik ariñen. Ta, juten zin horra, eta ba, txandan eoten zin. Benti, eitxen zan ordu erdiro ta txandan arraiñe saltzen. Aurretik beste batzuk bauazen ba harek ein arte, norberana. Saldutakun, juten zin hara, ta esaten otsen txalupakuai, patroiai ba: "Bueno, saldu de Honenbeste ein dau. Ba, arrain zati batek ein dau honenbeste, bestik honenbeste ein dau", segun zelan zan. Ta: "Erosi dau honek fabrikantionez dana erosi dau. Edo Scolak erosi dau honenbeste ta beste honenbeste harek erosi dau". Ta eurak erosten ebenak, harek zain egoten zien. Arraiñan zain, hortxe kofraixan ingurun egoten zin, zain molla gañin. Eta, ordun arrantzalik ekarten eben krixadak lagundute, esku-burdixen edo eskun arrain otzarak ekarten eben, hona benta ekarten eben. Bentan egoten zin baskula handiak hor egoten zin. Hiru-lau baskula handi. Han, bertako bihargiñak, pixeruk esaten jakuen, arraiña pixaten eben, hartzen eben noti, ze txalopin ixena, ba honenbeste.

Guk, "arru" beti, kiloik ez gendun ibilltxen. Arru, arru zan, hamabi kilo ta erdi, honenbeste. Oin, numeruk eineran eurai, kiluk emoten eben. Bai. Eta, bentan be, bentan be, esaten eban ba, honek 160 arru, antxoi ba, dau de mailla luzerakue, ba honenbeste arru, ehun ta hirurogei arru. Oin, papera gerokun, txalopik kobraten banien, berak eitxen eban bankutik kobrateko ta kilutan etorten zan partikeri beti, sekule bez kilue sartzen zanik. Dana dala, ordun horrek esaten eben ba: "Honenbeste erosi dau honek edo harek". Eta, gerokun, ba pixaten zan ta pixeruk emote ban ba, bueno: esan, arrutan esaten eban. Eurak entenditzen zin, kiluk eta arruk. Eta, ordun harek, ordun hartzen zitxun harek, erositzallik hartzen zitxun, fabrikantiai. Bai.

76. Arrainaren garraioa

- **Erref:** OND-017/026
- **Iraupena:** 0:01:32. **Hasi:** 00:49:55. **Bukatu:** 00:51:27
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa
- Itsasoa » Lehorreko lanak » Lehorreko lanak

Laburpena:

Zalgurdiz edo astoz garraiatzen zen antzina arraina herriko fabriketara. Bilbora-eta "komisionistek" bideratzen zuten, kamioiz, maioristengana. Krixadei barku-jabeek laguntzen zieten lan asko zegoenean.

Transkripzioa

- Honek krixedak eitxen otsen, lagundu kargaten karrure, gero kamionak be hasi zin. Horrek burdixak ixaten zin ba, zaldixaz bai ganadukin ta horrek. Bai eta denporiaz kamioek-eta hasi zin. Manduaz ta astuaz da ixaten zan.

- Astuaz-eta, hemendik nora eroaten zin?

- Ba, herrixan barrun, hara fabrika. Bartolok eukan hor Zubi Barrixe pasata beste aldin eukan. Bestik, hamen eukan. Bestik, hor hurrin. Ahal dan tokire.

- Bilbora ta?

- Ez, horrek ez. Horrek, herriko fabriketara. Herrirako ixaten zin horrek. Horrek, Bilbora-ta bixaltzeko eoten zin beste batzuk, komisionistak esaten otsen /esatetsen/. Honek eitxen eban, arraiñe erosi eta eurak maioristak eoten zin Bilbon edo dana dalakun, ta harei bixaldu. Harek [...] erosi te freskun arraiñe pixa, eta emoten jakon gatza ta izotzaz beteten zan eta kamionin kargata eruten eben, harek. Baiña hau bestiau, ixaten zan herrirako. Herriko lokaletako. Nahi ta freskuen ixan, gero herrixan, fabriketara. Eta freskurako bazan, ba bertan kofradixatik hurrin adibidez, lokal bat freskuen hartzen bana, hartzen eban harek, eruten eban hara, eta gero han emoten otsen, gatza apur bat eta izotza gehixaua ta ahal danik ariñen kargaten eben ta bixaltzen eben. Eibarrea, bixaltzen eben Bilbora, bixaltzen eben hara, bertatik. Zuzenin be bai, bixaltzen eben.

- Eta, orduan hau salmenta kontu guzti hau, krixaden biharra izaten zan?

- Eta launtzen otsen arrain asko bazan edo eurak arrantzalik be, launtzen otsen ba, burdixa eskure ekarten edo eskuko burdixe ekarten eta horrek. Eta eurak eitxen eben hamen.

77. Arrain-otzarak zaintzea, krixaden lana

- **Erref:** OND-017/027
- **Iraupena:** 0:02:04. **Hasi:** 00:51:27. **Bukatu:** 00:53:31
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa
- Itsasoa » Lehorreko lanak » Lehorreko lanak
- Itsasoa » Lehorreko lanak

Laburpena:

<p>Otzarak batu, garbitu eta gordetzea ere krixaden eginkizuna zen. Zumitzezkoak ziren otzarak. Bakoitzak jabearen inizialak izaten zituen margotuta, ezagutzeko.</p>

Transkripzioa

- Gero, ba arraiñe saltzen zan dana. Eruten eben fabrikantik, eta, txalopakuk eitten eben txalopi-te garbittu eta itsosora urten biharra bazan, itsosora urten. Bestelan, lotu ta gero, ze ordutan urten bihar eben, ba orduntxe urtengo eben itsosora. Emakumiek jarraitzen eben; gero, juten zin fabrikara, ta fabrikan, arraiña aillega ahala, eitten eben hustu. Te, gero atzera emon, lehen esan dotena. Eta, otzarie “ra” ataraten eben kanpora; “ra” botaten zittuen. Ta, emakumiek eitten eben, harek otzarak batu, eskuko burdixen ipini, ha pillau, eta gero garbittu uretan. Hor, eskillarak hemen danin euazen hemendik eta hara arte eta eskillleretan uretan garbittu, bestelan usaiñe eukitzen eben, ba, eta gero, bodegan gorde otzara guztik. Horrek toki handixe biher ixaten eben. Lelengo eukitten eben kanpun, ure pixkat sikatzen eukitzen eben. Eualdi ona bauan, ba, ure juten, eta gero ba, sikatutakun barrure.

- Zerezkuak izaten zian, otzarak?

- Zumiaz, zumia ez zabalaua ixaten da bera. Ahaztute dakat ixena. Honek, arbola berezixak die horrek, zuhaixka berezixek die horrek. Zuhaixkak diz, ez diz arbolak.

- Zaratzak edo zumie-edo?

- Holakoxik, bai diz. Eta holako arotzak, zesteruk, haulako erremintta bat eukitzen eban, haretxaz kentzen otsen azala ta tirak, horretxekin eitten da.

- Eta, hori garbitzia, ta krixauen bihera izaten zan?

- Bai, garbitzea ta otzarak batzea, esaten jakon horrei. Otzarak batu ze, fabrikantik hantxe lagaten zittun. Eta, han lagaten bazuz ba galdu be eitten diz eta hartu be bai, bestik eta gauzak. Otzara horrek, eukitten eben txalopa bakotxan beran inizialak, eukitzen eben pinttata. Bai. Bai, pinttata. Otzarian luzerie, hau eta, igual ba, igual ixena dakar ba, Marko ixena, M handi bat eta gero eukiko eban ba, beste letra bat, luzekera. Eta, ba beste batzuk eukitten eben ba albotan, ba urdiñe faja bat eta horixe beste bat. Eta, euran kontraseñie eukitzen eben. Ta, ordun ba, danak jakitxen eben nungo otzarak zeintzuk dizen eta ez euan harek hartzeik.

- Krixadia gaiñera, ibiliko zan hor.

- Bai, hoixe. Eta, horrek ba, batute sartu eitten eben, ta horrek be, toki asko eruten eben.

78. Neskameen beste eginkizun batzuk eta soldata

- **Erref:** OND-017/028

- **Iraupena:** 0:01:33. **Hasi:** 00:53:31. **Bukatu:** 00:55:04
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Lehorreko lanak » Lehorreko lanak
- Itsasoa

Laburpena:

<p>Beste hainbat eginkizun ere bazuten kriadek: sare-konpontzaileei deitu, ontzietarako janaria erosi, sotoa txukundu, partila etxeetara eraman eta abar. Irabaziaren erdia patroiak jasotzen zuen, beste erdia arrantzaleen artean banatzen zen. Arrantzale batek 900 pezeta irabazten bazituen, herena (300) irabaziko zuen kriada bakoitzak.</p>

Transkripzioa

- Gero, eitten eben ba, sarritan sari apurtute etorten zan, gitxia edo gehixa. Ta, sari konpontzailai-ta, deittu, sari konpontzailik batu hori konpontza eruteko, ta horrei lagundu eta gero, atunetan ta itsosora juteko janarixa ta erosteko-ta, horrek be eurak dendan hartu ta txalopara erun, bodegako biharrak be, eurak eitten eban, lantzin-lantzin jaso bodegi, ondo ipini gauzak eta beste bihar asko egunero. Partillie, domeketan eitten zana, etxitara eurak eruten eben eta holako, holakoxe biharrak eitten eben asko. Bai. Eta, horren irabazixe ixaten zan ba, soldati be, arrantzale baten irabazixe, ez? Ba, arraiñan arabera, ba arraiñak inportie emoten barau hamabi mille pezeta geratzen badiz, erdixe hartzen dau jaubiek gitxi bat gorabehera. Eta gero, beste erdixe beste tripulaziñuantzako. Ba ixan badiz, hogeta bost mille pezta, esan daigun ba, irabazixe aste guztiku, ba erdixe hamabi jaubintzako eta beste erdixe, hamabi, arrantzalintzako, tripulantintzako. Hamabi gixon badaz, bakotxai milla pezeta. Bueno, hor, hamabirei gehitzen jakue krixadantzako. Krixadak irabazte, eben, krixada birek arrantzale baten hirutik bi. Hirutik bi, erdibana. Ordun, arrantzale batek hartzen baban, mille pezeta, beatzirehun pezeta hartzen baben aste baten arrantzale batek, krixadantzako ixango zan seirehun pezeta. Bi, birei, banatu hirurehun pezeta bakotxak biharran araberaku. Hori zan krixadana.

79. Partilaren banaketa domeketan

- **Erref:** OND-017/029
- **Iraupena:** 0:02:02. **Hasi:** 00:55:04. **Bukatu:** 00:57:06
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Lehorreko lanak » Lehorreko lanak
- Itsasoa
- Itsasoa » Lehorreko lanak » Diru kontuak

Laburpena:

<p>Lanik egiten ez zenez, domeketan banatzen zen soldata (partila). Barikuetan kriadek gastuen fakturak ekartzen zituzten. Domeka eguerdian jabearen etxean egiten zen partila banaketa. Patroiak irabaziaren erdia hartzen zuen eta bestea arrantzaleen artean banatzen zen. Patroiaren laguntzaileak arrantzaleak baino laurden bat gehiago irabazten zuen.</p>

Transkripzioa

- Eta, diruan errepartua-ta beti domekan eitten zan?
- Bai, beti domekan. Aste guztin, itsosun, arrantzan aste guztin, zapatu arte. Eta domekan ez zan juten arrantzan itsosora. Atunetan zebillenien, atunetan juten zan, baiña ordun bentaik ez zan eoten domekan. Aparte juten zin atunetan ta itsosun pasaten eben domeki be. Eta, bestelanik, bentaik ez zan eitten domeketan. Jaixetan, bai; jaixa ez, herriko jaixak, bestelako jaixak, ba bai. Urtin jai bat edo besti ixaten zin, ba Gorputz egune ta holako jaixetan, arrantza juten zan. Eta baixakun krixadak, ba ekarten eben ba, sokak-ta erosten zinak itsosorako ta sarik eta horrek-eta. Horren kontuk eguazanak partillako, aurretik ekarten eben. Ta, domeka goixin, eguardi aurrin eitten zan partilli jaubian etxin eitten zan partilli. Ba eruten eben kontulari bat edo euran familixik baauken kontue eitten ekixena, haretzek hori. Dana be, batuketa ta kenketa ta horrek ixaten zinte. Bueno, eitten zan hantxe eta ba, bai hortxe. Domeketan.
- Aste guztiko ze irabazi zan eta ze gastu eon zan?
- Bai. Kendute garbi geratzen zana ba, banatu. Horri esaten jakon partilli esaten jako horri. Partilli, irebazi horri. Eta, gixonak hartzen bana zan, hor partilli. Soldatie be, bai esaten jakon. Soldati da arrantzako hori, arraiñan irabazixe. Eta, gero hortik, hor patroik eukitten eban gitxi gorabehera bi, soldata bi. Patroin partilli zan soldata bi; bat, arrantzalin, maiñeruen beste, tostartekun beste; Eta, besti emoten otsan, jaubiek berak. Eta, gero eukitten eban.
- Jaubian partetik?
- Bai, bai. Ba, soldatie bazan mille pezeta, ba hartuko eban mille pezeta. Eta, bestik be mille pesta jaubik be. Patroik be mille pezeta geure leitxeik. Gero jaubik emongo otsan beste mille pezeta berai, beranetik. Eta, gero eukitten eban, patroik txalopak handitzen jun zinien, laguntzaili eukitzen eban, bat edo bi. Eta, horrek hartzen eben, ba, lauren bat gehixaua.

80. Gazte hasiberrien soldata

- **Erref:** OND-017/031
- **Iraupena:** 0:01:08. **Hasi:** 00:58:04. **Bukatu:** 00:59:12
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Arrantzontziko bizimodua eta lanak » Arrantzaleen arteko bereizketak
- Itsasoa
- Itsasoa » Lehorreko lanak » Diru kontuak

Laburpena:

<p>Mutiko hasiberriek ere soldata irabazten zuten. Normalean erdia, baina denbora pasa ahala, hiru laurden edo osoa, bakoitzaren ahalmenaren arabera. Beraren lehen partila hiru laurden izan zen, baina handik hilabetera osoa kobratu zuen.</p>

Transkripzioa

- Eta, horrek gaztiek sartzen zirenak, ta bertan ebizen adiñeko gixonak, bixi guztin dauzenak, berrogeta hamar urteko esperientxixe arrantzan dakarrenak gizon kapazak, haxe familixakuk, irabazten eben soldata bat partillan. Ba horrek be soldatie irebazten eben. Baiñe gehixetan ixeten zan, ba horrek pixkat heldu arte ba, batzuai emoten otsen erdixe, emoten

otsen. Bestiei, hiru lauren emoten otsen. Ba ikusi eitten eben sei hillabetin edo hiru hillabetin edo urtebetin edo dana dalakun.

- Ikasi eitten eben?

- Bai. Ba, hoixe. Danen ahalmena be ez da ixaten itsosun biharreako ta ikasi baiño itsosun beti maria ta txarto ta ixaten diz-te. Ni sartu nittanin, nire emon osten hiru lauren, baiñe niri laster baten, lelengo partilli hiru lauren altxa neban ta nik ez takit hillebete ein banaban edo gehixen jota hiru hillabete, soldati ipiñi eisten.

- Eta hasieran ya hiru lauren?

- Hiru lauren, bai.

- Ondo, ez?

- Hori, hori dakat gogun...

- Esan gura dot, hamabi-hamalau urteaz.

- Bai, hori eta bakizu [...], ni baiño gazteauak-eta, urtetan ebizenak-eta, harek gitxiau irabazten ebenak. Eta, bertan txalopak.

81. "Goma-fardoak", oso "arrain" garestiak

- **Erref:** OND-017/032

- **Iraupena:** 0:05:12. **Hasi:** 00:59:12. **Bukatu:** 01:04:24

- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa
- Itsasoa » Lehorreko lanak » Kofradia

Laburpena:

<p>II. Mundu Gerran urpeko alemanek zamaontzi asko hondoratu zuten.

Arrantzaleek "goma-fardoak" aurkitzen zituzten itsasoan ur azalean.

Paketeetan prentsaturako kautxu-plantzak egoten ziren. Diru asko balio zuten.

Frantziako kala batetik bueltan zetozela, pakete bat aurkitu zuten

Kontrabandotzat hartzen zuten karabineroek eta sekretu handian hustu zuten kaian. Berehala saldu ei zen.</p>

Transkripzioa

- Eta, atzo gabin karreran urten eban [...]. Ointxe gogoratu naz goma-fardun denpori, urten eban hemen. Goma-fardu, ez dakizu zer zan? Ba, goma-farduk zin hor, bigarren gerratean, munduko gerratean, ba Espaiñiku amaitute gero, hogeta hemeretztitik berrogeta bostera eon zan gerran, hor berrogeta hirutik eta aurea, alemanak sumarinukin gogor jokatu eben. Eta hor laguntasun handixe etorten zan Ameriketatik, Estatu Batuak gerran sartu aurretik, laguntasun handixe etorten zan Ingalaterra, gero hortik hamen zahir zabaltzeko. Eta, gero bera gerran sartu zanin be, gehixaua. Eta, ordun merkante asko etorten zin karga-karga eindda. Han merkantik hasi zin eitten, hor sasoi horretan, "en serie" eitten eben: tipo bi etorri, ta tipo... Ahaztute dakat oin bestie, soldaduriaz eitten eben. Ordura arte, txalopak eitten zin ordun be, errematxikin eitten zin. Ta horrek hartu aben, soldaduriaz ta holan eitten, kotxik lantxeik "ra-ra", hainbeste eitten eben ta horrek etorten zin kargata. Edozer kargamentu ekarten eben, hau ta makinarixe, gerrako dana, launtasune. Hamen, Europa guzti arrasata euanta. Eta hor ba ordun sumarinuk horrek gerran atara eben honek, alemanak atara eben, ta horrek sumarinuk bestik exer ez dakixela eitten eben, ba, hondutik periskopixuaz ba, txalopa asko eurak ez dakixala, eurak ikusi sumariunok, ta torpedukin hondu eitten ebela asko. Ta asko materixal asko hondure juten zan. Ta, guk itsosun ikusten genduzen, atunatan ta

zabaltzen giñanin, ba egurrak honeik, tabloi handiak eta egur onak eta kaobak eta holakuk eta preparatakuk-eta. Beste materiak batzuk eta be bai. Eta hor sasoi baten eon zan hor, berrogeta hirutik berrogeta laure-edo eon zan ba, goma-farduk agertzen zin. Goma farduek. Beste materiak asko urak busti, uretan eoten da galdute, ez eban balixo ixaten ezertako. Goma-farduk zin ba, hau lakoxe zabaleri eukiko eban, ba holako bat. Gutxi gorabehera, holan metro bat kuadrau. Ez dakit metro bat inguru zan gehitxua-gitxitxua, metro bat inguru kuadrau. Ta, alturie eukiko eban, hau lako bat eukiko eban. Eta holako plantxak zin gomik, kautxu, baiñe originala, autentiku bai, kautxu. Kolori eukan horixki eukan. Hemendik [... ku]. Eta hau lakoxe plantxak, ta prentsata alkarrin artien, ez dakit zelan euazan prentsata, ta dana pieza bat zan, bloke bat zan-ta. Eta, ez dakit bauazen lotute alanbriaz edo bauezan ez naz gogoratzen horreaz. Ta horrek gomie zan berez, kautxu, eta baiñe pixu eukan ta uretan beti pixue gehittuko jakuen uretan denpora asko eruten. Horrek zin holakoxe merkantik hondoratakuk. Eta horrek asko balixo eban, materiak ona zan-ta. Uretan barrun ta azalin halakoxe bat pixkat. Eta berak haxe eitten eban: “pul-plu, pul-plu”, eitten eban. Eta, gitxi mobidute zan. Eguraldi txarra bauan, haizie bauan, mobiuko eban asko. Ordun ez gendun aprexiaten, horrek eualdi onetan. Eta, hona ba, hurrea gitxi ailleaten zan. Ta, ni orduntxe itsosun sartu barrixe. Negun, txalopa txikixe zan. Zenbat, hamalau, hogeta lau zaldiko motorra eukan. Eta egun birako urten gendun itsasora. Eun birako jun giñan Frantziko kosta. Ta igul hemen ez euan exer ta hantxe, sardiñetan edurtzan. Eta lelengoko egunin, izebez ta bigarreneko egunin be, sardiña apur bat eta besteik izebez. Eta hortxe honutz gatzela, ba ikusi ban gixon batek, barruko nausixak ikusi ban: “E! hamen gomi, gomi, goma-fardue hor”. Hurraratu giñan eta ordun kakuek. Bakizu zertzuk dizen kakuek, holan gantxuk egurrezko kirtena ta? Itsasora harexek ibiltxen zin beti, edozei agarrateko be. Eta, ordun geldik euan “plu-plu-plu” [...]. Txalopi beran kostaun arrima, han geatu, eta ba ondio aurrerutz goiazela, atzerutz emon ta geratu han beran kostan eta han dala kostan dala halakoxe kakukin. Kosta zan asko baiña halako baten sartu zen barrure. Sartu zan barrure eta hamen galazota euan. Eitten eban errekiisa eitten eban, karabiñeru euan. Klaro hori kontrabanduko gauzie zan honako ta kontrabandu lentxeik, eitten eban rekisatu eitten eban. Eta, hamen arrasteruk asko billatu eban. Ta arrasteruk, arrasteruko jaubiek, hau ibili zan tokixan be bai, ba hori kontrabandu be, ein eban ta atrapa be, ein zittuen ta kartzelak eta multak eta eon zin. Ta, guk bat bakarrik; eta ordun, holan topeta banak itsosun holakoik, ba iñori ez esatie ixaten zan. Eta ordun ba, guri /esaskun/ esan oskun patroik iñori ez esateko. Ta gu gaztik, ba bueno, iñoi ez esateko, amai be ez etxin esan! Eta ordun ba aillaga giñan hona eta ein gendun, illuntzin sartu gaba eindde euala eta hor mollar kontran, bertan aurrien bodegi, eta ordurako preparata euki gendun, oloniaz. Oloni, ixaten zan toldu ba, sari tapateko, eurixe euanin ta ez bustitteko-ta. Eta hareaz tapata-ta disimulata geunkan, ez zerbaiteaz. Eta, bueno, ointxe ez da iñor, ta halan ta, eskuko burdixe ekarri, ta txalopin ondun ipini, eta mari goian euala sartu eta halako baten: agarra benetan ta hartu te ri-ra karro gainea. Burdixan ganien ipini, oloniaz tapa, masie barrillak-eta albur ipini beste gauza batzuk eta bodega bertatik bertara. Eta, ointxe ez dator iñor hamen, barrure. Ta sartu ta bodegan gordeta euki gendun. Saldu, segixan saldu eban. Segixan saltzen zan. Estimau euan hori.

82. Patxiren lehenengo irteeran goma-fardoaren partila jaso

- **Erref:** OND-017/033
- **Iraupena:** 0:01:39. **Hasi:** 01:04:24. **Bukatu:** 01:06:03
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Arrantzontziko bizimodua eta lanak » Arrantzaleen arteko bereizketak
- Itsasoa
- Itsasoa » Lehorreko lanak » Diru kontuak

Laburpena:

Patxi lehenengo aldiz itsasora irten zenean, ez zuten arrainik harrapatu, baina bai goma-fardo bat. Patroiaren andrea etorri zitzaion etxera goma-fardoaren partila ekartzera. 18 pezeta jaso zituen; berari 3/4 tokatzen zitzaionez, aste hartako partila 24 pezetakoa izango zela uste du. Gogoan iltzatuta geratu zitzaion betiko.

Transkripzioa

- Eta nik bueno hori ahaztute neukan baiñe hortxe, hamentxe galdetu banin irabazixe, hiru lauren ta horrek-eta, ba nik euki neban hiru lauren hasiera baten. Denpora gitxi izan zan baiña euki neban. Ta gogoratzen nitxan horretxegaz. Ba bueno, ordun astin ez geunkan partillaik ixer be. Ez gendun arraiñik ixer arrantza. Eta ez geunkan ixebez. Ta ni gogoratzen naz zapatu illuntzie, gaba einde auala, etxera jun nitxan illuntzin, afaldu aurrin etxa jun nitxan ta ama euan etxin, ama afarixe prestaten eta beste arreba nausixauk ta ba, ondiok kalin edo fabrican-edo euazen. Fabrikan-ta euazen. Eta etxea-ta, ordurako ba etxea, hori ez dakiau noz saldu eben hori, segixan, ba kilu honenbeste. Eta partilli ein zan, baiña ezkutun, jabik ezkutun ein eban hori. Berak etxin ein eban ta eurak entendidu zin te guri ez oskun ixebe esan. Ta, /esaskunetik/ esan oskunetik aurretik, ez zabaltzeko herrixan iñoi be, ba zapatu gabaz patroian andrie, jun zan horren diru erutera gure etxea, ni etxea jun baiño lehen. Eta amak ez eban espero hori ze, baekixen arraiñik ez geunkana ta. Bera be krixadi zan da baekixen horren barri ta. Ba astin arraiñik ez danin bape, ez da partillaik domekan-ta. Eta gero ni etxera jun nitxanin, ba ordurako urtenda euan andri: "ederra semi ixebe esan bez". Amai be ixebez esan bez e! Hortxe deklarara zan. Ta, hori ba gauza batzuk grabatuta geratzen diz, ezta ba? Ta, hortxe konturatu nitxan. Ba izan zan partilli hogeta lau oerleko izaten zan partilli, soldati, ta niri itxaron osten hamazortzi oerleko. Ba, hantxe uste barik, ta hamazortzi oerleko, lautik hiru. Hiru lauren, esaten geutsaun. Ni horretxaz ibilli nitxan hasieran.

83. Barikuetan salmenta-diruak kobratu, igandean partila banatu

- **Erref:** OND-017/034
- **Iraupena:** 0:01:25. **Hasi:** 01:06:03. **Bukatu:** 01:07:28
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa

- Itsasoa » Lehorreko lanak » Diru kontuak

Laburpena:

<p>Patroiak barikuetan jasotzen zuen salmenta-dirua, bankuaren bidez. Ordurako eginda izaten zituzten gastuen kontuak. Domeka eguerdian egiten zen partila (soldata) banaketa arrantzaleen artean.</p>

Transkripzioa

- Eta, bestela orduan, beti errepartuetan, domeketan esan dozu?
- Beti domeketan, bai. Sobrak horrek andrak eruten eben; barixakun hasten zin batzen ta ba, azkanenguko momentukuk eta batzuk, prestata eukitten ta ba zapatun. Eta gehixen partillako sasoirako, eguerdi aurrin eitten zan partilli hamarrak-hamaiketatik hamabixeta bittartin-eta eurak, gure amak eta danak eruten eben goxin lehenaua falta zan apurre. Fakturak eruten zittuen partillako.
- Eta, kobrau, bentan eta arraiñan...
- Barixakun kobrate zan. Bai. Ordun partilli eitten zan barixakura arteko, inportie diruaz. Baixakun kobraten zan, ze aste guztin eruten zan eta gero hori diruoi kobraten zan bankutik, Caja de Ahorrostik kobraten zan, aurrezki Kutxatik.
- Ez zan bentatik zuzenien, ez zan eitten?
- Ez, ez, ez. Benteruk emoten otsen fakturie bai, erosten benai, ez? Erosten banak honenbeste kilo, prezixu hau eta totala ba honenbeste. Gero harek eitten eben, ba BBKn edo eurak nun dakarren, haraxe sartzen eben diru eta baekixen eurak noiz arte sartu biben ta barixakun izaten zan azkaneko egune. Eta barixakura arteko diru ataten zan hortik, aurrezki kutxatik. Ordun atarako zan zapatun, barixakun artekue. Zapatun ekarten zana hurrengo asterako geratzen zan.
- Hurrengo barixakurako?
- Bai, hurrengo asterako. Eta domekan ba, partilli eitten zan, hantxe.

84. "Ardaun diru" arrantzaleen poltsikorako

- **Erref:** OND-017/035
- **Iraupena:** 0:02:45. **Hasi:** 01:07:28. **Bukatu:** 01:10:13
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa
- Itsasoa » Lehorreko lanak » Kofradia
- Itsasoa » Lehorreko lanak » Diru kontuak

Laburpena:

<p>Partila banatzen zenean, gazte ezkongabeek-eta lautik batekoa jasotzen zuten berentzako, poltsikorako. "Ardaundirua" (ardoaren dirua) esaten zitzaion. Arrain asko harrapatzen zenean diru asko zen. Betidaniko ohitura. Patroiaren eta arrantzaleen artean dirua erdi eta erdi banatzea aldatu egin zen apur bat azken aldera, gastuak ugaritu zirelako. Erdia eta soldata bat edo bi bereganatu ohi zuen patroiak.</p>

Transkripzioa

- Eta partilli eitten zan beste hamengo bat. Soldati esaten jako. Soldati ba, igual soldati ba, ehun pezeta, ez?, esaten baten, numero bat esateko, ehun pezeta. Gitxi edo asko, dana dala. Eta normalin ixeten zan ehun pezeta ba etxe bakotxea. Ta han juten zienak, ba batzuk juten zin, esan ein oskun ba:

“etorri!”, testigu lez. Lekukotasune haraxe, hiru edo lau arrantzale juten zin hara, ikustea, ez zan ixer eitten. Eta ordun ba bidez batez ez zezen gixon ezkonduk eta zienak, ba berala partilli hantxe hartu. Krixadi etxa eruten ibilli barik, hartu hantxe. Eta, gurin ba, amak hartzen eban, ta listo. Ta, batan batzuk, gaztik-eta: “ni, ez noa eitta oin, ta etxea erun”, esaten eben. Txikiterue ez, ordun amorru handixe eoten zan-ta. Eta, ta ehun, ehun pezeta ordun, soldatie. Soldatie, honen bestera. Eta hortik soldatatik etxea eruten zana, batzuk juten zin ardaun-diru hartzen zan hortik.

Honenbesteko bat ardau-diru ixeten zan. Hori ixaten zan arrantzalik berantzako patrikarako hartzen eban. Ardaun diru da lautik bat, ehun pezeta bazan, ba hogeta bost pezeta da ardaun diru. Ehun mille pezeta ta bazan, hogeta bost mille pezeta ardaun diru ixango zan.

- Ta hori norberan patrikarako?

- Norberan patrikarako. Oin, batzuk ba norberan patrikaraku hartu arren, etxin entregetan eben. Ni neuk etxin entregaten neban. Nik aittaik ez dot sekule be ta entregeta neban, baiña gehixenak, nire anaixak eta, zaharrau zan ta eurentzako. Ta antxoa asko sartzen zanin, diru asko eukitten eben. Ardautako ixeten zan hori. Ta hori ixaten zan. Ta batzuk eitten eben hara juten ziñin, horrek lekukotasuna jute zienak, eitten eben, euran ardaun dirue hartu, eta partillerun etxea beste gaiñerezkue.

- Gu bagoiaz txikiterora!

- Baiña jun edo ez jun edo txikiterun, hortik aparte lautik bat ardaun diru norberantzat hartzen zan. Beti urte guztin hori. Hori noiz izengo da, orduen?

- Eta, hau oin kontau dozunau, bai gerra aurrean, bai zeuen aurretik eta bai...

- Bai, bai. Hori beti, bizitza guztikue zan hori. Gure aurretik eta gero guk, holan jarraitu gendun.

- Reparto hau, bardiña jaubiak erdixa hartzia edo...

- Bai. Gero, hor denporiaz ba, txalopak jun zin handitzen motorrak handitzen eta gero, be, gasoile garestitzen ta holako gauzak. Eta honek sare kontuk, nailonak-eta sartu zin-ta harixe ta horrek asko garestitzen, ta arraiñe ez zan garestitzen ta beti tamaño baten euan. Ta ordun ba, gastuk izugarrixak eta denporiaz jun zin ba, txalopa handixak zienak, konsumo handixa eukan makiñak-eta, ba erdixetan soldata bat, batzuk; bestik erdixak soldata bi. Horretxek, gitxia gorabeheran hoixe zan.

85. Lonjako arrain-salmenta sistema

- **Erref:** OND-017/036
- **Iraupena:** 0:06:07. **Hasi:** 01:10:13. **Bukatu:** 01:16:20
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Lehorreko lanak » Lehorreko lanak
- Itsasoa

Laburpena:

<p>Saltzen ez zen arraina itsasora botatzen zen askotan. Salmenta-sistema: kofradian gela handi bat zegoen, lonja, biribilean jarritako 50 jarlekurekin. "Kontularixak" lotea aurkezten zuen: halako barkurena, halako arraina, hainbeste kilo. Prezioa goitik behera kantatzen hasten zen errematea egiteko: 40-39-38... Jarrita zegoen erosle bakoitzak bola bat izaten zuen eskura eta norberak nahi zuen preziora iristean, bolari sakatzen zion eta berarentzat zen lote hura. Salmenta goizeko 06:30ean hasi eta gaueko hamabiak arte egiten zen, barkuak heldu ahala. Batzuetan beranduago arte ere bai.</p>

Transkripzioa

- Eta arraiña saltzen ez zana errepartidu eitten zan edo dana saltzen zan?
- Ez. Ez zan saltzen. Askotan ez zan saltzen. Saltzen ez zana sarri, arraiñe botaten eben itsosora.
- Bota?
- Bai. Ba, antxoatan sarritan, igual egunak gerta asko arrantzatekuk, ez? antxoi? Hor gabiz eta ba arraiñe hartutakun, atrapatakun ba porture. Txalopi ba, hartutakun kantidadezente, hartutakun porture. Kantidadegitxixaua bakazu, saiatu eitten zara gehixa hartzen. Eta bete edo eindakun, ba porture ahal danik ariñen. Ta etorri eta gero konpradorik jakitten eben arrain asko datorren, atzetik datorren jakitten eben. Eta, ordun ba, geldi-geldi erostie, geldi-geldi ibilltxen zin. Eta hemen pika baik, amarri pika baik, daule. Ze bentan ixaten zan ba, kontulaixe esaten jakon bentaneko igual lelengoko pisun. Ta, Ondarrun euan, berrogeta hamar laguneku, berrogeta hamar jarleku eukazen. Sistemi eukan jarlekuk holan, besuk eukitteko holan. Ta, hamen eukan bola bat, eukan. Eta, hamen atzien eukan beran zenbakixe, eukan hogeta hamazortzi igual. Eta bola horrek erositzaile bakotxak, hor, erositzaile izateko, ba euki /biban/ bihar eban garantixi, diru bat dakarrela. Horretako prestamo bat bankun sartu /biban/ bihar eban, honenbesteko, ahaztute dakat, diru bat sartu /biban/ bihar eban. Eta ordun ba haren ixena han konstate zan nahi arraiñe erosi, nahi ez erosi. Nahi gaur erosi, nahi bixar ez jun erostea. Eta ordun ba hor jarleku eoten zan ta erdixan eukan holako kasetatxu bat, ta hantxe eukazen harek jarleku guztin zenbakixak, eukazen. Ta, mekanismo bat eukan, harek boliai saka eindakun "gri-gra-gra", han ez zan ikusten. Ola, azpittik behetik handik zahir, sistema baten bola batek urteten eban tubo baten, haulako kaputxa bat eukan alderantziz, latoizku ta haraxe, urteten eban. Ta ha bolie numerata euan, ba hogeta hamazortzi igual, eta aurretik juten zan, kontulaixe euan. Horrek jarlekuok, bera gela guzti hartzen eben. Hemen, pasu, holako sarreri, sartzeko horra jarlekuta, ta han urteeri. Ta han urteran eoten zan holako eskalo bi edo hiru, mahaitxu bat ta goixan jarritte kontulaixe. Ta kontulaixak esaten eban ba, arraiñe, txalopa baten arraiñe; esaten eban ba, ixena esaten eban, ixena hau eta zenbat arru. Lehen esan dotena, igual ehun eta hirurogeta hamar arru antxoi eta antxoi ba, klaro, antxoi eote zan, fabrika eruteko, filetik eitteko zemat ta handixaua, hoba zan. Eta ordun ba hoge ale kilun sartzen bazin, ta hogeta hiru ale ta hogeta zortzira arte edo ba, hori ixaten zan fabrikako arraiñe, salazoiko arraiñe ixeten zan hori. Ta, ordun kantaten eban ba, hogeta lauku edo hogeta bostekue-edo. Hori aurretik pika eitten zan beheian, ta gitxi gorabehera esaten eban zelako arraiñe dan, jakittek txikixe baiño handixaua bada, edo medianu bada, edo holakoxi.
- Ze barkotakua esan bihar izeten zan?
- Bai, lehenegotik esaten eban, ze barko. Ze barko ta kantidadi arraiñe ta ze arrain dan. Ze antxoa sasoi, antxoi baiña negun, txitxarru ta bobi ta besteik ixaten zin. Beti zer aillega. Eta juten zan gitxia gorabehera igual

euko eban ba, arraiñak igual hogeï pezeta igual eingo eban kilu? Ba ordun bera hasiko zan berrogeta hamarrin. Eta hasten zan berrogeta hamarrin, erderaz kantaten eban, euskeraz jakin bez. Hasten zan ba, esaten eban horrek berbok euskeraz ta igul, ba kilu ixeten zan ta: “Cinquenta, cuarenta y nueve, cuarenta y ocho, cuarenta y seis”. Pratika handixa baukan, “cuarenta y cinco, cuarenta y cuatro, cuarenta y tres, cuarenta y dos”. Eta nahi bazendun zuk, erosi berrogeta bixan, ba han eongo ziñan adi. Eta “cuarenta y dos” esaten banin, saka eitten otsen boliai ta han urtengo eban. Ta ha bolie bolik atarata eban zarata bat ta ha ixildu eitten zan. Ta esaten eban berak: “cuarenta y dos” esaten eban, errepikaten eban. Eta ordun jarritte euanak ataraten eban beran numeruaz esaten otsan ta esaten eban ze: honenbeste arru. Igual dana.

- Dana edo zati bat?

- Hori ba, zati bat. Ta, dana bazan hantxe amaitzen zan ha dana. Gero beste txalopik jarraitzen eban. Eta harek nahiku bauban arraiñe, urten igual arraiñe ba espabilatea fabrika edo besti edo gauzi. Edo gehixa nahi baban, beran ordezeko bat manipulauko eban arraiñe, beran ordezeko batek eta berak jarraituko eban hantxe ostabe. Eta batzutan ixaten zan ba, arrain gutxi eta eunetan arraiñik ez da hasiaz batera, “ra-ra”, hiru-lau bola alde batea, hasiaz batera. Eta, atarata eban ta numeruai beiratu te harek esaten eban: ze, bola hartzen eban lehenengo, bueno urten banaka urteten eben. Urtete banak, nahitte dzangada baten lau bola urten, ba harek esaten baban “dana”, esaten baban, beste hirurak bape barik gatzen zin. Ta harek esaten baban “ba nik berrogei” eta hirurigeu bauazen ba hurrengokun ba, sobranti hogeï. Ta holan ixeten zin.

- Ordun, beti hortxe, bentan eitten zan.

- Bai. Bentaneku, esaten jakon harei.

- Sekula ez zan saltzen zuzenian fabriketara-edo?

- Ez, ez, horretxei.

- Beti?

- Bai. Eta, erosten bana, behian eoten zan. Baiña nahi banak, ikustea jun, libre eoten zan. Sarri eoten giñan han begire han eote giñan. Bai. Han eote zin jarritte, horretxe, arraiñe erosten ebenak. Eta ba juten zin krixadak be juten zin. Batzutan mestri bertara eruten eben, ze igual benti, arrain asko danin de benti, normalin ordu erdiro eitten zan. Baiñe arraiñe txalopi han dator beste arraiñaz dator-ta. Geratu be baik eoten zin ordu batzutan, benti ein ta ein ta ein. Eta benti eidde hor daz eitten. Eta, ointxe sartu da txalopa bat arraiñaz. Astirik ez auan, pixateko. Mestri eruten eban, berta eruten eban ta han ikusten eben eta beran txandan, saldu eitten zan hantxe.

- Eta bentia ze ixete zan goixez?

- Edonoz. Orduik ez eukan.

- Arraiña sartzan zanian?

- Bai. Gabaz eitten bazan arrantzi, goxien hasten zan. Goxien, sei t’erdixetan hasten zan bentie. Sei t’erdixetan lehenengoko bentie, gabeko hamabixak arte benti eote zan. On gertaten zan gabeko hamabixetan egun batzutan gabaz arraiñe sartu, besigu, papardu ta horrek berandu sartzan zin horrek. Eta, asko sartzan bazan, ba gabe erdixe aillega, ordu bata, ordu bixak, ta azkanengokuk eta biharrin hirurak-eta be jarraitzi be bai. Bai. Ze, fabriketeta erun ta ekarri ha, otzarak eta gauzak-eta.

86. Bisigu eta papardotara neguan gauez

• **Erref:** OND-017/037

• **Iraupena:** 0:01:57. **Hasi:** 01:16:20. **Bukatu:** 01:18:17

- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Arrantza-kanpainak » Bisigua
- Itsasoa » Arrantzontziko bizimodua eta lanak
- Itsasoa » Arrantzontziko bizimodua eta lanak » Itsasontziko bizimodua
- Itsasoa

Laburpena:

<p>Bisigu eta papardotara gauez irteten zen; urrutira joateko hamabietan eta hurbilerako goizeko lauretan. Arratsaldeko bostak edo seiak aldera joaten ziren lotara, gauez itsasora itzuli behar zirelako. Portura helduta gero ere normalean lan asko izaten zen tresneria atontzen. Domeka aprobetxatzen zuten lotarako. Gogorra zen arrantza-mota hau, negu-neguan izaten zelako.</p>

Transkripzioa

- Eta bisigu ta papardutan ta gabaz urtetze zan, ez?
- Bai. Ba, gabaz urtete zan; gaberdixan urrutire, apartera eta hurrera goxeko lauretan.
- Eta lo noiz eitten zenduen?
- Ba lo ba, illuntzin. Sartu, afaldu illuntzin, itxosotik etorritakun afaldu ondo, lota gaberdira arte.
- Sei-zazpietan, lota?
- Bai. Hoixe da. Baiña negu, hotza ixaten zan ta lotara.
- Bostetan illun ta?
- Bai. Eta gero ba, etorri jakun, eguardixan etorten zin hurrekuk, eguerdi ingurun arraiñea-ta. Eta gero tertzakin bihar asko eoten zan. Tertzakin nahaste asko eoten zan eta tertzak kalin ata luzatu, askatu, libra ta besti. Apurtutakuk konpondu, tertza barrixak ein. Horrek biharrok ein, akabo arratsaldi! Eta holako biharrik ez baukan edo gitxi baukan, ba ordun ba, gero arratsaldin ba siestie arratsaldin. Siestie, illuntzera arte. Eta gero ba, domekan ein biher gehixaua. Ta holantxeik pasa biher.
- Bisigutako arrantzie, gogorra izengo zan, ez?
- Gogorra zan. Negun, hotza ta ordun, holako jantzirik ez euan. Jantzi normalak, hotza, umedaziñoi, eualdi txarra, txalopak. Lehenako txalopak makiñaik ez eukenak libre zin; ez euken kubiartaik, ez euken, estali bakuk zin. Eta honek kubiarta eukenak be, lotako-ta, bai barrun, baiña biharra kanpun ein biher eben. Ta jeneralin honuzkun be biharrin. Haruzkun, haruzkun gertate zan bai, haruzkun ba sartzen zin gauzak, gauzak gogortu eguraldi txarragaitzik edo olatugaittik-eta, gogortu ta patroï juten zan han-ta. Makiñan makiñisti juten zan ta bestik, ordun lota juten zin. Lotan, hantxe ordu bi-edo, haraxe kala aillega arte. Baiña “big eta bug”, sarrittan saltoka baiña hantxe. Barrun epelaua.

87. Arrantzarako kalak: Ixkote, Lakraizta

- **Erref:** OND-017/038
- **Iraupena:** 0:00:17. **Hasi:** 01:18:17. **Bukatu:** 01:18:34
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa
- Itsasoa » Arrantzontziko bizimodua eta lanak » Itsaspeko geografia

Laburpena:

Arrantza-kala asko zegoen. Kanpoaldeko Ixxkote eta hurbileko Lakraizta aipatzen ditu.

Transkripzioa

- Zeintzuk zian kala, holan bisiutako kalak?
- Kalak, asko. Ba, nik, bi zin, holan Kanponeku, zan bat. Ixxkote. Barruko Lakraizte; horrek urte askun ezagutxu dazenak.

Ahotsak.eus-eko edukiarekin sortutako dokumentu automatikoa.

2025-12-15

CC-by-sa | Ahotsak.eus

Badihardugu Euskara Elkartea

Markeskua Jauregia, 20600 Eibar

943121775 - ahotsak@ahotsak.com